

Sámediggi

Sámedigge Sámediggiie Saemiedigkie Sametinget

Giellaguovddáš
Samiskt språkcentrum

Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2023

Sápmi/Sábme/Sábme/Sábmie/Saepmie – det traditionella samiska området breder ut sig i fyra länder. Karta från Samiskt informationscentrum samer.se, tecknare Anders Sunesson.

© Sámediggi/Giellaguovddáš 2023

ISBN-nummer: 978-91-987736-9-9

Omslagsbild: Sara Omma Simma

Tabeller och diagram: Giellaguovddáš

https://www.sametinget.se/lagesrapporter_sprak

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Čoahkkáigeassu	8
Tjoahkkájgäsoš	10
Tjáhkkájgiessem	13
Tjohkehtehteme	16
Summary	19
1. Grunden för de samiska språken att bevaras och återtas	22
Sámediggis språkpolitiska strategi	22
Handlingsprogram för bevarande av de samiska språken	23
Särskild lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter dröjer fortsatt	23
Särskilt språkanslag – stöd till de samiska språken	23
2. Språkliga resurser och språklig infrastruktur	25
Giellaguovddáš/ Samiskt språkcentrum som viktig språklig resurs	25
Språkvård och god ortnamnsed	31
Kunskapsspridning och dialog	33
Metodutveckling	35
Följa samiska språkens utveckling över tid	36
3. Utbildningskedjan	37
Förskola	38
Grundskola	41
Fjärrundervisning	47
Gymnasieskolan	49
Högre utbildning	50
Livslångt lärande	52
4. Kultur bär språk, språk bär kultur	54
Samisk språkanvändning inom traditionella starka språkarenor	54
Tv och radio	57
Litteratur	59
5. Synliggörande och statushöjande	61
6. Förbättrat gränsöverskridande samarbete	62
Slutord	64
En samisk vardagshjälte	64
Bilaga 1. Förklaringar till begrepp inom utbildningskedjan	65
Bilaga 2. Ortnamn på samiska	67

Förord

Alla samiska språk är hotade språk enligt Unescos¹ nio kriterier och språken är i behov av stora revitaliseringsinsatser. Samtidigt finns det barn och ungdomar som växer upp med samiskan som första språk och pratar, läser och skriver på samiska. Det finns vuxna som tar tillbaka de samiska språken. Det ger oss hopp och styrka!

De samiska språken på svensk sida av Sápmi; syd-, ume-, pite-, lule- och nordsamiska har olika förutsättningar vad gäller till exempel antal talare, samiskspråkiga arenor, möjlighet till studier i språket, läromedel och ordböcker. Behoven för de samiska språken och för de samiska talarna varierar således beroende på språk, vilket innebär att det inte går att arbeta på samma sätt med dem. Utvidgningen av Giellaguovddáš/Samiskt Språkcentrum, har skapat bättre förutsättningar för att stärka och utveckla alla de samiska språken och deras talare utifrån språkens respektive förutsättningar.

Språkrevitalisering innebär långsamma processer och att se effekter och resultat kan ta flera år. En förutsättning för att öka samisk språkanvändning och stärka de samiska språken och talarna är ekonomiska förutsättningar för språkinsatser, både på samhälls- och individnivå. Det finns en efterfrågan på bland annat språkkurser, mentorprogram, samisktalande pedagoger, samiska tolkar och översättare, samiskspråkiga arenor och samiskspråkiga radio- och tv-program. Det behövs förbättrade möjligheter för bland annat språkbud, modersmålsundervisning, läromedel, ordböcker och grammatikböcker, nya metoder för språkinläring och möjligheter till stipendium och studiebidrag för språkstudier i samiska. Listan av vad som borde göras för att stärka de samiska språken är lång.

Vi vill uppmana riksdag och regering att göra det möjligt för de samiska språken att fortleva och stärkas. Vi vill uppmana politiker att ta kampen för de samiska språken. Vi vill tacka och hylla språkbärare, språkanvändare och språkarbetare som stärker och för de samiska språken vidare. Vi vill lyfta barnen och ungdomarna som pratar eller arbetar med att lära sig samiska. Låt oss tillsammans kämpa för de samiska språken varje dag!

Anita Kitok

Avdelningschef Språk och utbildning
Sámediggi

Sara Omma Simma

Enhetschef Samiskt språkcentrum
Sámediggi

N.B.

För att synliggöra och använda de samiska språken skrivs ortnamnen genomgående på samiska i denna rapport men återfinns på svenska i bilagan. Ortnamnen är hämtade från Lantmäteriets beslutade kartmaterial.

I årets lägesrapport har Sametinget valt att synliggöra och använda det nordsamiska ordet Sámediggi som benämning på Sametinget, Giellaguovddáš som benämning på Samiskt språkcentrum och Sápmi som benämning på det samiska området som sträcker sig över nationsgränserna.

Varje kapitel inleds med en ingresstext som innehåller en sammanfattande bedömning av läget för de samiska språken.

---

¹ <https://unesco.se/sverige-nu-partner-till-unescos-internationella-ar-for-urfolkssprak/>

Sammanfattning

Grunden för de samiska språken att bevaras och återtas

Sámediggiis plenum har i maj 2023 antagit *Giellapolitihkalaš strategijja*², en språkpolitisk strategi, som har sin utgångspunkt i det samiska folkets urfolksrättigheter och rätt till självbestämmande. Strategin anger mål och inriktningen för att de samiska språken återigen ska bli levande och välmående språk i Sverige. Verksamheter inom staten, regionerna, kommunerna och övriga samhället förväntas följa den inriktning som Sámediggi pekar ut i strategin och därigenom bidra till att uppfylla uppsatta mål.

Regeringens *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*³ för 2022–2024 innehåller fem strategiska områden som omfattar insatser som förstärker förutsättningarna för minoritetsspråkens överlevnad i Sverige. Åtgärderna i regeringens handlingsprogram skapar enligt Giellaguovddáš/ Samiskt språkcentrum till viss del den grund som de samiska språken behöver för att nå den övergripande målsättningen med språkarbetet nämligen att språken revitaliseras och fortlever.

Giellaguovddáš samlade bedömning är att förutsättningarna för de samiska språkens revitalisering har förbättrats genom regeringens handlingsprogram. I *Sametingets förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken*⁴ fanns dock ett flertal ytterligare åtgärder som är av avgörande betydelse för att stärka och utveckla de samiska språken långsiktigt. Två avgörande förslag är en separat lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter samt ett särskilt anslag för arbetet med att leda det samiska språkarbetet och genomföra nödvändiga åtgärder. Sámediggi avser att även framöver påtala för regeringen att Sámediggiis föreslagna handlingsprogram behöver genomföras i sin helhet och att tillräckliga resurser bör avsättas för detta.

Den förstärkta finansieringen 2022–2024 utifrån regeringens handlingsprogram behöver bli permanent och på sikt stärkas. Det är en förutsättning för Giellaguovddáš strategiska och långsiktiga arbete men också för det fortsatta samnordiska arbetet inom Sámi Giellagáldu.

Språkliga resurser och språklig infrastruktur

Utvidgningen av Giellaguovddáš, med fler anställda 2023, har skapat bättre förutsättningar för att bevara och utveckla de samiska språken. De språkstärkande aktiviteterna har ökat för alla samiska språk och förbättrats genom den språkliga kompetens som tillförts Giellaguovddáš för samtliga samiska språk.

Användningen av de samiska språken i sociala medier är fortfarande låg och utvecklingen inom språklig infrastruktur och samisk språkteknologi är ännu inte tillfredställande. Inte minst saknas en anpassning av den samiska språkteknologin till förhållandena i Sverige. Sámediggiis bedömning är att anpassad språkteknologi är en förutsättning för att främja och utveckla samisk språkanvändning i tal och skrift i Sverige.

Arbetet med att ta fram indikatorer som ska göra det möjligt att följa de nationella minoritetsspråkens utveckling över tid har visat sig vara mer omfattande än vad som förutsågs. Bland annat finns det utmaningar med att finna mätmetoder som är tillförlitliga. Giellaguovddáš samarbetade delvis med Ubmejen universitiähta under det gångna året för att driva arbetet vidare.

---

² Diarienummer 2022-142, språknämnd 2023-02-02, styrelse 2023-03-30, plenum 2023-05-30

³ <https://www.regeringen.se/contentassets/fa31150262b2484eb44713835db2f2b3/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetsspraken.pdf>

⁴ <https://www.sametinget.se/151550>

Bedömningen utifrån det arbetet är att Giellaguovddáš behöver undersöka möjligheten att nyttja statistik från olika myndigheter i indikatorarbetet.

Fastställande och skyltning av samiska ortnamn utgör en synliggörande och statushöjande faktor för de samiska språken och det samiska kulturarvet, såväl lokalt som på samhällsnivå. Det är viktigt att samiska ortnamn dokumenteras, fastställs och publiceras i enlighet med gällande ortografier inom respektive språkområde. Sámediggi bedömer att förvanskning och osynliggörande av samiska ortnamn, som förekommit på flera platser under det gångna året, är en del av en pågående kolonisering av samisk mark som måste motverkas.

Giellaguovddáš utvecklar successivt metoder för språkrevitalisering för att anpassa dem till målgruppernas behov och språkens olika förutsättningar. Metodutvecklingsarbetet bedöms vara en förutsättning för de samiska språkens fortsatta möjligheter att revitaliseras så effektivt som möjligt, vilket också betyder att tillräckliga ekonomiska resurser måste tillförsäkras för att de metoder som utvecklas ska kunna användas på bästa sätt.

Utbildningskedjan

Ett strategiskt område i regeringens handlingsprogram är en sammanhängande utbildningskedja, vilken är avgörande för främjandet och bevarandet av de samiska språken.

Bedömningen är att situationen inom hela utbildningskedjan i stort sett är oförändrad och därmed allttjämt utgör ett av de allvarligaste hindren för att revitalisera de samiska språken. Skolverket har vidtagit åtgärder för att underlätta för elever att få tillgång till samisk undervisning, men utbildningskedjan är fortsatt långt ifrån sammanhållen och erbjuder därmed inte en god utbildning i samiska. Sámediggi anser att regeringen bör stärka förutsättningarna ytterligare för att säkerställa en fungerande utbildningskedja från samisk förskoleverksamhet till högre studier.

Avsaknaden av samisk pedagogik och starka språkmodeller i såväl förskolor som grundskolor har som konsekvens att barnen vare sig blir samiskspråkiga eller får ta del av samisk traditionell kunskap. De samiska språken bedöms inte heller stärkas eller bevaras genom den modersmålsundervisning som erbjuds i grundskolan.

Det är positivt att fler påbörjar högre studier i språken, men Sámediggi hoppas att regeringens uppdrag till särskilt ansvariga lärosäten i syfte att anpassa utbildningarna till språkens utmaningar och språkbärandarnas behov, kommer att leda till att fler studenter slutför studierna.

Kultur bär språk, språk bär kultur

Renskötsel och duodji är betydelsefulla språkbärande näringar och kulturyttringar inom den samiska kulturen, där traditionell kunskap och språk bär varandra. På liknande sätt bedöms tv och radio kunna fungera språkstärkande om språken används på rätt sätt. I 2023 års lägesrapport har Giellaguovddáš valt att undersöka situationen för de samiska språken inom tre områden: renskötsel, duodji och media.

Utifrån bland annat intervjuer med samebyrepresentanter drar Giellaguovddáš slutsatsen att användningen av samiska inom renskötelsen numera är skör. Endast i några få samebyar kan en positiv språkutveckling skönjas. Utifrån undersökningen är bedömningen att det behövs insatser för att säkerställa språkens plats i renskötelsarbetet och för att språken återigen ska blir levande språk mellan olika generationer och i familjer med anknytning till renskötelsen. Detsamma gäller språkens situation inom duodji, där intervjuerna visar att det finns ett stort behov av språkstöd och resurser för att bland annat säkra kunskapsöverföring och bevarande av traditionell kunskap.

Enkätundersökningen bland den samiska publiken om radio och tv på samiska visar önskemål om fler samiska program och mer samiska språk i programutbudet. Fler program behöver produceras på samiska av framför allt SVT, UR och SR. Även en bredare representation av de olika samiska språken i programutbudet behövs för att samtliga samiska språk ska höras i public service. Giellaguovddáš bedömning är vidare att för barn och ungdomar ska program endast göras på samiska. Detta eftersom det endast är sådana program som faktiskt bidrar till att stärka barnens språkutveckling och därmed bidra till att revitalisera de samiska språken.

Synliggörande och statushöjande

Under året har Giellaguovddáš genomfört en undersökning av språkstärkande aktiviteter bland de 25 kommuner som ingår i förvaltningsområdet för samiska. Den stora bristen på personal med samisk språk- och kulturkompetens och bristen på översättare i de samiska språken är två av de största utmaningarna när det gäller att kunna utföra språkstärkande aktiviteter i kommunerna. Bristerna resulterar i svårigheter att synliggöra de samiska språken. För förvaltningskommunerna har majoriteten av de språkstärkande aktiviteterna under 2023 skett under Giellavahkku, tätt följt av aktiviteter på och i samarbete med bibliotek.

Den samiskspråkliga kompetensen är bristfällig inom många yrkeskategorier. För att råda bot på situationen krävs kreativa åtgärder. En sådan, som också föreslås i Sámediggis förslag till handlingsprogram för de samiska språken, är att erbjuda stipendier för studier inom de samiska språken i syfte att locka fler att studera samiska på högre nivå.

Fortsatt samarbete mellan Sámediggi i Sverige, Finland och Norge kring Giellavahkku är viktigt för att stärka och synliggöra språken över landsgränserna. Det språkmaterial som publiceras på [Giellavahkku.org](https://giellavahkku.org)⁵ och på Sámediggis hemsida⁶ hjälper förvaltningskommunerna i deras språkstärkande arbete och är till stor hjälp för allmänheten.

Gränsöverskridande samarbete

Ett starkt språksamarbete över landsgränserna är viktigt för det gemensamma arbetet med språkstrategier och visioner för att öka antalet samiska talare.

Den största utmaningen är fortsatt att de samiska språken påverkas av majoritetsspråken i det omgivande samhället och därmed riskerar att utvecklas i olika riktningar. Sámi Giellagáldu, det samiska expertorganet för normering av de samiska skriftspråken, är en förutsättning för att lyckas möta den utmaningen. Organet har en viktig funktion att samla arbetet med att stärka de samiska språken genom terminologi- och normeringsarbete.

Giellagáldu har under det gångna året bland annat utrett hur de umesamiska och pitesamiska språken kan inkluderas i normeringsarbetet. I likhet med annat gränsöverskridande samarbete förutsätter Giellagáldus existens att respektive land avsätter tillräckliga resurser för att säkerställa det fortsatta arbetet. Samtidigt innebär samarbetet att ländernas resurser kan komplettera varandra.

---

⁵ <https://giellavahkku.org/>

⁶ <https://sametinget.se/sprakvecka>

Čoahkkáigeassu

Vuođđu sámegeielaid seailuheapmái ja ealáskahttimii

Miessemánus 2023 dohkkehii Sámedikki dievasčoahkkin *Giellapolitihkalaš strategijja*⁷, giellapolitihkalaš strategijja, man vuolggasadi lea sámi álbmoga eamiálbmotrievttit ja riekti iešmearrideapmái. Strategijja cealká ulbmiliid ja áigumuša got sámegeielat galget šaddat ealli ja jábálaš gielat Ruoŋas. Stáhtalaš, regionálalaš ja gielddalaš doaimmat ja muđui servodat galget čuovvut áigumuša man Sámediggi lea čujuhan strategijjas ja ollašuttit ulbmiliid.

Ráđđehusa doaibmaprográmma mas lea namma *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken 2022-2024*⁸ sistsidoallá vihtta strategalaš suorggi mat fátmastit árijaid mat nannejit unnitlogugielaid ceavzineavttuid Ruoŋas. Doaibmabijut ráđđehusa doaibmaprográmmas ráhkadit, Giellaguovddáža mielas, muhtun muddui dan vuođu maid sámegeielat dárbbasit nu ahte jukset obbalaš mihttomeriid giellabarggus, namalassii ahte gielat ealáskahttot ja ellet viidáseappot.

Giellaguovddáš árvvoštalla ahte sámegeielaid ealáskahttineavttut leat buorránan ráđđehusa doaibmaprográmmain. *Sámedikki evttohusas doaibmaprográmmii*⁹ gávdnojedje goit mánnga doaibmabijut main lea mearrideaddji mearkkašupmi sámegeielaid nannemis ja ovdáneamis guhkesáigásaš perspektiivvas. Guokte mearrideaddji evttohusa lea sierra láhka mii sihkarastá sámi álbmoga gielalaš rivttiid ja maid sierra ruhtadeapmi giellabargojođiheapmái ja dárbbaslaš doaibmabijuid čađaheapmái.

Sámediggi áigu maid boahhtevuođas cealkit ráđđehussii ahte Sámedikki evttohuuvon doaibmaplána ferte čađahuvtot ollislaččat ja ahte doarvái resurssat berrejit bidjot dan várás.

Nannejuvvon ruhtadeapmi 2022-2024 mii dahkkoi ráđđehusa doaibmaplána vuođul dárbbasuvvo šaddat bissovažžan ja maid nannejuvvot áiggi mielde. Lea eaktu Giellaguovddáža strategalaš ja guhkesáigásaš bargui muhto maid davviriikkalaš ovttasbargui Sámi Giellagáldus.

Gielalaš resurssat ja gielalaš infrasturktuvra

Giellaguovddáža lassánan bargiidmearri, lea jagis 2023 dagahan buoret eavttuid seailuhit ja ovddidit sámegeielaid. Giellanannen doaimmat buot sámegeielaide leat lassánan ja buorránan go Giellaguovddáš lea háhkan eanet gielalaš gelbbolašvuođa buot sámegeielaide.

Sámegeielgeavaheapmi sosiála mediain lea ain vuollegaš ja ovdáneapmi gielalaš infrastruktuurras ja sámi giellateknologijias ii leat vel doarvái. Dál váilo sámi giellateknologijja heiveheapmi Ruoŋa dillái. Sámediggi árvvoštalla ahte heivehuuvon giellateknologijja lea eaktun ovddidan dihte sámi giellageavaheami sihke njálmmalaččat ja čálalaččat Ruoŋas.

Lea leamaš eanet bargu ovdanbuktit indikáhtoriid mat dahket vejolažžan čuovvut našuvnnalaš unnitlogugielaid ovdáneami guhkit áigái, go mii álggus lei vurdon. Earret eará leat hástalusat gávdnat mihtidanvugiid mat leat jáhkehahti. Giellaguovddáš ovttasbarggai Ubmejen universitehtain muhtun muddui vássan jagis. Giellaguovddáš ferte ovddosguvlui guorahallat vejolašvuođa geavahit iešguđetlágan eiseválddiid statistihka indikáhtorbarggu oktavuodas.

---

⁷ Diarienummer 1.4.1-2022-142, språknämnd 2023-02-02, styrelse 2023-03-30, plenum 2023-05-30

⁸ <https://www.regeringen.se/contentassets/fa31150262b2484eb44713835db2f2b3/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetspraken.pdf>

⁹ <https://www.sametinget.se/151550>

Go sámegielat báikenamat dohkkejuvvojit ja ihtet geaidnogalbbaide čalmmostahtto sámegiella ja sámii kulturárbi, sihke báikkálaš ja servodatdásis. Lea dehálaš dokumenteret, dohkkehit ja almmuhit sámii báikenamaid, iešguđet giellaguovllu ja čállingiela vuodul. Sámediggi árvvoštalla ahte sámegielat báikenamaid duššindahkan mii lea geavvan mánga báikkis vássan jagis, lea oassi sámii eatnama koloniseremis man ferte vuosttildit.

Giellaguovddáš ovddida dađistaga giellaealáskahttinvuogiid mat heivehuvvojit ulbmiljoavkkuid dárbbuid ja gielaid iešguđetlágan eavttuid várás. Ovddidanbargu lea eaktu sámegielaide beaktiis ealáskahttimii, mii maid mearkkaša ahte doárvái ruđalaš resurssat fertejit bidjot nu ahte vuogit mat ovdánit galget geavahuvvot nu bures go vejolaš.

Oahpahušviđji

Strategalaš suorgi ráđđehusa doaibmaprogrammas lea joatkevaš oahpahušviđji, mii lea mearrideaddji fáktor sámegielaide ovdáneapmái ja seailuheapmái.

Árvvoštallan lea ahte dilli olles oahpahušviđjis ii leat rievdan ja lea duođaleamos hehttehus sámegielaide ealáskahttimis. Skuvladoaimmahat lea váldán doaibmabijuid atnui álkkidan dihte oahppiide oazžut sámegielat oahpahusa, muhto oahpahušviđji ii leat vel ollis ja dan sivas ii fállu buorre oahpahuš sámegielas. Sámediggi oaivvilda ahte ráđđehus berre nannet eavttuid sihkarastin dihte doaibmi oahpahušviđji sámii ovdaskuvla rájes gitta alit oahpahušsii.

Váilevašvuolta sámii pedagogihkas ja nanu giellamodeallain sihke ovdaskuvllain ja vuodđoskuvllain dagaha ahte mánát eai šatta sámegiela dehe ožžot oahpahusa árbevirolaš sámii máhtus. Sámegielat eai nannejuvvo eaige seailuhuvvo eatnigielloahpahušsain man vuodđoskuvllat fáallet.

Dat lea buorre go eanet lohkahttet sámegiela alit dásis muhto sávvá maid ahte ráđđehusa bargogohččus sierra ovddasvástideaddji skuvllaide mielddisbuktá ahte eambbosat maid válbmejit oahpuid. Oahpahuš ferte heivehuvvot gielaide hástalusaid ja giellaguoddiid dárbbuid hárrái.

Kultuvra guoddá giela, giella guoddá kultuvrra

Boazodoallu ja duodji leat mearkkašahtti giellaguoddi ealáhusat ja kulturovddaheamit sámii kultuvrras gos árbevirolaš máhttu ja giella guddet nuppiid. Seammá ládje árvvoštallo tv ja radio maid doaibmat giellanannejeaddjin jus gielat geavahuvvojit rivttes ládje. 2023 jagáš raporttas lea Giellaguovddáš válljen guorahallat sámegielaide dili dán golbma suorggis: boazodoalus, duojis ja medias.

Giellaguovddáš lea čađahan jearahallamiid čearuovdasteaddjiguin ja dan oktavuodas sáhtta oaidnit ahte sámegiela geavaheapmi boazodoalus lea rašši. Dušše moatti čearus sáhtta vuohhtit positiivvalaš giellaovdáneami. Guorahallama vuodul árvvoštallo ahte dárbbahušvuojit eanet árjjat sihkarastin dihte gielaide sajádaga boazodoalobarggus nu ahte gielat vuot šaddet ealli gielat sohkaolvvaid gaskkas ja bearrašiiguin geain leat čanastumit boazodoallui. Seammá dilli lea duojis, jearahallamat čájehit ahte gávdno stuora dárbu gielladoarjagii ja resurssaide mat earret eará sihkarastet árbedieđufievrrideami ja árbevirolaš máhtu seailuheami.

Oaivilguorahallan mii lea dahkon sámii publihkain radio ja tv-fálaldaga birra čájeha ahte geahččit háliidit eanet sámii prográmmaid ja eanet sámegielaide prográmmafálaldagas. Eanet prográmmat fertejit buvttaduvvot sámegilli, eareliiggánit SVT:as, UR:as ja SR:as. Fertejit maid viiddit ovddasteami iešguđet sámegiela prográmmafálaldagas nu ahte buot sámegielat gullojit public service prográmmain. Giellaguovddáš árvvoštalla ahte prográmmat mánáide ja nuoraide galget dahkkot aivve sámegilli. Sámegielat prográmmat nannejit mánáid giellaovdáneami ja ealáskahtta sámegielaide.

Čalmmusteapmi ja árvvu lokten

Vásson jagi lea Giellaguovddáš čađahan guorahallama giellanannen doaimmaid birra 25 gielddain mat gullojit sámi giellahálddašanguvlui. Stuora vátni bargiin geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta ja vátni sámeielat jorgaleaddjiin leat guokte stuorimus hástalusat go guoská giellanannen doaimmaid gielddaiguin. Vátni maid dagaha ahte lea váttis čalmmustahttit sámeielaid. Giellahálddašangiellain lea eanetlohku giellanannen doaimmaiguin jagis 2023 čađahuvvon Giellavahku oktavuodas, ja stuora oassi doaimmain leat maid dahkkon ovttas girjerájuiguin.

Sámeielat gelbbolašvuohta lea ain váilevaš mánŋa ámmátsuorggis. Čoavdin dihte dili dárbbášuvvojit kreatiivalaš doaimbajut. Čoavddus dásá sáhtta lea ahte studeanttat geat lohket sámeielaid galget oazžut stipeanddaid vai eambbosat lohket sámeielaid alit dásis, ja nu maid evttohuvvo Sámedikki evttohusas doaimplánii sámeielaid várás.

Lea dehálaš ahte Sámedikkis Ruoŋas, Suomas ja Norggas jotket Giellavahku ovttasbargguin go dat nanne ja čalmmustahtta giellaid riikarájiid rastá. Giellamateriála mii almmuhuvvo Giellavahku.org¹⁰ ja Sámedikki ruovttosiiddus¹¹ veahkeha hálddašangiellain giellanannen doaimmaiguin ja lea maid stuora ávki almmolašvuohtii.

Rájárastideaddji ovttasbargu

Nanu giellaovttasbargu riikarájiid rastá lea dehálaš oktasaš giellastartegiija bargui ja maid oazžun dihte eambbosiid sámástit.

Stuorimus hástalus lea ain ahte sámeielat váikkuhuvvojit eanetlogugielain servodagas ja dat miellidubuktá ahte giellat sáhttet ovdánit iešguđet guvlui. Sámi Giellagáldu, sámi áššedovdiorgána sámi čállingielaid, lea eaktu hástalusat dustet. Orgánas lea maid dehálaš funksjuvna go čohkke barggu mii nanne sámeielaid termionologiija- ja normerenbarggu.

Giellagáldu lea vásson jagi earret eará guorahallan got ubmisámeielaid ja bihtásámeielaid sáhtta fátmastit normerenbargui. Nugo eará rájárastideaddji ovttasbarggut gáibiduvvo ahte iešguđet riikka juolluda doarvái resurssaid vai Giellagáldu sáhtta ain doaimmat. Ovttasbargu maid mearkkaša ahte riikkaid resurssat dievasmahttet nuppiid.

Tjoahkkájgäsos

Vuodo sáme giellajda bisoduvvat ja ruoptusváldeduvvat

Sámedikke állestjáhkanibme I moarmesmánon 2023 dáhkkidam *Giellapolitijkaš strategidjav*¹², giellapolitijkaš strategidja, manna I vuodo sáme álmuga álgoálmukriektájn ja riektá iesjmierredibmáj. Strategidja diedet ulmev ja suorgev sáme giellajda vat viessuduvátji ja vuorbálasj giela Svierigin. Dájma stáhtan, dajvajn, kommuvnajn ja aj sebrudagán ietján vuodeduvvi tjuovvot ulmev mav Sámedigge vuoset strategidjan ja návti oassálasstet dievddet tjielggidum ulmijt.

*Ráddidusá Doajmmaprogramma riikalaš unneplågogielaj bisodibmáj ja ávdedibmáj*¹³ 2022-2024 sisamet vihtta strategidjalasj suorge ma gábtjtji dagojt ma nanustahtti ávddálbiejadusájt

---

¹⁰ <https://giellavahku.org/>

¹¹ <https://sametinget.se/sprakvecka>

¹² Diarienummer 2022-142, språknämnd 2023-02-02, styrelse 2023-03-30, plenum 2023-05-30

¹³ <https://www.regeringen.se/contentassets/fa31150262b2484eb44713835db2f2b3/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetspraken.pdf>

unneplågogielaj bisodibmáj Svierigin. Biedjamdago ráddidusá doajmmaprográmma dahki, Giellaguovdátja milta, muhtem márráj vuodov majt sáme giela dárbahti állátjit gájkbadjásasj ulmev giellabargujn vuojn giela álláduvvi ja bissu.

Giellaguovdátja állas árvustallam la ávdđálbiejadusá sáme gielaj álládbimáj li buoreduvvam ráddidusá doajmmaprográmmaj viehken. Sámedikke oajvvadisán doajmmaprográmmaj¹⁴ gávnnuj gájt ienepláho vil biedjamdago ma li mierredidje ájnasvuodas nanustuhtátjit ja ávdeditat sáme gielajt guhkesággásattjat. Guokta mierredidje oajvvadisá li sierra lánka mij nanustahtá sáme álmuga gielak riektájt ja sierra biednikluohkko barggij jádedit sáme giellabargov ja tjadádit dárbulasj biedjamdagojt.

Sámedigge ájggu aj ávdđálijguovlluj tsuojgodit ráddidussáj Sámedikke oajvvadum doajmmaprográmma rávkki tjadáduvvat állesvuodanis ja nuoges luohko lulun vatteduvvat dási.

Nanustahtedum biednigahttem 2022-2024 ráddidusá doajmmaprográmmas rávká stuovviduvvat ja guhkesággásattjat nanustuhteduvvat. Le ávdđálbiejadus Giellaguovdátja strategidjalasj ja guhkesággásasj barggij valla aj aktisasjuorttarijkaj barggij Sáme Giellagáldon ávdđálijguovlluj.

Gielak luohko ja gielak infrastruktuvrra

Giellaguovdátja vijdedibme máttijn barggijn jagen 2023, li dahkam buorep ávdđálbiejadusájt bisodittjat ja ávdeditat sáme gielajt. Giellanaustahttem dájma li lasedam gájkka sáme gielajt ja buoreduvvam gielak gelbugisvuoda baktu mij la ásaduvvam Giellaguovdátij gájkka sáme gielajda.

Sáme gielaj adno sociálasj median la huoman vilá vuollegasj ja ávdđánibme gielak infrastruktuvran ja same giellateknologiddjan ij la ájn dáhkkidahtte. Ájnnsit fájllu sáme giellateknologidja hiebadibme vidjurijda Svierigin. Sámedikke árvustallam la hiebadum giellateknologidja l ávdđálbiejadus ávdeditat ja ávdđánahtátjit sáme giellaanov ságastimen ja tjállagin Svierigin.

Barggo ávdđánahttet indikatávrajt ma dahki máhttelissan tjuovvot rijkasj unneplågogielaj ávdđánimev guhkep ájgev la almmusam vijdábu gá majt ávdebut árvveduváj. Gávnnujin iehtjádij siegen ávttimusá gávnnat mihttimvuogijt ma li tjárggáda. Giellaguovdáj aktisasj bargaj Ubmejen Universitejtajn muhtem mudduj vásse jagen dájmadittjat bargov ávdđálijguovlluj. Árvustallam bargos la Giellaguovdásj ávdđálijguovlluj lulu átsádit máhttelisvuodav ávkkít statistijkav umasslágásj fábmudagájs indikatávrrábargon.

Sámebájkkenamáj ja mierredibme ja galbajt biedjam la vuojnnusijbuktem ja stáhtusalediddje faktávrrá sáme gielajda ja sáme kultuvrraárbbáj, goappátjagá bájkálattjat ja sebrudakmieren. Ájnas la sáme bájkkenamá dokumenteriduvvi, merustaláduvvi ja almoduvvi ájggeguovddelis ortografidjaj milta juohkkahattja giellaguovlon. Sámedigge árvustallá sáme bájkkenamáj ietjájdahttem ja vuojnedibmen dahkám, mij la árrum moatten bájken vásse jagen, la sámij ednama ájggeguovddelis kolonialiserima oasse mij háhttu vuosteduvvat.

Giellaguovdásj ávdđánahtá suojmma vuogijt giellaálládbimáj hiebadittjat dajt ulmejuohkusij dárbbuj ja gielaj umasslágásj ávdđálbiejidusájda. Vuohkeávdđánimbarggo árvustaláduvvá ávdđálbiejadussan sáme gielaj máhttelisvuodajda ávdđálijguovlluj álláduvvat náv dárkkelit gá máhttelis, mij aj mierkki nuoges ekonomalásj luohko háhttuji jáhteduvvat vaj vuoge galggi máhttet aneduvvat buoremusláhkáj.

---

¹⁴ <https://www.sametinget.se/151550>

Åhpadustjuovos

Strategidjalasj suorgge ráddidusá doajmmaprogramman la gájkbadjásasj åhpadusrájdjo, mij la mierrediddje sáme gielaj åvdedibmáj ja bisodibmáj.

Árvustallam la vijor ålles åhpadusrájdjo ienemusát la sámmilágásj ja dajna I akta stuoråmus hieredisåjs ållådittjat sáme gielajt. Skåvllåfåbmudahka la dåjmadam biedjamdagojt giehpedittjat oahppijda máhttelisvuohtaj, ja dajna ij fála buorre åhpadusåv sámegielan valla åhpadusrájdjo ij la åjn gårves aktijdum ja dajna ij fála buorre åhpadusåv sámegielan. Sámedigge miejnni ráddidus lulu vil nanustahttet åvddålbiejadusåjt nanustahtåtjt dåjmalasj åhpadusrájdjo sáme åvddåskåvllådåjmas alep oahppaj.

Sáme pedagåvgijka ja nanos giellavuohtaj vådne goappátjagå åvddåskåvlåjn ja vuodoskåvlåjn la boados mánå e sjatta sámegielaga e ga bessi åmastit sáme årbbedåbålasj máhtos. Sáme giela e årvustalåduvvå e ga nanustahteduvå jali bisoduvå iednegiellaåhpadime baktu mij fáladuvvå vuodoskåvlån.

Árvulasj la ålobu ålgadi alep åhpajt gielajn valla Sámedigge doajvvo ráddiduså dahkamus sierralågåsaj åvdåsvåsstediddje universitejtajda, ulmijn hiebadit åhpadusåjt gielaj åvttjimusalda ja giellaaddnij dårbbuj, båhtusav vaddå ålobu aj gårggadi åhpajt.

Kultuvrra doarjot gielav, giella doarjot kultuvrav

Ållosujtto ja duodje li åjnas ålåduså ja kultuvrrabuvtadime sáme kultuvran manna årbbedåbålasj máhtto ja giella doarjodi nubbe nuppev. Sjimugislåhkåj årvustalåduvvi tv:a ja rádjo dåvk dåjmatji giellananustahttemin jus giela aneduvvi riektalåhkåj. Giellaguovdåsj la mierredam 2023 jage vijordiedon årvvåladdat vidjurav sámegielajda dåjn gålmån suorgen: ållosujtto, duodje ja media. Giellaguovdåsj dahkå manijbåhtusijt gatjådallamijs tjelldeåvdistiddjij sámegiela adno ållosujton dålåsåjge I rassje. Åjnnegasj tjieldijn val máhtå årvvedit positijvalasj giellaåvddånimev. Åtsådimes la årvustallam dagojs la dårbulasj nanustahtåtjt gielaj sajev ållosujttobargon ja giela vat viesso giellan umasslågåsaj buolvaj ja fuolkij gaskan tjanådnusijn ållosujttuj. Sámmilågåsaj la giela vijor duohten, manna gatjådallama vuosedi gånnu stuorra dårbov gielladårjas ja luohkojs i.s. nanustahtåtjt máhttodiededimev ja årbbedåbålasj máhtto ja bisodimev.

Gatjådimaåtsådibme sáme gåhttij siegen rádjo ja tv:a hárråj sámegielan vuoset sávaldagåv ienep sáme progråmma ja ienep sáme giela progråmmafåldagån. Ienep progråmma rávkaduvvi dagåduvvat sámegielan åvdemusát SVT:as UR:as ja SR:as. Giellaguovdåsj sihtå umasslågåsaj sáme gielaj åvdåstimev progråmmafåldagån vaj gåjka sáme giela galggi gullut public service:an. Giellaguovdåtjå årvustallam la vil mánåjda ja nuorajda progråmma galggi val dagåduvvat sámegielan. Oarre dasi I dakkir progråmma ma ajtu viehkedi nanustahttet mánåj giellaåvddånimev ja dajna viehkedit ållådit sáme gielajt.

Vuojnedibme ja ståhtusalediddje

Giellaguovdåsj la jage birån tjådådam åtsådimev giellananustahttem dåjmajs 25 kommuvnaj siegen ma gånnuvi tjuottjudusguovlon sámegiellaj. Stuorra vådne barggijs sáme giella- ja kultuvrragelbugsvuohtaj ja vådne jårggåliddijs sáme gielajn la guokta stuoråmus åvttjimusalda dåjmadit giellananustahttem dåjmaj gåktuj kommuvnaj. Vånesvuoda båhtusav vaddi gåssjelisvuodajda vuojnedit sáme gielajt kommuvnaj. Tjuottuduskommuvnajda I ieneplåhko giellananustahttem dåjmajs 2023 jagen dagåduvvam Giellavahkon, åvddålattjan dåjmaj aktisasjargon ja aktisasjargon girjjevuorkåj.

Sámegielaq gelbugisvuohta l vánes moatten virggekategoridjan. Giehpeditjtat vidjurav rávkaduvvi kreatijvalasj biedjamdago. Dakkir, mij aj oajvváduvvá Sámedikke oajvvasán doajmmaprogrammaj sámegielaqda, l fállat stipendajt áhpajda sámegielaqjn ulmij alodit álobujt oahppat sámegielaq alep mieren.

Joarkke aktisasj barggo Sámedikkij gaskan Svierigin, Suoman ja Vuonan Gielavahko hárráj la ájnas nanustahtátjt ja vuojnedit gielajt rijkarájij rastá. Giellaábnas mij almoduvvá Giellavahku.org¹⁵ ja Sámedikke webbabielen¹⁶ viehket tjuottjuduskommuvnajt sijá giellananustahttem bargon ja l aj stuorra viehken álm mugij.

Rijkajrájij rastá aktisasj barggo

Nanos giellaaktisasj barggo rijkajrájij rastá l ájnas aktisasj barggugj giellastrategidjaj ja boahtteájgegáváj laseditjtat sámegielaq lågov.

Stuorámus ávttjimur la ávddálijguovlluj sámegielaq bájnattjuvvi ienepláhkogielajq birástiddje sebrudagán ja dajna soajtti ávddánit umasslágásjn guovlojda. Sáme giellagáldo, sámegielaq ássjedábddeorgána sámegielaq tjállengielaj standardiserimij, l ávddáliejadus vuorbástit biedjamdagojt dájmadit dav ávttjimuráv. Orgánan la aj ájnas doajmma avtastahttet bargon nanustahttet samegielaq terminologiddja- ja normerimbargo baktu.

Giellagáldo l jage birán i.s. guoradallam gáktu ubbmemsáme ja bihtámsáme giela máhtti sebrudahteduvvat normerimbargon. Avtalágásjuodan ietjá rijkajrájij rasstim aktisasj bargugjn de Giellagáldo gávnum rávkká fert akta rijkaq biednigahtta nuoges luohkojt nanostahtátjt bargon ávddálijguovlluj. Avtabále aktisasj barggo mierkki rijkaj luohko máhtti állestit nubbe nuppev.

Tjáhkkájgiessem

Vuorro sámegielaqda áj mugjt ju ruptuk váldeduvvut

Sámedigge állestjáhknábme lá márbmesmánon 2023 mierredam *Giellapolitihkalaš strategija*¹⁷, giellapolitikalatj strategija mij báhtá sámegielaq almatij riektajt állgoalmatjin ja riektajt ietjmierredibmáj. Strategija biejjá ulmij ja hárev vaj sámegielaq vistik sjiddi viessoj ja valjes giela Svierjin. Dájmá stáhtan, regiuvnain, kommuvnain ja áj sebrudagan ietján gillgi tjuovvot dav hárev mav Sámedigge vuoseda strategijan ja danen barrgat vaj mierredum ulme dievdeduvvuji.

Rárridusa tjállagin *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*¹⁸ 2022–2024 adná vihta strategalatj dáfo gunne gávduvni dago ma ninniji unneplágogielaj vijjurijt viesso Svierjin. Dago rárridusa dahkoprogramman dihki, Giellaguovdátja mehti, muhtem mierráj vuorov mav sámegielaq dárbaqi jus gillgi giellabargo gájjkásatj ulmev ullit, dat hállá gielaq álládahttet ja ájmon adnet.

Giellaguovdátja tjáhkkemerustallam lá sámegielaq máhttelisvuoda álládahttemij lá buorebu sjaddam rárridusa dahkoprogramma tjara. Sámedigge tjállagin *Sametingets förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken*¹⁹ gávduvni ienap dago ma lá ájdnasa jus gallgá ninnit ja ávdedit sámegielaq guhkaájgásadtjat. Guákke ájnas ájjvadásan lá sárri láchka mij várrjala sámegielaq almatij

¹⁵ <https://giellavahku.org/>

¹⁶ <https://sametinget.se/sprakvecka>

¹⁷ Diarienummer 1.4.1-2022-142, spráknámnd 2023-02-02, styrelse 2023-03-30, plenum 2023-05-30

¹⁸ <https://www.regeringen.se/contentassets/fa31150262b2484eb44713835db2f2b3/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetsspraken.pdf>

¹⁹ <https://www.sametinget.se/151550>

gielalatj riektajt ja áj sárra bedniga birrguj lájddit sáme giellabargov ja tjaradit dárbulatj dagojt. Sámedigge gallgá áj báhtej ájgen diededit rárridusaj ahte Sámedigge ájvváduvvum dahkoprogámma verrtija tjaraduvvut állásit ja berruja dasa nuoges bednigijt vaddet.

Ninnidum bednigahttem 2022–2024 rárridusa dahkoprogámmast verrtija stuoves sjaddat ja báhtej ájgen áj ninniduvvut. Dat lá ruodtjolvís Giellaguovdátja strategalatj ja guhkaájjgásatj birrguj ja áj ikktisatj nuarrtarikalatj birrguj Sáme Giellagáldon.

Gielalatj resursa ja gielalatj infrastruktuvvra

Giellaguovdátja vijdedibme ienap barrgajij 2023 lá buorep máhttelisvuodajt buakktám ájmon adnet ja ávdedit sáme gielajt. Giellaninnij bargo lá lassánam gájk sáme gielajn ja buoreduvvum gu Giellaguovdátj lá udtjum ienap gielalatj máhtov gájk sáme gielajn.

Sáme gielaj adnem sociála mediajn lá ájn binná ja ávdedibme gielalatj infrastruktuvvra ja sáme giellateknologijan ij lá ájn nuoges. Ij gávdnu sjehtadibme sáme giellateknologijan vijjurijda Sverjin. Sámedigge merustallá sjehtaduvvum giellateknologija lá ruodtjolvís ávdedibmáj sáme gielladnemín njálmáldtjat ja tjáldáldtjat Sverjin.

Barrgo indikatuvrajt gávdnat vaj máhttá tjuovvot rijkalatj unneplágogielaj ávvdánimev ájge ulluj lá stuoráp barrgo än gu jáhkkin. Ávvdámárrkan lá ávvtjimusa tjárrgá mehttimvugijt gávdnat. Giellaguovdátj lá tjáhken barrgam Ubmejen universitiáhtajn vássej jáben dan bargon. Merustallam dat bargost lá Giellaguovdátj verrtija báhtej ájgen áhtsát máhttelisvuodav statistihkav ávvkít umas ájváldtjajst indikatuvvrabargon.

Gu mierredi ja sjilltiji sáme bájkenamajt dá bejji sáme gielajt ja sáme kultuvvraárbev vujdnusij ja luggnjiji árvov, gábbátjaga lahkasebrudagan ja sebrudagan. Ájnas lá ahte dokumenteriji, mierredi ja kárrtaj bejji sáme bájkenamajt duhkkidum tjálemvugij mehti fárrta gielladáfon. Sámedigge merustallá ahte sáme bájkenamaj ietjáduvvum ja tjiehkam, mij lá sjaddam vássej jáben, lá ásse koloniserimist sáme iednamav mav verrtiji hieredit.

Giellaguovdátj ávdeda ájge mehti barrgovugijt giellaálladáhttemin ja sjehtada dajt ulbmeduhkij dárbojda ja gielaj umas vijjurijda. Merustallá ávdedimbarrgo lá ruodtjolvís vaj sáme giela máhtti návtt fámuládtjat gu máhttelis álladáhteduvvut, mij áj merrkija verrtiji nuoges bednigijt vaddet vaj máhtti ávdeduvvum vugijt buoremus vuogen adnet.

Lieradusrigge

Akta strategalatj dáffo rárridusa dahkoprogámmán lá akktelis lieradusrigge, mij lá dárbulatj sáme gielaj ávdedibmáj ja várrjalibmáj.

Merustallamin vijor lieradusriggen ij lá virrtum ja danen lá ájn akta dajst vieramus tsaggamijst sáme gielaj álladáhttemin. Skolverket lá dagojt dahkam giehpedit lierogijda ádtjot sáme lieradusav, män lieradusrigge ij lá ábá akktelis ja danen ij buokte buorak sáme lieradusav. Sámedigge adná rárridus berruja ninnit vijjurijt ienabut jus gallgá várrjalit dájbmáj lieradusrigge sáme ávvdáskávlást git alep láhkámij.

Ávvdáskávlájn ja vuorroskávlájn ij lá sáme pedagogijjka jala gievrás giellamodiella ja danen máná ie sjadda sáme gielaga jala ádtjo sáme árrbemáhtov. Sáme giela ie ninniduvvu jala várrjaluvvu dan iednegiellalieradusa tjara mav vuorroskávlá fálli.

Lá buorak lá gu ienabu állgi láhkát sáme gielav universitehtan jala allaskávlán, män Sámedigge dujju rárridusa dahkamus sárre vásstedájje lierosijida, ulmijn sjehtadit lieradusav gielaj ávvtjimúsajda ja giellaguáddejij dárbojda, gallgá buakktet ahte ienabu ulliji láhkámijt.

Kultuvvra guaddá gielav, giella guaddá kultuvrav

Bátsojviesso ja duoje lä ájnas giellaguáddej ieládusa ja kultuvvavuoge sáme kultuvran gunne árrbemáhtto ja giella guddi mubbe mubbev. Sámmláhkáj máhtti tv ja radio giellaninnija árrrot jus idni gielav rákkta. Giellaguovdátj lä vijortjállagin 2023 mierredam átsádit sáme gielaj vijjurav dájndáfojn: bátsojviesso, duoje ja media.

Giellaguovdátj lä ságastam tjeldij ávvdástejjij ja merustallá sáme giela dálátj bátsojbargon lä rassje. Máhttá buorak giellaávvdánimev vuájdnet bär mádde tjeldijn. Átsádimest lä merustallam ahte dárro lä dagojst ninnit gielaj sajev bátsojbargon ja álládahttet gielajst buolvast buallvaj ja fulkijn bátsojvieson. Sámmláhkáj lä gielaj vijor duoje sinne, gunne ságastime vuosedi lä stuorra dárro gielladárjost ja resursajst jus gallgá ninnit máhttojuohkemav ja várrjalit árrbemáhtov.

Gatjadibme sáme gáhttajij ja gulldalejjij gaskan radio ja tv birra sáme gielan vuoseda da sihti ienap sáme prográmmajst ja ienap sáme giela prográmmajst. Ávvdemusat SVT, UR ja SR verrtiji ienap prográmmajst sámen dahkat. Lä áj dárro vijdáp ávvdástimest sáme giela prográmmajst vaj gájk sáme giela gulluji public service:n. Giellaguovdátj merustallá ahte mánájda ja nuorajda gillgi prográmma bär sámen dagaduvvut. Lä bär daggár prográmma ma sáddnán ninniji mánáj giellaávvdánimev ja álládihtti sáme giela.

Vujdnusij biejjat ja árvov luggnjit

Giellaguovdátj lä jáben tjaradam átsádimev giellaninnij dájnmáj birra daj 25 kommuva gaskan ma gulluji sáme tjudtjudusdáfuf. Guákkte stuorámus ávvtjimusa kommuva máhttelisvuodajda tjaradit giellaninnij dájnmájst lä binná almatja sáme giella- ja kultuvvramáhtojn ja binná sáme járrgáliejje. Vádne áj buakktá tsaggamijst vujdnusij biejjat sáme giela. Tjudtjuduskommuva ienamus giellaninnij dájnmáj sjaddam Giellavahkon ja dan mañjel bibliotiekajn.

Sáme giela máhtto lä binná iedna virrgeduhkijn. Jus gallgá buoredit vijjurav dá dárba kreatijva dagojst. Daggár dahko, mav Sámedigge áj ájvada ietjas dahkoprogámma sáme giela, lá fállat bednigijst ja dan tjara allodit ienabujt láhkát sáme giela alep dásen.

Lä ájnas játtket akktanbargov Sámediggij gaskan Sverjin, Suoman ja Vuonan jus sihtá giela ninnit ja vujdnusij biejjat rijkgriensaj bajjel. Giellamateriála mij biejaduvvuja Giellavahku.org²⁰ sijduj ja Sámedigge hájbmasijduj²¹ viehkeda tjudtjuduskommuva sija giellaninnij bargon ja lá áj stuorra váhken álbmugij.

Akktanbarrgo griensaj bajjel

Nanos akktanbarrgo giela ávdást rijkgriensaj bajjel lä ájnas ikktisatj giellastrategija- ja visjuvnbarrgijst lasedit sáme hállájijst.

Stuoramus ávvtjimusa lä ájn ahte sáme giela bájnedeuvvuja ienaplágogiela sebrudagan ja danen várrá sjaddá giela ávvdáni umas hárijda. Sáme Giellagáldo, sáme tjáhpeorgána sáme tjállemgiela standardiserima ávdást, lá ruodtjolvis dav ávvtjimusa duasstot. Orgánan lá áj ájnas funksjuvna tjuhkkijst bargov sáme giela ninnit terminologija- ja normerimbargo tjara.

Giellagáldo lá vássej jáben guoradam gukkte máhttá gápptjåt ubmejesáme giela ja bidumsáme giela normerimbargon. Sámmláhkáj gu ietjá grännsarisstij akktanbargo ruodtjoda ahte

---

²⁰ <https://giellavahku.org/>

²¹ <https://sametinget.se/sprakvecka>

fárta rijka vaddá nuoges resursajt ninnit játtkej bargov Giellagáldon. Akktanbarrgo buakktá áj ahte rijkaj resursa máhtti ullit mubbe mubbev.

Tjohkehteme

Maadtoem saemien gielide ihke vaarjelidh jñh bäästede vaeltedh

Saemiedigkien pleenume lea suehpeden askesne 2023 akte gielepolithiken strategijem vaalteme, *Giellapolitihkalaš strategija*²², mij aalkoetsiehkiem átna saemien almetji aalkoealmetjireaktijste jñh reaktam jñjtje nænnoestæmman. Strategije ulmie jñh njoelkedassem vuesehte ihke saemien gielide vihth edtjeh jieliemisnie jñh vijries Sveerjesne sjñdtedh. Giehtelimmieh staatesne, regijovnide, tjñeltide jñh abpe seabradahke veanhteden otnjegem dæriedidh, mij Saemiedigkie tjuvtjede jñh naemhtie ulmide tjñrrehtidh.

Reerenassen *Darjomeprogramme vaarjelæmman jñh dæarjegem nasjonelle unnebelåhkoegielijste*²³ jaepide 2022-2024 utnieh vijhte strategiske barkoesuerkieh mah nænnoste aalkoetsiehkiem, unnebelåhkoegieli bierkenæmman Sveerjesne. Giehtelimmieh reerenassen darjomeprogrammesne skaepede, guktie Giellaguovddáš/Saemien gielejarnge, mahte biehkem maadtoem mah saemiengielide daarpesjeh ihke ulmiem jaksedh gielebarkojne, naemhtie ihke gielide jealajehtedh jñh bæetje biejjide jielieh.

Giellaguovddáš i tjåanghkoen nænnoestimmie lea ihke aalkoetsiehkiem saemiengieli jealajehteme lea bueriedamme reerenassen darjomeprogrammen tjñrrh. *Saemiedigkien evtiehtassesne darjomeprogrammese*²⁴ gååvnesi nov gujht jienebh barkoeh mah vihkeles ihke saemiengielide nænnoestidh jñh evtiedidh. Gökke voenges evtiehtassh leah akte separaate laake mij joske saemien almetji giele reaktah jñh aaj akte sjñere dæarjoe barkose ihke saemien gielebarkoem lijrehtidh jñh tjñrrehtidh vihkeles darjomh. Saemiedigkie ussjede aaj bæetje biejjide reerenassese biñkedidh ihke Saemiedigkien darjomeprogramme mij uvtiedamme daarpesjen abpe tjñrrehtidh jñh ahte nuekies vierhtieh tjuerien dñsse vedtedh.

Dñhte nænnoes beetnegevierhtie 2022-2024 reerenassen darjomeprogrammeste daarpesje permanente sjñdtedh jñh bæetje biejjide nænnoestidh. Dñhte lea aalkoetsiehkie Giellaguovddáš:i strategiske jñh guhkem barkose, mohte aaj jærhkien ektiebarkose Sámi Giellagáldusne.

Gieli vierhtieh jñh gieli infrastruktuvre

Vijriedimmie Giellaguovddáš:este, jienebh barkijigujmie 2023, buerebe mielem skaepiedamme ihke saemiengielide vaarjelidh jñh evtiedidh. Giele nænnoes dæajmide leah jñjnjebe sjñdteme gaajhkide saemien gielide jñh aaj bueriedamme ihke dam gielemaahtaldahkem mij Giellaguovddáš:se gaajhkide saemien gielide buakteme.

Nuhtjemem saemiengielijste sosiaale meedijisnie lea annje onne jñh evtiedimmie gieli infrastruktuvresne jñh saemien gieleteknologijesne ij leah annje buerielaakan. Nov gujht ohtselibie akten saemien gieleteknologije mij dan Sveerjese sjñehtesjamme. Saemiedigkien illeldahke lea ahte sjñehtesjamme saemien gieleteknologije Sveerjesne lea vihkeles ihke bueriedidh jñh evtiedidh gielenuhtjemem, njaalmeldh jñh tjaaeldh.

---

²² Diarienummer 1.4.1-2022-142, språknämnd 2023-02-02, styrelse 2023-03-30, plenum 2023-05-30

²³ <https://www.regeringen.se/contentassets/fa31150262b2484eb44713835db2f2b3/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetspraken.pdf>

²⁴ <https://www.sametinget.se/151550>

Barkoem ihke indikatovreh ohtselidh mij edtja nuepiem vedtedh jñh dejtie nasjonelle unnebelåhkoegieliej evtiedimmiem boelhkide dāeriedidh, lea vuesiehtamme ihke stuerebe barkoe enn ussjedimh. Dñhte badth gāåvnese barkoem ihke möölemevuekieh mah sjiehtieh.

Giellaguovddáš:e biehkíe ektiebarkoem Ubmejen universiteetine jaepesne utni ihke barkoem vijriebasse juhtiehtidh. Illeldahke destie barkoste lea ihke Giellaguovddáš:e åvtese daarpesje nuepiem goerehtalledh ihke statistigke ovmese byjjesfaamojste nuhtjedh indikatovrebarkosne.

Nænnoestimmiem jñh guvviem saemien sijjienommigujmie leah vuesiehtimmie jñh statustsieggle faktovre saemien gñelide jñh saemien kultuvreaarpan, dovne voengese jñh aaj siebriedahkedaltesisnie. Dñhte vihkeles ihke saemien sijjienommide dokumenteerh, dejtie nænnoestieh jñh bæjjoehtieh numhtie guktie ortografije respektijve gñeledajvide leah. Saemiedigkie nænnoste ahte jarkelimmiem jñh ov-gåhtsajehtemem saemien sijjienommijste, mij ovmese sijjine jaepesne dorjeme, lea biehkíem naarpehke koloniseerine saemien dajvijste mah tjuerieh hööptedh.

Giellaguovddáš:e evtede ovmese bāetije metovdh gñele jealajehtiemasse ihke sjiehtesjidh ulmiedāehkiej daerpiesvoeth jñh gñeli ovmese aalkoetsiehkíeh. Metovde- evtiedimmiebarkoem lea maadtoem saemien gñeli bāetije nuepieh ihke jealajehtedh dan hijven guktie gāarede, mij aarvadalla ahte nuekie ekonomijen vierhtieh tjuerieh åadtjodh ihke metovdide mah evtiedieh edtjeh bööremes nuhtjedh.

Ööhpehtimmiesíeve

Akte strategiske dajve reerenassen darjomeprogrammesne lea akte tjāanghcoe ööhpehtimmiesíeve mij lea vihkeles evtiedæmman jñh vaarjelæmman saemien gñelijste.

Nænnostimmiem lea ahte tsiehkíemabpe ööhpehtimmiesíevesne lea gujht ov-jarkelimesne jñh dellie aaj akte dejstie veerremes heaptoste ihke saemien gñelide jealajehtedh. Skuvlevierhkie lea barkoem dorjeme ihke bueriedidh learoehkidie ihke saemien ööhpehtimmiem åadtjodh, mohte ööhpehtimmiesíeve ij leah annje tjāanghcoe jñh eah gan buerie ööhpehtimmiem saemiengñelide faalh. Saemiedigkie åtna ahte reerenasse tjuaara nænnoestidh hillide vijriebasse ihke nænnoes jñh buerie ööhpehtimmiesíeve sjñdtedh saemien aarhskuvledaarojste gosk jolle ööhpehtæmman.

Namhtah saemien pedagogihkeste jñh nænnoes gñelemodell dovne aarhskuvline jñh maadthskuvline konsekvensen utnieh ihke maanide eah gan saemiengñeline sjñdtieh jallh biehkíem saemien aerpiemahtoste åadtjoeh. Dah saemien gñelh eah gan nænnoestieh jallh vaarjelieh ietniegñeleööhpehtimmien tjñrrh mah maadthskuvlesne faalen.

Lea positijve ihke jienebh aelkieh jolle ööhpehtimmiem gñeline, mohte Saemiedigkie hāhkesje ihke reerenassen barkoe sjñere learoejarngeide, gusnie ulmie lea ööhpehtimmide sjñehtesjidh gñeli tsagkesidie jñh gñeleguedtiji daerpiesvoeth, lijrehte ihke jienebh aaj ööhpehtimmide orrijieh.

Kultuvre gñele guadta, gñele kultuvre guadta

Bāatsoe jñh vætnoe leah vihkeles gñeleguedtiji jñeliemasse jñh kultuvresaakestimmiem saemienkultuvresne gusnie aerpievuekien maahtoe jñh gñele sinsitnien guedtieh. Seammalaakan tv jñh raadijove maehtieh aaj gñelenænnoes årrodh jis gñelem staaran nuhtjien. 2023 jaepien tsiehkíe reektehtsen sisnie lea Giellaguovddáš:e veeljeme ihke tsiehkíem saemiengñelide goerehtidh, daejtie biehkíe: bāatsoe, vætnoe jñh meedija.

Goerehtimmijste bāatsoesijtesaadthalmetjijstie Giellaguovddáš:e n illeldahke lea ahte saemien gñeleåtnoem bāatsosne lea dāsmoes. Ajve naan bāatsoesijtine maehtieh positijve gñeleövtiedimmiem vuejnedh. Goerehtimmijste lea nænnoestimmie ihke barkoem lea daerpies ihke gñelen sijjem dñedtedh bāatsoebarkosne jñh ihke gñelide ikt vielie edtjeh jñeliji gñelh sjñdtedh boelvi gaskoeh jñh

saemien fuelhkiej luvnie mah ektiedimmiem båtsojne utnieh. Seammlaakan lea gielen tsiehkje vætnosne, gusnie goerehtimmieh vuesiehtieh ahte stoerre daerpiesvoeth gieledårjojste jñh vierhtieh ihke jårhkasovvedh maahtoem jñh vaarjelimmiem aerpiemaahojste.

Enkåatepryövenassem saemien almetjijstie raadijove jñh tv:n bijre saemiengieline vuesehte vaajtelimmiem jienebh saemien programmi bijre jñh jienebh saemien gielh programme faaleldahkine. Daerpiesvoete gååvnese ihke jienebh programmh daarpesjen saemiengieline produseeredh, badth daejstie: SVT; UR jñh SR. Daerpies aaj vuejnedh vijrebe representasjovne ovnese saemien gielijste programmefaaleldahkine ihke gaajhkide saemien gielide edtjeh public servicesne govledh. Giellaguovddåš:en illeldahke lea vijrebe ihke maanide jñh noeride edtjeh gaajhkide programmide ajve saemien gieline darjodh. Dan gaavhtan nov gujht ajve dagkeres programmh darjoen ihke maanaj gielevtiedimmiem nænnoestieh jñh aaj lea meatan ihke saemien gielide jealajehtedh.

Gåhtsajehteme jñh staatusejalladahke

Jaepesne lea Giellaguovddåš:e dorjeme akten pryövenassem gielev nænnoestimmie darjomh daej 25 tjiegtigujmie mah meatan saemien reeremedajvine. Namhtah saemien barkijijstie mah saemien gielev jñh kultuvremaahtoem utnieh jñh namhtah jarkoestæjjah saemien gieline leah daejtie göökte stööremes laavenjassh gåessie ussjedibie buektiehtidh gielenænnoes darjomh tjiegtine darjodh. Namhtah daejtie biehkijste lea illeldahke naemhtie ihke geerve saemien gielide gåhtsajehtedh. Reeremedajvide lea stööremes gielenænnoes darjomijstie 2023 jaepesne Gielevåhkosne dorjeme, dan mænngan darjomh gærjagåetine jñh ektiebarkoem gærjagåetiejujmie.

Saemiengieli maahtoem lea nåake måedtieh sårhth barkojne. Ihke tsiehkjem bueriedidh krieven kreatijve barkoeh. Akte dagkeres, mij aaj uvteden Saemiedigkien uvtedimmesne darjomeprogrammese saemien gielide, lea ihke stipendh faaledh lohkemasse saemiengieline ihke jijnjebe bööredh ihke saemien jolle daltesisnie lohkedh.

Jårhke barkoem Saemiedigkie gaskoeh Sveerjesne, Såevmesne jñh Nöörjesne Gielevåhkoen bijre lea vihkeles ihke nænnoestidh jñh gåhtsajehtedh gielide laanti gaskoeh. Gielevbarkoem mah bæjjohten daesnie Giellavahkku.org²⁵ jñh Saemiedigkien gåetiesæjrosne²⁶, viehkehte reeremetjietide dej gielenænnoes barkose jñh aaj lea stoerre viehkie almetjidie.

Raasteektiebarkoe

Nænnoes raasteektiebarkoe laanti gaskoeh lea vihkeles ektiebarkose gielevstrategijigujmie jñh visjovnijgujmie ihke jijnjebe saemien gielevtiedidh edtja sjiedtedh.

Stööremes gæmhjome lea annje ahte saemien gielide tsevtien jienebelåhkoegielijste byjrese siebriedahkeste jñh dan gaavhtan maehhtieh ovnese haeride övtiedidh. Sámi Giellagáldu, saemien tjiehpjjeorgaane standariseringasse saemiej tjaelemegielijste, lea akte maadtoe ihke buektiehtidh dam barkoem jaksedh. Orgaane aaj vihkeles funksjovnem åtna ihke barkoem tjöönghkedh juktie saemien gielide nænnoestidh terminologije jñh normeringe barkoen tjirrh.

Giellagáldu lea jaepesne giehtjedamme guktie upmejesaemien- jñh pihtesaemiengielide maehhtieh inkludeeredh normeringebarkosne. Seammla goh jeatjah raasteektiebarkojne Giellagáldun veasome ussjede ihke fiereguhte laante buektieh nuekie vierhtieh ihke barkoem edtja jårhkedh. Seammla-sienten lea ektiebarkoem numhtie ahte laanti vierhtieh maehhtieh sinsitnien kompletteeredh.

---

²⁵ <https://giellavahkku.org/>

²⁶ <https://sametinget.se/sprakveck>

Summary

The foundations for preserving and reclaiming the Sámi languages

Following its assembly in May 2023, Sámediggi [the Sámi Parliament] adopted *Giellapolitihkalaš strategija*²⁷, a language policy strategy based on the Sámi people's indigenous rights and right to self-determination. The strategy presents the targets and direction to be taken to restore the Sámi languages so they become vibrant and thriving languages in Sweden. Organisations within government, regions, municipalities and elsewhere are expected to follow the direction Sámediggi indicates in the strategy and thereby contribute to meeting the established goals.

The Swedish Government's action plan for 2022–2024 designed to preserve and promote the national minority languages²⁸ contains five strategic areas comprising efforts that strengthen the conditions necessary for the survival of Sweden's national minority languages. Giellaguovddáš/the Centre for Sámi Languages believes that the measures presented in the Swedish Government's action plan provide some of the basis necessary for the Sámi languages to meet the overall goals of language work, namely revitalising the languages and ensuring their survival.

Giellaguovddáš is of the opinion that the Swedish Government's action plan has improved the conditions around the revitalisation of the Sámi languages. However, the action plan proposed by Sámediggi²⁹ includes further measures that are critical to the long-term strengthening and development of the Sámi languages. Two decisive proposals include separate legislation that guarantees the Sámi people's language rights, and special funding for the work to lead Sámi language work and implement the necessary measures.

Sámediggi will continue to point out to the Swedish Government that Sámediggi's action plan needs to be implemented in its entirety and sufficient resources should be allocated to this work.

The increased financing for 2022–2024 following the Swedish Government's action plan needs to be permanent and boosted over time. This is key to the strategic and long-term work of the Giellaguovddáš as well as for the continuation of the Nordic collaboration's work within Sámi Giellagáldu.

Language resources and infrastructure

The expansion of Giellaguovddáš, with more employees in 2023, has created better conditions for preserving and developing the Sámi languages. The language-focused activities have increased and improved for all the Sámi languages thanks to the linguistic skills brought to Giellaguovddáš for each language.

However, the use of the Sámi languages on social media remains low and developments in linguistic infrastructure and Sámi language technology are not yet satisfactory. There is a particular lack of adapting Sámi language technology to Swedish conditions. Sámediggi believes that adapted language technology is necessary for promoting and developing the use of both written and spoken Sámi in Sweden.

The work to establish indicators to follow the national minority languages' development over time has proven more comprehensive than anticipated. Problems include establishing reliable

---

²⁷ Registration number 1.4.1-2022-142; Language Council 2 February 2023; Board 30 March 2023; Parliament 30 May 2023

²⁸ <https://www.regeringen.se/contentassets/fa31150262b2484eb44713835db2f2b3/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetspraken.pdf>

²⁹ <https://www.sametinget.se/151550>

measurement methods. To further this work, Giellaguovddáš has collaborated with Umeå universitiähta [Umeå University] over the past year. Based on this work, Giellaguovddáš believes that the work to establish indicators should draw on statistics taken from public authorities.

Establishing and signposting Sámi place names are one way of raising the profile and status of the Sámi languages and Sámi cultural heritage, both locally and throughout society. It is essential that Sámi place names are documented, established and published in accordance with the correct orthography for each language. Sámediggi believes that the tampering and masking of several Sámi place names over the past year are one element of the ongoing colonisation of Sámi land, which must be prevented.

Giellaguovddáš is successively developing methods to revitalise the Sámi languages, adapting them to the needs of the target audience and the conditions each language faces. This work is one way to continue language revitalisation efforts as efficiently as possible. Sufficient financial resources must be guaranteed to ensure that methods are used optimally.

The education chain

A cohesive education chain is one strategic area in the Swedish Government's action plan, as this is critical for promoting and preserving the Sámi languages.

Overall, the situation throughout the education chain remains unchanged and consequently is one of the most critical barriers to revitalising the Sámi languages. The Swedish National Agency for Education has taken measures to facilitate access to Sámi education for pupils, however the education chain is far from cohesive and therefore fails to offer quality education in Sámi. Sámediggi is of the opinion that the Swedish Government should improve the conditions further to ensure a functioning education chain, spanning from the Sámi preschool to higher education.

Children are unable to become Sámi speakers or access traditional Sámi knowledge due to a lack of Sámi teaching and education and strong language models in both preschool and the compulsory school. Nor are the Sámi languages believed to have been strengthened or preserved through mother tongue tuition offered in the compulsory school.

It is positive that more people are studying the languages at higher levels, however the Centre hopes that the Swedish Government's assignments to specific higher education institutions – with the aim of adapting courses and programmes to the linguistic challenges and needs of the language users – will result in more completing their studies.

Culture carries language, language carries culture

Reindeer husbandry and the traditional duodji handicraft are significant language-bearing industries and Sámi cultural practices, where traditional knowledge and language go hand in hand. Similarly, television and radio are considered to be language-strengthening functions – provided the languages are used correctly. In the 2023 status report, Giellaguovddáš chose to explore the status of the Sámi languages in the following areas: reindeer husbandry, duodji and the media.

Based on interviews with representatives from herding cooperatives, Giellaguovddáš has determined that the use of Sámi within reindeer husbandry is at risk. Positive language development can only be seen in a few herding cooperatives. Hence, more efforts are needed to ensure the role of the Sámi languages within reindeer husbandry and to revitalise the languages over generations and in families with ties to reindeer husbandry. The same applies to the language situation and duodji, where those interviewed demonstrated there is a large need of language support and resources to strengthen knowledge transfer and preserve traditional knowledge.

The Sámi audience were surveyed about the television and radio programmes available in the Sámi languages, and the results suggest that there is a desire for more Sámi and Sámi-language programming. There is a need for more programmes in the Sámi languages from the public service broadcasters SVT, UR and SR. There is also a need for a broader representation of the Sámi languages in broadcasting to ensure that they are all heard on public service media. Giellaguovddáš also believes that there should be programmes for children and young people entirely in Sámi, as these programmes contribute to language development and subsequent efforts to revitalise the Sámi languages.

Raising the profile and status

Over the past year, Giellaguovddáš has surveyed language-strengthening activities in the 25 municipalities that form the administrative areas of the Sámi languages. Two of the biggest challenges that municipalities face in terms of promoting Sámi-language activities come from the major shortage of people with Sámi language skills and cultural competence as well as the shortage of Sámi translators. This also creates problems with efforts to highlight the Sámi languages. In the administrative areas, the majority of the language strengthening activities in 2023 took place during Giellavahkku, closely followed by activities at and in cooperation with libraries.

There is still a shortage of Sámi language skills within many professions. Creative measures need to be taken to save the situation. One such measure proposed in the Sámediggi action plan draft is to offer scholarships for those studying the Sámi languages in a bid to attract more students to study Sámi at advanced levels.

It is important to continue the collaboration between Sámediggi in Sweden, Finland and Norway on Giellavahkku, the Sámi language week, to highlight and strengthen the language across borders. Language materials published on Giellavahkku.org³⁰ and the Sámediggi website³¹ help the administrative areas with their work to boost Sámi and provide great help for the general public.

Cross-border collaborations

A strong cross-border collaboration on Sámi language matters is essential for the overall work with language strategies and visions to increase the number of Sámi speakers.

The greatest challenge continues to be the fact that the Sámi languages are affected by the surrounding majority languages, which risks pushing developments in different directions. Sámi Giellagáldu, the expert body for the standardisation of written Sámi is essential for guaranteeing success in this area. The body also plays an important role in the efforts to strengthen the Sámi languages through work with terminology and standardisation.

Over the past year, Giellagáldu has investigated how Ume Sámi and Pite Sámi can be included in the standardisation work. As with other cross-border collaborations, the existence of Giellagáldu depends on each country allocating sufficient resources to guarantee its continuation. At the same time, the collaboration means the countries' resources can complement each other.

---

³⁰ <https://giellavahkku.org/>

³¹ <https://sametinget.se/sprakvecka>

1. Grunden för de samiska språken att bevaras och återtas

De samiska språken är i behov av ett antal strukturella förändringar för att kunna revitaliseras, fortleva och stärkas. Dessa strukturella förändringar måste regeringen vara med att genomföra. I detta kapitel beskrivs hur utvecklingen ser ut beträffande dessa av Sámediggi begärda förändringar.

Bedömning av läget:

Åtgärderna i regeringens handlingsprogram skapar till viss del bättre förutsättningar för de samiska språken att nå den övergripande målsättningen med språkarbetet, att språken revitaliseras och fortlever.

Den samlade bedömningen är att förutsättningarna för de samiska språken har förbättrats genom regeringens handlingsprogram. I Sámediggis förslag till handlingsprogram fanns dock ett flertal ytterligare åtgärder som är av avgörande betydelse för att stärka och utveckla de samiska språken långsiktigt. En separat lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter och ett särskilt anslag för arbetet med att leda det samiska språkarbetet saknas.

Sámediggi avser att även i fortsättningen påtala för regeringen att Sámediggis handlingsprogram ska genomföras i sin helhet. Tillräckliga resurser måste avsättas för långsiktigt genomförande av åtgärder. Detta gäller såväl beslutade åtgärder, som de av Sámediggi föreslagna åtgärder.

Den förstärkta finansieringen som genomförts år 2022–2024 utifrån regeringens handlingsprogram behöver följaktligen bli permanent och på sikt utökas. Det är en förutsättning för Giellaguovddáš/Samiskt språkcentrums strategiska och långsiktiga arbete men också för det fortsatta samnordiska arbetet inom Sámi Giellagáldu.

Sámediggis språkpolitiska strategi

Sámediggi ska enligt sametingslagen (1992:1433) fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet. Av det följer att verksamheter så som regioner, kommuner men även det övriga samhället förväntas följa den inriktning som Sámediggi pekat ut och därmed även bidra till att uppfylla mål som fastställts i Sámediggis språkpolitiska strategi.

Sámediggis plenum har i maj 2023 antagit en språkpolitisk strategi.³² Strategin har sin utgångspunkt i det samiska folkets rättigheter och Sámediggis handlingsprogram för de samiska språken och anger vilken riktning arbetet med de samiska språken behöver framöver för att de ska bli levande och välmående språk i Sverige.

Strategin syftar till att ta ett samlat grepp för de samiska språkens utveckling och vända språkbytesprocessen samt öka språkanvändningen av samiskan genom att fastställa övergripande mål och delmål. Strategin ska användas för det långsiktiga arbetet med att få de samiska språken att användas och utvecklas. Den kan med fördel användas som stöd för förvaltningsmyndigheter och beslutsfattare för att formulera operativa handlings- och aktivitetsplaner för det samiska språkarbetet på nationell, regional och lokal nivå.

---

³² <https://www.sametinget.se/sprakstrategi>

Handlingsprogram för bevarande av de samiska språken

Regeringen gav i november 2019 Sámediggi i uppdrag att utarbeta ett förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken. Regeringen har bland annat utifrån Sámediggis förslag³³ utarbetat ett handlingsprogram för de nationella minoritetsspråken.³⁴ Regeringens handlingsprogram innehåller åtgärder som indirekt eller direkt påverkar den enskilda individens möjligheter att använda, få tillgång till, revitalisera och stärka sitt samiska språk. Sámediggis förslag på handlingsprogram från 2020 anses avslutat av Kulturdepartementet sedan den 28 april 2022. Sámediggi fortsätter att arbeta för att de återstående förslagen i Sámediggis handlingsprogram ska genomföras.

Sámediggis bedömning är visserligen att förutsättningarna för de samiska språken har förbättrats, eller kommer att förbättras, genom regeringens handlingsprogram. Men i Sámediggis förslag till handlingsprogram fanns ett flertal mycket viktiga åtgärder som utelämnats ur regeringens handlingsprogram och som är av avgörande betydelse för att stärka och utveckla de samiska språken långsiktigt. En separat lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter och ett särskilt anslag för arbetet med att leda det samiska språkarbetet saknas. Utöver det återstår till exempel åtskilliga förslag som skulle innebära en betydande förbättring av utbildningskedjan som fortsatt innehåller många och allvarliga brister.

Bild 1. Sametingets förslag till handlingsprogram och regeringens handlingsprogram för de nationella minoritetsspråken.

Särskild lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter dröjer fortsatt

Sámediggi har angett en särskild lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter som prioriterad i såväl den språkpolitiska strategin som i utkastet till handlingsprogram för de samiska språken. Lagen ska säkerställa det samiska folkets språkliga rättigheter utifrån Sveriges folkrättsliga åtaganden och samiska urfolksrättigheter.³⁵

Sámediggi begärde i februari 2021 att regeringen skulle påbörja lagstiftningsarbetet för att få denna lag på plats. I lägesrapporten 2022 nämns det att inget svar har inkommit angående hemställan. Så har inte heller skett under 2023.

Särskilt språkanslag – stöd till de samiska språken

I Sámediggis språkpolitiska strategi, som är antagen av plenum 30 maj 2023, upprepar Sámediggi behovet av resurser i form av ett särskilt språkanslag till stöd för de samiska språken. Enligt strategin ska det samiska samhället ges likvärdiga möjligheter att tillägna sig språk, efter sina egna förutsättningar.

³³ <https://www.sametinget.se/151550>

³⁴ <https://www.regeringen.se/contentassets/fa31150262b2484eb44713835db2f2b3/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetsspraken.pdf>

³⁵ Sametinget Dnr 2020-1719

Ett särskilt anslag för samiska språk skulle innebära en förstärkning av att leda och stödja utvecklingen av samtliga fem samiska språk. Sámediggi har behov av ett särskilt språkanslag för att kunna utöva reellt självbestämmande genom att själva kunna styra och fördela resurser utifrån handlingsprogram och språkpolitiska strategi.

Finansiering av Sámediggis språkarbete sker i dagsläget via förvaltningsanslaget, kulturanslaget, anslaget för nationella minoriteter samt genom medel som är avsedda för särskilda regeringsuppdrag. Den finansiering som tillförts med anledning av regeringens handlingsprogram har inneburit att arbetet med det samnordiska Sámi Giellagáldu, som fastställer samiska språkens terminologi, har utvecklats. Den har också möjliggjort en betydande utvidgning av Giellaguovddáš verksamhet och förbättrat möjligheterna för Giellaguovddáš att revitalisera och bevara de samiska språken samt stärka samiskans närvaro i det omgivande samhället.

Stabila och långsiktiga ekonomiska resurser för språkarbetet måste vidare, oavsett om det sker inom ramen för ett särskilt anslag eller inte, tillföras Sámediggi på motsvarande sätt som sker under perioden 2022–2024 för att stärka arbetet inom Giellaguovddáš och för att andra prioriterade insatser ska kunna fortsätta.

För att fortsätta att utveckla de samiska språken behövs det fortsatt förstärkt anslag. Sámediggis språknämnds kommande verksamhetsplan kommer att innehålla aktiviteter som behöver finansieras av ett förstärkt och särskilt språkanslag.

2. Språkliga resurser och språklig infrastruktur

De samiska skriftspråken är unga och kräver resurser och infrastruktur såsom ordlistor, grammatikböcker, stavningskontroll och automatiska översättningar. En utvecklad och fungerande språkteknologi är en förutsättning för de samiska språken att bli livskraftiga inom alla domäner i samhället. Språklig infrastruktur kan i sin bredaste definition innefatta samtliga tillgångar och nyttigheter som tillsammans skapar förutsättningar för ett fungerande samhälle. I detta kapitel beskrivs ett antal insatser som bidragit till förändringar under det gångna året.

Bedömning av läget:

Utvidgningen av Giellaguovddáš har under 2023 skapat bättre förutsättningar för att stärka och utveckla alla de samiska språken på svensk sida. Framöver behöver anslaget för Giellaguovddáš stärkas på grund av den utökade verksamheten och för att kunna svara upp mot den samiska allmänhetens och språkens behov.

Giellaguovddáš/ Samiskt språkcentrum som viktig språklig resurs

Giellaguovddáš ska tillgodose samers – både unga och äldre – behov av att återta och stärka sitt språk. Det vill säga samtliga samiska språk (syd-, ume-, pite-, lule- och nordsamiska) inom den svenska delen av Sápmi. Arbete ska utgå från språkbärarnas behov av revitaliseringsinsatser, där insatser som riktar sig till barn och unga särskilt ska prioriteras.

Under året har Giellaguovddáš verksamhet utvecklats och förstärkts med ytterligare anställda i enlighet med regeringsuppdraget Ku2020/01895 och har numera kompetens inom alla de samiska språken på svensk sida. Utvidgningen är viktig då ökad kapacitet och närvaro i språkområdena skapat bättre förutsättningar att utveckla alla de samiska språken och stärka språkbrukarna utifrån deras särskilda behov. Arbetet med språken kräver anpassning då språken har olika förutsättningar i fråga om bland annat antal talare, språkarenor, möjlighet till studier i språket, läromedel, språkteknologiska lösningar och tillgång ordböcker.

Insatser för barn och unga

Assimilationspolitiken som bedrivits i Sverige har medfört att många samer inte fått möjlighet att lära sig sitt samiska språk. En effekt av det är att många föräldrar inte kan överföra sitt samiska språk till nästa generation. Inte sällan är det en eller två generationer som inte fått möjlighet att vara en del av en naturlig språköverföring mellan generationerna.

Många samiska barn har i dag ingen, eller endast en svag, språköverföring från den äldre generationen. För de barn som har en god språköverföring från föräldrar och äldre generationer innebär samtidigt det omgivande majoritetsspråket och bristerna i utbildningskedjan ett hot mot att ytterligare utveckla sitt eller sina språk.

En förutsättning för att språk ska revitaliseras är att de yngre generationerna lär sig, och använder, språket. Språken måste därför utgöra en naturlig del av deras vardag, upplevas relevant och vara möjlig att använda i alla de situationer som uppkommer i vardagen.

Under året har barn och unga erbjudits språkstärkande aktiviteter vid återkommande tillfällen. Till exempel vid vintermarknaden i Jáhkâmáhkke, Sáminuorras förbundsmöte, minoritetsspråksfestivalen i Jiellvárre, Same SM i Jáhkâmáhkke, vid en digital gamingkväll i Giron, och genom ungdomsprojektet Supergiella. Samiskspråkiga pyssel, sång, tävlingar, workshops,

dataspel, sociala medier och podd är exempel på aktiviteter som anordnats. Språkstärkande aktiviteter är viktiga då de inspirerar och stärker barn och ungdomar att prata och skriva på samiska samt att de ger arenor för de samiska språken. I samband med Giellavahkku/Samisk språkvecka har Giellaguovddáš anordnat en samiskspråkig skrivartävling för barn och unga i samarbete med Polarbibblo och Tjállegoahte, som genererade 125 tävlingsbidrag.

Giellabeassi nuoraide/ Språkbad för ungdomar

Giellaguovddáš har genomfört språkbadsläger, varav ett i Suorssá för ungdomar födda 2007/2008. Språkbadets syfte är att stärka ungdomarna i de samiska språken och motivera dem att fortsätta samiska språkstudier när de börjar på gymnasiet. Språkbadet har också visat sig ha en stärkande social funktion bland de deltagande ungdomarna, vilket också bedöms ha en språkstärkande funktion. Språkbadets fokus låg på sociala medier, i syfte att öka användningen av samiska bland ungdomar och att uppmuntra dem att sprida språket både muntligt och skriftligt. Majoriteten av ungdomarna ansåg att deras samiska språk har stärkts under veckan och att de utökat och skapat nya vänskapsrelationer.

I samarbete med den sydsamiska föreningen, Saemiestibie siebrie, genomfördes ett språkbadsläger i Bijjie spædtja med 34 barn födda 2006/2008. Utvärderingen visar att majoriteten av ungdomarna tycker att deras samiska språk har stärkts under lägret. Deltagare delades in i två språknivåer: medel och förstaspråkstalare. För första gången fanns inget behov av en nybörjargrupp på ett sydsamiskt läger. För några av ungdomarna var lägret den enda undervisning i samiska som de fått under höstterminen 2023.

Giellabeassi bearrašiidda/ Familjespråkbad

Under flera år har Giellaguovddáš sett behov av att anordna språkbad för familjer. Inte minst har deltagare i mentorprogram uttryckt en vilja att överföra samiska till sina barn genom den typen av gemensamt språkbad. För att stimulera till ökad samisk språkanvändning mellan föräldrar och barn och barn sinsemellan genomfördes ett första familjespråkbad i Jåhkåmåhkke under 2023. Sammantaget var det 31 deltagare, varav 18 barn och 13 vuxna, och kommunikationsspråken var lulesamiska och nordsamiska.

Observationer under lägret visade att kommunikation på samiska ökade mellan barnen under aktiviteterna och mellan föräldrarna både vid diskussioner kring föreläsningen och efter avslutad aktivitet vid påklädning. I Jåhkåmåhkke finns den samiska förskolan Giella och flera familjer som har samiska som vardagsspråk. Familjespråkbadet blev en mötesplats som stärkte och stimulerade till ytterligare kommunikation på samiska.

Bild 2. Språkbad för ungdomar i Suorssá.
Foto: Sara Omma Simma

Bild 3. Aktivitet vid familjespråkbadet i Jáhkâmáhkke.
Foto: Cati Kuoljok

Rudnalit – samiskspråkig podd för unga

I slutet av 2023 startade Giellaguovddáš en samiskspråkig podd med målgrupp unga. Två avsnitt à 30 minuter har publicerats. Podden som har namnet *Rudnalit* leds av programledare på lulesamiska och har gästats av lulesamisktalande. Syftet är att skapa en arena för unga där samiska hörs i ett vardagligt samtal mellan två samiskspråkiga och för att ge språkträning.

Språkstärkande via tidning Nuorat och Sáminuorra

Ett projekt med språkstärkande insatser för unga påbörjades under 2023 i samarbete med tidningen Nuorat. Projektet är tänkt att stärka och inspirera ungdomar att använda de samiska språken muntligt och skriftligt men också för att synliggöra språken.

Under året har ett samarbete med det samiska ungdomsförbundet Sáminuorra, med fokus på poddar och sociala medier, inletts. Arbetet utgår från samiska ungdomars behov och önskemål. Syftet är att genomföra språkstärkande insatserna som har tydligt fokus på de samiska språken som finns på svensk sida av Sápmi. Projektet ska stärka och inspirera ungdomar att använda språken muntligt och skriftligt samt synliggöra språken.

ABD-lávla, en samisk bokstavssång

Projektet ABD-lávla startades för att ta fram en samisk bokstavssång tillsammans med en text- och musikproducent. Den lulesamiska versionen är färdigställd och arbetet fortsätter med de övriga språken. Syftet är att öka tillgången på språkmaterial där sång och musik på ett roligt och pedagogiskt sätt underlättar inläring och vidare stimulerar till ökad användning av språken. ABD-lávla ska finnas tillgänglig för alla som lär sig det samiska språket och fungerar som ett stöd för föräldrar och pedagoger. Under 2024 fortsätter arbetet med att sprida sången genom en musikvideo riktad till den yngre målgruppen.

Insatser för att stärka språkanvändningen generellt

Öka intresset för att bli tolk

Sámij áhpadusguovdásj/Samernas Utbildningscentrum och tolkutbildningen på Folkuniversitetet Norr har tillsammans med Giellaguovddáš genomfört en introduktions- och inspirationshelg i tolkning. Syftet var att främja och inspirera fler att vilja fortsätta studera för att sedan arbeta som tolk och översättare i de samiska språken. Idag finns endast fyra auktoriserade tolkar vid Kammarkollegiet, samtliga nordsamiska.

Deltagarna introducerades i simultantolkning och översättningsarbete. Arrangemanget genomfördes i Ubmeje med möjlighet till digitalt deltagande och 35 personer deltog, varav 24 deltagare var nordsamiska, fem var lulesamiska, tre var umesamiska och tre var sydsamiska. Giellaguovddáš noterar att deltagare från introduktionshelgen i tolkning har gått vidare i riktning för att arbeta som tolk eller översättare.

Giellaguovddáš har under 2023 genomfört simultantolkning under Sáminuorras förbundsmöte. Ungdomar som deltog vid introduktionshelgen i tolkning fick erbjudan att tillsammans med mötets ordinarie tolk prova på att tolka, varav en ungdom deltog i prova-på tolkning och en som simultantolk under förbundsmötet.

Språkarenor

Att skapa språkarenor där samisktalande får använda, stärka och utveckla sitt samiska språk har under året varit en viktig del i verksamheten. Digitala och lokala språkarrangemang har genomförts för alla de samiska språken. Språkcaféer har anordnats i Giron, Jiellevárre, Jáhkámáhkke, Gávtjávrrie, Dearná och Änge, en del med möjlighet till digital deltagande. I samband med Giellavahkku anordnades samiska språkkvällar i de fem samiska språken fysiskt på olika orter med möjlighet att delta digitalt. Språkkvällarna blev välbesökta och totalt deltog 199 personer, där merparten deltog digitalt. I samarbete med sameföreningar har språkträffar arrangerats på flera olika orter.

På Samernas nationaldag (Samefolkets dag) anordnades i samarbete med Gällivare kulturmuseum ett samtal och en föreläsning med författaren Fredrik Prost där han berättade om sin språkresa och sin nytgivna bok. Arrangemanget tolkades från nordsamiska till svenska och streamades för att nå fler personer runt om i Sápmi.

Språkteknologi

Ska samiska språk kunna överleva behöver språken kunna användas digitalt. För att språken ska vara tillgängliga digitalt behövs språkteknologi.

Inga Lill Sigga Mikkelsen som är överingenjör vid Divvun, vid UiT Norges arktiske universitet i Tromsø förklarar behovet av språkteknologi så här:

- Det är fler och fler människor som dagligen kommunicerar digitalt och teknologikutvecklingen får konsekvenser för språk. Ett fåtal av världens cirka 7000 språk stöds i digitala plattformar. För att de samiska språken ska kunna överleva och bevaras i ett modernt samhälle behöver språken kommuniceras och användas digitalt. Denna teknologikutveckling har konsekvenser för språk.

I Sverige finns inte språkteknologi utvecklad för samiska behov och förhållanden i en svensk kontext. På norsk sida finns redan en språkteknologi utvecklad för samiska som med rätt anpassning hade kunnat användas på svensk sida. För att göra detta möjligt pågår ett gränsöverskridande samarbete. För att samarbetet ska vara möjligt krävs att Sverige medverkar med finansiering för anpassningsarbetet vid Norges arktiske universitet (UiT) i Tromsø. Hittills har det funnits utmaningar

med att överföra medel till arbetet och det krävs en lösning så att arbetet kan fortskrida. Ekonomiska resurser behöver tillföras för det språkteknologiska arbetet inom ramen för urfolksspråkdekaden (IDIL) 2022–2032.

Samiska språkanvändare efterfrågar både fler informationsinsatser kring språkteknologiska verktyg och ordboksmaterial som är anpassade till svenska förhållanden. I Sverige behövs till exempel ordboksmaterial anpassade till svenska språket tillgängliggöras för att det sedan ska kunna användas inom språkteknologin. Giellaguovddáš har under 2023 påbörjat ett arbete med att förvärva två samisk/svenska-ordboksmaterial som är tänkt att användas inom språkteknologiarbetet. Giellaguovddáš har i samarbete med Divvun/Giellatekno utarbetat termer till umesamiskt tangentbord för Android och Apple.

Internationella urfolksspråkdekaden (IDIL) – med fokus på språkteknologi

I slutet av 2019 antog FN:s generalförsamling en resolution (A/RES/74/135) efter uppmaningar från FN:s permanenta urfolksforum, och beslutade att perioden 2022–2032 ska vara det internationella decenniet för urfolksspråk (IDIL). Språkdecenniets mål är att synliggöra urfolksspråkens kritiska situation samt att mobilisera myndigheter och andra aktörer att bevaka, revitalisera och utveckla urfolksspråken. Arbetet leds av Unesco. Inom ramen för regeringsuppdraget har Sámediggi valt att arbeta med urfolksspråksdekaden. Sámediggi har under 2021–2023 representerat den arktiska regionens urfolk - inuiter och samer.

Sametingen har beslutat att under IDIL arbeta med samisk språkteknologi och driver tillsammans projektet Mijá tekno. Arbetet syftar i korthet till att stärka de samiska språkens ställning i den digitala världen. Sametingen ska öka och stärka samiskt korpusmaterial, stärka den samiska språkteknologiska miljön, arbeta för att samiskan ska få tillgång till produkter från stora teknologiföretag, forma etiska regler för samisk språkteknologi och fungera som stöd för andra urfolk i språkteknologiska frågor.

Sámediggi har 2023 arbetat fram en manual för insamlande och distribution av korpusmaterial (stora textsamlingar). Materialet ska ge underlag för språkforskning och utveckling av digitala språkverktyg för alla samiska språk. Sametingen har genom Samiskt parlamentariskt råd (SPR) i april 2023 uppmanat Kulturdepartementet i Sverige samt Justitieministeriet och Undervisnings- och Kulturministeriet i Finland att inrätta nationella samarbetsforum för International Decade of Indigenous Languages 2022-2032 (IDIL 2022-2032).

2022-2032 | INTERNATIONAL DECADE OF
Indigenous Languages

Bild 4. Den internationella urfolksspråksdekadens (IDIL) logotyp.

Digitala språksatsningar

Genom sociala medier och digitala språksatsningar kan Giellaguovddáš nå ut till en bredare målgrupp för att engagera och informera om aktuella händelser och tillgängliggöra språkligt material. Giellaguovddáš har under 2023 ökat sin närvaro på sociala medier och påbörjat ett strategiskt arbete för att nå fler samer och andra intresserade.

Inför Samernas nationaldag (Samefolkets dag) spelades en musikvideo in med barn som sjöng lulesamiska sången, *Gehtja muv gábdev/Se min kolt*. I samarbete med Samernas bibliotek har ett digitalt luciatåg spelats in. Materialet finns tillgängligt på bland annat Sámediggis webbsida och YouTube. Syftet är att synliggöra och stärka de samiska språken till till exempel äldreomsorg, skolor och bibliotek.

Under hösten 2023 genomfördes ett kunskapsbevarande projekt tillsammans med slöjdaren Lisbeth Kielatis. En YouTube film på lulesamiska blev resultatet där benämningar och tekniker för att tillvarata renens bellingar förklaras. Då terminologin inom duodji är kunskapsbärande och således viktig för kunskapsöverföring är det av stor vikt att bevara och tillgängliggöra samiskabenämningar via ett medium som tilltalar många, framför allt den yngre målgruppen.

För andra året har det publicerats en jul/språkkalender med 24 luckor på Giellaguovddáš sociala medier som nådde 4827 användare, varav 4097 nya följare. Giellaguovddáš sociala medier har idag 2788 följare (2573 följare år 2022, 2193 följare år 2021) på Facebook och 950 följare (609 följare år 2022) på Instagram. En ökning med 8 % respektive 56 % på ett år.

Giellavahkku/ Samisk språkvecka

Giellavahkku initierades under Förenta nationernas urfolksspråkår (IYIL 2019) och samma år, 2019, arrangerades för första gången en samisk språkvecka som ett gränsöverskridande samarbete mellan Sametingen i Finland, Norge och Sverige. Vecka 43 (2023) arrangerades Giellavahkku för femte året i rad med en mängd språkliga aktiviteter. Giellavahkku är viktig inte minst för att synliggöra de samiska språken på lokal, regional och nationell nivå.

En projektanställd samordnare har tillsammans med Giellaguovddáš arbetat med aktiviteter inför, under och efter Giellavahkku. Olika aktörer, så som kommuner, myndigheter och föreningar har uppmuntrats att uppmärksamma de samiska språken under veckan. Material för att underlätta engagemang har publicerats på giellavahkku.org, Sámediggis webbsida samt spridits via e-post. Bedömningen är att fler känner till den samiska språkveckan, inte minst syns det genom att allt fler aktiviteter anordnats runt om i landet. Även statistik från Sámediggis webbsida visar på en ökning av intresse.

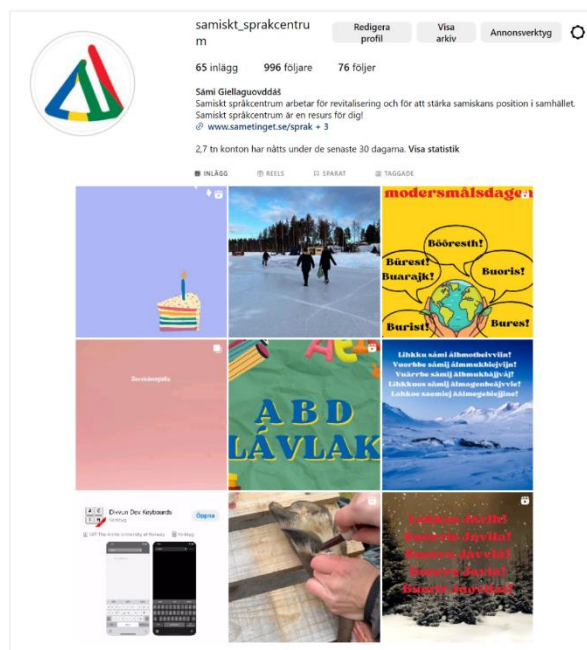
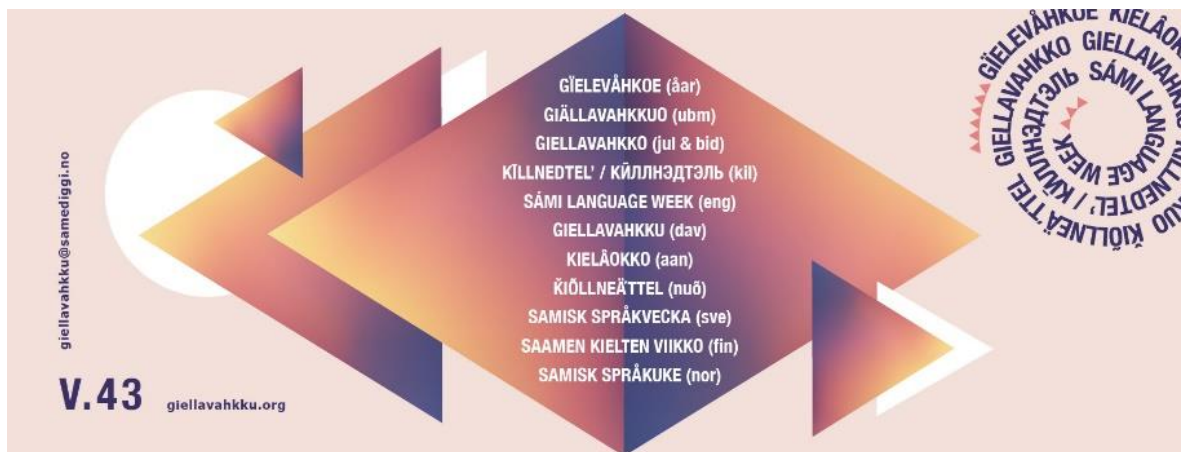

Bild 5. Giellaguovddáš Instagramkonto.

Bild 6. Den samiska språkveckan Giellavahkku.

Fortsatta språkinsatser via Jågløe och samiska bokmärken

Giellaguovddáš har fortsatt att anpassa och producera samiskspråkigt material för förskolan. Syftet är att tillgodose och inspirera pedagoger på förskolor att arbeta aktivt med de samiska språken. Materialet går under namnet *Jågløe* och tillgängliggörs digitalt på Sámediggis webbsida.³⁶ Under 2023 har en sång översatts till alla fem samiska språken och kompletterats med en musikvideo samt ljudfiler som är tillgängliga på webbsidan och på YouTube. Antalet besökare på hemsidan för *Jågløe* har minskat något under året, vilket troligast beror på att enbart lite nytt material tillkommit under året.

Giellaguovddáš har utvecklat de samiska bokmärkena och gjort nytryck. Bokmärkena innehåller fraser på de samiska språken. Syftet är att på ett lättamt och tillgängligt sätt sprida användbara uttryck. Bokmärkena finns på Sámediggis webbsida.

Språkvård och god ortnamnsed

Bedömning av läget:

Sámi Giellagáldu är en förutsättning för de samiska språkens fortsatta utveckling oaktat nationsgränserna och för att hantera majoritetsspråkens påverkan på språken.

Sámediggi bedömer att Sámi Giellagáldus prioritering av normering av även ume- och pitesamiska är en förutsättning för språkens revitalisering och att arbetet måste ske i nära samarbete med respektive språksamhälle och språkbrukare. Även ortnamnen inom ume- respektive pitesamiskt område måste dokumenteras, fastställas och revideras till gällande ortografier. Det sker fortfarande en kolonisering av de samiska markerna där nya svenska benämningar marginaliserar de samiska ortnamnen. Osynliggörandet av de samiska ortnamnen utgör ett hot mot både de samiska språken och kulturen.

Sámi Giellagáldu

Sámi Giellagáldu är ett permanent och oberoende språkorgan som finansieras av Sametingen i Norge, Sverige och Finland. De utgör expertorgan för standardiseringen av de samiska skriftspråken i de tre länderna. Giellagáldu arbetar med samisk språkvård, vilket bland annat omfattar normering av

³⁶ <https://www.sametinget.se/jagloe>

terminologi och skrivregler samt information, rådgivning och vägledning. I sin verksamhet ska Giellagáldu ta hänsyn till de särskilda behov, utmaningar och resurser som respektive samiskt språk har.

Giellagáldu tillsatte i mars 2023 språknämnder för sydsamiska, lulesamiska, nordsamiska, enaresamiska respektive skoltsamiska. Språknämnderna ska arbeta med standardisering av skriftspråk, terminologi och skrivregler inom dessa språk. Nämnderna består av representanter från de länder där respektive språk talas. Språknämnderna har bland annat normerat totalt 343 nya termer, som finns tillgängliga i den digitala orddatabasen satni.org. Den lulesamiska språknämnden har också reviderat boken *Julevsáme tjállemnjuolgadusá* (Lulesamiska skrivregler), som släpptes digitalt i början av 2024.

Ume- och pitesamiska är i en sårbar situation och Sámi Giellagáldu har under 2023 börjat utreda hur de språken kan inkluderas i normeringsarbetet, i dialog med språkanvändare och språksamhället.

Platsmärken och ortnamn

De samiska ortnamnen vittnar om det samiska folkets långvariga vistelse i landskapet och bekräftar att det samiska språket är viktigt i samhället. Namnen är en del av det samiska kulturarvet och utgör ett synliggörande av de samiska språken. De är på så vis viktiga även ur ett revitaliseringsperspektiv.

Sámediggi ska enligt förordning (2009:1395) med instruktion för Sametinget bland annat yttra sig i ärenden om fastställande av samiska ortnamn och granska förslag till samiska namn på allmänna kartor och yttra sig i frågor om personnamn med samisk anknytning. Kulturmiljölag (1988:950) fastställer att statlig och kommunal verksamhet ska iaktta god ortnamnsred. Under 2023 har samiska ortnamn och skyltning på samiska aktualiserats i bland annat Ubmeje och Giron. Kommunfullmäktige i Ubmeje beslutade i september att återigen ansöka hos Lantmäteriet om att namnet Ubmeje ska godkännas för skyltning och kartor.³⁷

Den kritik³⁸ som lyftes av SVT under 2022 i samband med att en skylt sattes upp vid en parkering med det påhittade namnet Trollsjön med den påföljande felaktiga översättningen Ruollajávri har hörsammats av kommunledningen i Giron och har lett till korrigerings av platsnamnet. Lantmäteriet har dessutom under året beslutat att justera namnet på den aktuella sjön Rissajávri till det riktiga namnet Geargejávri. I samband med att nya centrum i Giron expanderar planerar kommunen vidare för gatuskyltar på samiska och meänkieli³⁹, men frågan har mött motstånd från Polisen som befarar att ledningscentralen får problem med uttalet av namnen⁴⁰.

Ortnamn i umesamiskt och pitesamiskt område redovisas fortfarande hos Lantmäteriet i enlighet med ortografier som sedan flera år är inaktuella. Det innebär bland annat att ortnamnen stavas olika på kartor och i andra texter. Det är i övrigt inte ovanligt att samiska ortnamn stavas fel i media⁴¹ och av myndigheter⁴², vilket både är ett brott mot kulturmiljölagen och utgör ett hinder för revitaliseringen av språken.

---

³⁷ <https://www.svt.se/nyheter/sapmi/ubmeje-kan-bli-officiellt-namn>

³⁸ <https://www.svt.se/nyheter/sapmi/nya-styret-berett-andra-pahittat-samiskt-namn>

³⁹ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/nu-far-gatorna-i-kiruna-namn-pa-samiska-och-meankieli>

⁴⁰ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/delade-meningar-om-gatunamn-pa-minoritetsprak>

⁴¹ <https://www.tv4.se/artikel/1YATOijG8jVMmLyWqhwGlb/fjaellentreprenoeren-erik-aer-mitt-i-rekordkylan-kallt-riktigt-kallt>

⁴² <https://www.svt.se/kultur/ortnamn-stavades-fel-i-passet-polisen-far-skaffa-tippex>

Bild 7. Vägschildt inom pitesamiskt område. Foto: Peter Steggo

David Kroik har i sin doktorsavhandling *The Construction of Spaces for Saami Language Use – Language Revitalisation in Educational Contexts* från 2023 skrivit om språklandskapet i södra och norra Sápmi. En studie av områdena runt ortnamnen Stihkenjohke och Čuonjávággi, skriven tillsammans med Kaisa Huuva och Tommaso Milani, visar att det uppstår konflikter där det västerländska perspektivet dominerar över det samiska urfolksperspektivet. Namn som Vildmarksvägen och Lappporten är ett sätt att omforma samisk mark till en turistattraktion där markerna ses som orörd vildmark eller terra nullius, ett ingenmansland. Detta fenomen är enligt David Kroik en del av så kallad bosättarkolonialism där det västerländska perspektivet dominerar över det samiska. Lokala samer gör motstånd mot denna fortsatta kolonialism bland annat genom vägschildtar, konst, målningar, berättelser och lokalkunskap. Detta dekoloniala motstånd visar på samernas oavbrutna närvaro i markerna.

Kunskapspridning och dialog

Bedömning av läget:

Giellaguovddáš har i sitt uppdrag att sprida information och kunskap om språkrevitalisering till enskilda och tjänstepersoner som arbetar med att stärka och utveckla samiska språken. Att visa på andras strävan att återta språket till familjen och som lyckas med språköverföring till barnen kan stärka och inspirera fler att göra samma sak. Behovet av inspirationsföreläsningar inom språkrevitalisering och aktuella forskningsrelaterade fakta om till exempel språkinlärning, likt den med starka språkmodeller, är fortsatt stort och bör prioriteras.

Giellaguovddáš vill ge samiska allmänheten och andra intresserade möjlighet att ta del av forskning inom starka språkmodeller för samisk undervisning i skolan och få vetskap om den språkteknologi som finns tillgänglig för att kunna utveckla sitt samiska skriftspråk. Genom digitala föreläsningar nås fler personer, digital uppkoppling ger möjlighet för fler att delta oavsett bostadsort. Under 2023 har det skett en ökning av antalet digitala föreläsningar som Giellaguovddáš anordnat.

I samband med Giellavahkku anordnades digitala språkkvällar för samtliga samiska språk samt en digital föreläsning med föreläsning om det pitesamiska språket. Den senare i samarbete med

Nordland Fylkesbibliotek. I samband med den samiska vårvinterfestivalen i Piteå anordnades tre fysiska föreläsningar om det pitesamiska språket på Älvsby folkhögskola.

Tillsammans med Sámediggis minoritetspolitiska uppdrag anordnades samtalsforum, såväl digitala som fysiska, för samiska förvaltningskommuner. Förutom att ta del av varandras erfarenheter om utmaningar och framgångar inom språkrevitalisering innehöll programmet information från Sámediggi, workshop och föreläsningar av språkingenjör Inga Lill Sigga Mikkelsen vid UiT Norges arktiske universitet. Vid föreläsningarna, som var öppna även för allmänheten och som lockade över 150 deltagare, föreläste Mikkelsen på temat "*Språkteknologi för de samiska språken*" och "*Starka språkmodeller-Teach the children to speak the language*".

Under året har Giellaguovddáš dessutom hållit ett flertal andra föreläsningar för lärare, tagit emot studiebesök, genomfört utställningar och aktiviteter tillsammans med bibliotek och genomfört språkhöjande insatser med kommuner och samiska institutioner som Stiftelsen Gaaltije. Vidare har Giellaguovddáš deltagit i flera dialogmöten, däribland med SVT och UR om deras utbud av samiska program och hur de kan förbättras ur ett revitaliseringsperspektiv samt i Skolverket referensgrupp om modersmålsundervisning i samiska på nybörjarnivå.

Bok om språkrevitalisering för familjer

En återkommande utmaning som uppmärksammas är svårigheten som föräldrar möter när det vill återta sitt samiska språk i hemmet. För att ge fler föräldrar, och andra som är intresserade av språkrevitalisering, möjligheten att ta del av andras berättelser om hur de återtagit sitt språk till familjen har Giellaguovddáš låtit översätta en bok i ämnet. Boken, *Bringing our languages home—languages revitalization for families* (2013), var möjlig att översätta genom ett nära samarbete med författaren professor emerita Leanne Hinton vid Berkeley University.

Vid den digitala boklanseringen i mars 2023 föreläste författaren Leanne Hinton och samtalade med de samiska medförfattarna, Olle Kejonen och Sophia Rehnfjell, som bidragit med varsitt kapitel till den svenska versionen. Boken finns gratis som e-bok på Sámediggis webbsida och går även att beställa från Giellaguovddáš.

Vuarrash 2023 – Samisk äldrekonferens

Äldre har rätt till sitt språk och ska ha möjlighet att stärka sitt språk. Det är dock svårt att hitta personal med samisk kultur- och språkkompetens till äldreomsorgen. För att bidra till att förändra den situationen genomförde nätverket Veärbmie bestående av kommuner i Norr- och Västerbotten, i samarbete med Giellaguovddáš och Sámediggis minoritetspolitiska uppdrag, en samisk äldrekonferens i Árviesjávrrie i oktober 2023. Konferensen, som lockade 85 deltagare, riktade sig till personal, tjänstepersoner, chefer, politiker och samordnare i kommuner och regioner inom förvaltningsområdet för de samiska språken.

Syftet med konferensen var att öka kunskapen om hur de samiska äldres behov, och lagstiftningen med de utmaningar som finns inom det samiska förvaltningsområdet, kan uppfyllas. Deltagarna vid konferensen fick ta del av erfarenheter och metoder från personer som arbetar med samisk äldreomsorg. Konferensen var uppskattad och det uttryckets önskemål både om fler konferenser och utbildningsmaterial på temat.

Metodutveckling

Bedömning av läget:

Metodutveckling av språkrevitaliserande aktiviteter är en förutsättning för de samiska språkens fortsatta möjligheter att stärkas. Det är viktigt att det finns ekonomiska resurser för att genomföra exempelvis mentorprogram då de har visat sig vara framgångsrika.

Mentorprogrammen utvecklas

Giellaguovddáš har sedan starten 2011 genomfört tjugo mentorprogram inom syd-, ume-, pite-, lule- och nordsamiska, ett av dem specifikt riktad mot ungdomar i samarbete med Sáminuorra. Mentorprogrammetoden har utvecklats succesivt och anpassats för de olika samiska språken.

2023 genomfördes mentorprogram i ume-, pite-, lule- och nordsamiska. I programmen ingår mentorer och lärlingar där syftet är att stimulera lärlingarna till aktiv språk användning av samiska i vardagliga situationer. Programmen är uppskattade och utvärderingar med deltagarna bekräftar att metoden fungerar väl för lärlingar som vill göra ett språkbyte, återta och våga börja tala samiska.

De olika samiska språken har olika förutsättningar och deltagarna har olika förkunskaper vilka gör att programmen fungerar olika väl. Det har därför funnits anledning att anpassa mentorprogrammen efter deltagarnas förutsättningar och att komplettera med andra språkstärkande insatser. Det har även bedömts kräva mer tid för genomförande av vissa mentorprogram och ett ökat behov av mentorer, vilket är kostnadsdrivande men bedöms nödvändigt för att uppnå önskat resultat.

Totalt har det deltagit 33 mentorer och 46 lärlingar i mentorprogrammen 2023 (se tabell 1). Under hösten startades inga nya mentorprogram eftersom utbetalningar av ersättning till mentorerna hade försvårats på grund av myndigheters regelsystem.

Tabell 1. Antal lärlingar och mentorer som påbörjade de olika samiska mentorprogrammen i november 2022 och avslutades 17 juni 2023. * I det umesamiska mentorprogrammet är även tre av mentorerna lärlingar.

Språk	Antal lärlingar	Antal mentorer	Totalt
Umesamiska	13	8*	21
Pitesamiska	7	2	9
Lulesamiska	16	14	30
Nordsamiska	10	9	19
Summa	46	33	79

Språkcafé som metod

Giellaguovddáš har genomfört språkcaféer och börjat anpassa och utveckla metoden i revitaliseringssyfte. Språkcaféer har genomförts på de olika samiska språken, fysiskt och digitalt. Innehållet har framför allt varit språkstärkande föreläsningar och språkduschar.

Syftet med språkcaféerna är att stimulera språkbärare och talare att aktivt tala samiska i olika sammanhang. Språkcafé är en mer informell form av språkarena, som stimulerar till ökad användning av talad samiska och som ett tillfälle för de som ännu inte kan tala samiska att öva och lyssna på talad samiska.

Bokcirkel som revitaliseringsverktyg

Ett arbete med att utveckla en bokcirkelmetod utifrån den nytgivna bok *Bringing our languages home - Språkrevitalisering för familjer, svensk/samisk version* har påbörjats. Bokcirkeln startades för att sprida metoder för språkrevitalisering till allmänheten och i synnerhet till dem som strävar efter att stärka det samiska språket i familjen. Avsikten är att utveckla metoden och att den framgent ska kunna utgöra ett revitaliseringsverktyg.

Följa samiska språkens utveckling över tid

Bedömning av läget:

Giellaguovddáš bedömer att uppdraget med att ta fram indikatorer, som gör det möjligt att följa samiska språkens utveckling över tid, kräver ett mer omfattande arbete för att finna metoder som är tillförlitliga. Svårigheten med att enbart använda statistik är att man inte alltid får rätt bild på hur språkens situation utvecklas. Om indikatorer enbart baseras helt på statistik och beskrivning av aktiviteter finns en stor risk att man inte kan belysa den faktiska utvecklingen för de samiska språken.

Det behövs fler inriktningar för att lösa uppdraget dels genom att söka tillförlitlig statistik från andra myndigheter, dels genomförande av en studie som visar hur språken utvecklats.

Särskilda uppdrag att ta fram indikatorer

Sámediggi har i uppdrag enligt regleringsbrevet att följa de samiska språkens utveckling över tid. Giellaguovddáš har haft fem digitala möten och ett fysiskt möte med Institutet för språk och folkminnen som har ett liknande uppdrag för de övriga nationella minoritetsspråken.

Det är ett omfattande uppdrag att finna metoder som är tillförlitliga och som kan göra det möjligt att följa de samiska språkens utveckling över tid.

Under 2022 påbörjade Giellaguovddáš ett samarbete med Ubmejen universitiähta, institutionen för språkstudier. Med vägledning från universitetet så påbörjades utformningen av enkätfrågor över individens språkanvändning och under våren 2023 genomfördes enkätundersökningar. Därefter har ett analysarbete av enkätsvaren skett som fokuserats på individens samiska språkanvändning.

Sámediggi har som målsättning att finna indikatorer som kan mäta språkanvändning under olika aktiviteter. Arbetet med att finna tillförlitlig statistik från andra myndigheter som kan användas som, eller utgöra underlag för, indikatorer har påbörjats. Giellaguovddáš ser behov av en studie, lik den förstudien som genomfördes 2015, som skulle ge tydligare indikationer på hur – och inom vilka områden – de samiska språken stärks, har stagnerat eller är på tillbakagång.

3. Utbildningskedjan

För att de samiska språken ska kunna bli välmående språk krävs att utbildningen utgör en sammanhållande kedja som främjar de samiska barnens och ungdomarnas språkutveckling. Starka språkmodeller har visat sig vara en framgångsrik modell i andra länder för att återta och stärka språken för att barn och unga ska bli produktivt samiskspråkiga. I regeringens handlingsprogram betonas att utbildning i och på minoritetsspråken ska vara tillgänglig i en kedja från språkutvecklingen i förskolan till utbildningar på universitetsnivå. Det ligger i linje med Sámediggis bedömning. I detta kapitel beskrivs utvecklingen inom utbildningsområdet i samiska under året som gått.

Bedömning av läget:

Bedömningen är att situationen inom hela utbildningskedjan i stort sett är oförändrad och därmed alltså utgör ett av de allvarligaste hindren för att revitalisera de samiska språken. Skolverket har vidtagit åtgärder för att underlätta för elever att få tillgång till samisk undervisning, men utbildningskedjan är fortsatt långt ifrån sammanhållen och erbjuder därmed inte en god utbildning i samiska. Regeringen bör stärka förutsättningarna ytterligare för att säkerställa en fungerande utbildningskedja från samisk förskoleverksamhet till högre studier.

Modersmålsundervisningen med dess nuvarande begränsningar är inte ett tillräckligt kraftfullt verktyg för att stärka och bevara de samiska språken. Bristen på samiskspråkig kompetens inom utbildningsområdet fortfarande är omfattande, vilket medför att de samiska språken inte revitaliseras i den takt som behövs.

Giellaguovddáš ser det som positivt att Sameskolstyrelsen under året har färdigställt och publicerat regeringsuppdraget med att dokumentera de samiska förskolornas arbete med de samiska språken och den samiska kulturen.

Samisk pedagogik och Gievrass giellamodeallat/ Starka språkmodeller

Inom förskolan och grundskolan finns fortsatta svårigheter att arbeta utifrån samisk filosofi, kultur och språk som är kärnan i samisk pedagogik. Förskolan saknar en läroplan för samisk förskola. Även grundskolan saknar styrdokument som har sin utgångspunkt från samisk pedagogik.

Återigen vill därför Giellaguovddáš förorda *Gievrass giellamodeallat/ Starka språkmodeller*⁴³, som beskrevs i lägesrapporten 2022. Gievrass giellamodeallat är en förutsättning för att ge barn samiskspråkiga färdigheter och det förutsätter en enspråkig, samiskspråkig miljö. Samisk pedagogik bedöms tillsammans med Gievrass giellamodeallat kunna ge en utbildningsmiljö som stärker och bevarar de samiska barnens språk på ett sätt som på sikt markant kommer att kunna öka antalet samisktalande vuxna.

---

⁴³ Rapporten finns på nordsamiska och norska, <https://sametinget.no/oddasat/raporta-darogillii-gievrass-giellamodeallaid-birra.21389.aspx>

Kommunala initiativ för att säkra kompetensförsörjningen

Lägesrapporterna: De samiska språken i Sverige har under flera år uppmärksammat bristen på lärare. Det finns kommuner, även om de är få, som tar ett betydande ansvar för att tillhandahålla undervisning i samiska till elever.

Ett sådant exempel är Liksjö kommun som har byggt upp en organisation för att tillgodose andra kommuner och aktörer med samisk kompetens. De samarbetar med andra kommuner, främst i Västerbotten, och undervisar elever i hela Sverige. Elevunderlaget i Liksjö är för litet för att erbjuda attraktiva tjänster till lärare, men samarbetet skapar tjänster med hög tjänstgöringsgrad där bostadsorten inte heller är avgörande. Liksjö kommun undervisar också i förskolor i två kommuner och på Sámiij áhpadusguovdásj i samband med temaveckor. Kommunen är en förebild som har tagit initiativ till och ansvarar för att säkra kompetensförsörjning, och säkra undervisningen i samiska för många elever.

Flera kommuner har angett till Giellaguovddáš att de försöker lösa bristen på samiska pedagoger i förskolan med fjärrundervisning. I skollagen framkommer dock att fjärrundervisning inte får användas i förskolan.⁴⁴ Ett skäl till den akuta bristen på svensk sida av Sápmi är att flera av de samiska pedagogerna väljer att arbeta på norsk sida där det erbjuds bättre arbetsvillkor och högre lön. En stathöjning av yrket behövs på svensk sida.

Fortsatt behov av nationell stipendieordning – och ett lokalt försök

Den samiskspråkiga kompetensen brister inom många yrkeskategorier. Kunskapsnivån i samiska behöver höjas för att kunna tillgodose de behov och de rättigheter som finns i samhället, så som äldreomsorg och förskola på samiska, rätten till tolk och undervisning i och på samiska. I dag är det oftast den enskilda individen som tar ansvar för att läsa samiska och bekostar detta själv. Det innebär att det är på individnivå som samhället tillgodoses med de språkliga resurser som behövs för att Sverige ska kunna uppfylla sina åtaganden enligt lag och internationella konventioner.

Ett förslag på införande av stipendieordning finns i Sámediggis utkast på handlingsprogram för de samiska språken. Regeringens handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken innehöll dock inga förslag på samisk stipendieordning. Sámediggi gör bedömningen att möjligheten att erbjuda stipendier för studier i samiska skulle vara ett bra medel för att både öka intresset för språkstudier och öka studiernas status. Varken utbildningsministern eller kulturministern har för avsikt att ta några initiativ för att inrätta en särskild stipendieordning för studier i samiska.⁴⁵

På lokal nivå har Staaren tjjelte valt att börja premiera personer i kommunen som studerar samiska språk. Kommunen delade ut premien för första gången 2023 till en sökande. Kommunen har för avsikt att fortsätta belöna studier i samiska studier under 2024.

Förskola

Förskolan är en av de allra viktigaste arenorna när det gäller att lägga grunden för en långsiktigt och stark utveckling av de samiska språken. Enligt skollagen (2010:800) ska kommuner i förvaltningsområdet för samiska erbjuda plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på samiska. Regeringen anger i sitt handlingsprogram för bevarande av de

---

⁴⁴ <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/fjarrundervisning>

⁴⁵ Sametinget Dnr 2017–1569 a.a

nationella minoritetsspråken att många rättigheter finns på plats för att fler ska få tillgång till undervisning i minoritetsspråk, men att de praktiska förutsättningarna behöver stärkas.

Bedömning av läget:

Bedömningen är att situationen i förskolorna i stort sett är oförändrad och att kommuner i förvaltningsområdet fortfarande har svårigheter att erbjuda förskola på samiska. Svårigheterna beror till stor del på bristen på personal med kompetens i samiskt språk och kultur. Det finns goda förutsättningar att utveckla en stark samisk förskoleverksamhet utifrån forskning och de erfarenheter som upparbetats. En utveckling i den riktningen skulle möjliggöra för fler kommuner att uppfylla skyldigheten att erbjuda förskola helt eller delvis på samiska.

Giellaguovddáš anser att den befintliga läroplanen för förskolan (Lpfö18) har brister i förhållande till de behov och krav som finns på samisk förskoleverksamhet och en ny läroplan för samisk förskola behöver utvecklas.

Vidare behövs det insatser för att fler vårdnadshavare ska välja samiska förskola, något som skulle bidra till att fler barn får möjlighet att stärka sitt samiska språk.

Under året har Giellaguovddáš genomfört en undersökning av språkstärkande aktiviteter bland de 25 kommuner som ingår i förvaltningsområdet för samiska och däribland frågat om samisk förskoleverksamhet. Svaren från kommunerna visar att utvecklingen inte kan bedömas ha gått framåt under 2023 och att det fortfarande saknas samisk förskoleverksamhet i flera förvaltningskommuner.

Giellaguovddáš vill i sammanhanget lyfta fram *Gievrras giellamodeallat/ Starka språkmodeller* som en bra väg att ge barn samiskspråkiga färdigheter. I lägesrapporten 2022 beskrevs samisk pedagogik och de starka språkmodeller som utvecklats och prövats på norsk sida. Projektet *Sámi mánát ođđa searvelanjain (SáMOS)*⁴⁶ redovisades vid en konferens i mars 2023 av professor emerita Asta Mitkijá Balto vid Sámi Allaskuvla. Balto är lärare, forskare, författare och erkänd för sin forskning om samisk barnuppfostran. Vid konferensen hölls en boklansering av *Samisk oppdragelse* och projektet gav även ut skriften *Pedagogiske prinsipper for samiske barnehager*.

Tillsammans med en ny läroplan för samisk förskola skulle dessa två skrifter kunna utgöra utmärkta utvecklingsdokument för samisk förskoleverksamhet även på svensk sida. Giellaguovddáš bedömer att den befintliga läroplanen för förskolan (Lpfö18) har brister i förhållande till de behov och krav som finns på samisk förskoleverksamhet. En ny läroplan behöver således utvecklas för samisk förskola som tydligt inkluderar samisk pedagogik, starka språkmodeller, samisk kultur, språk och traditionell kunskap. Läroplanen skulle på så sätt tydligt stärka samisk språkutveckling och samisk kultur.

Vidare utgör resultatet av Sameskolstyrelsens regeringsuppdrag⁴⁷ där samiska förskolors verksamhet dokumenterats i rapporten *Samiskt språk och samisk kultur i förskolan*⁴⁸ och i handledningen *Språk i förskolan - en handledning med samisk utgångspunkt*⁴⁹ utmärkta underlag för att utveckla samiska förskolor och säkerställa kvalitén i verksamheterna.

⁴⁶ <https://sametinget.no/barnehage/barnehageprosjektet-sami-manat-odda-searvelanjain-samos/>

⁴⁷ Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Sameskolstyrelsen, dnr. U2022/01453

⁴⁸ https://sameskolstyrelsen.se/app/uploads/2023/06/Sams_Samiskt-spra%CC%8Ak-och-samisk-kultur-i-fo%CC%88rskolan.pdf

⁴⁹ <https://sameskolstyrelsen.se/app/uploads/2023/06/Handledning-Spra%CC%8Ak-i-fo%CC%88rskolan-med-samisk-utga%CC%8Angspunkt.pdf>

Samisk pedagogik tillsammans med Gievrras giellamodeallat skulle kunna ge en utbildningsmiljö som stärker och bevarar de samiska barnens språk på ett sätt som på sikt markant skulle komma att kunna öka antalet samisktalande vuxna.

Undersökningen hos förvaltningskommunerna visar samtidigt att det är en utmaning att anordna samisk förskoleverksamhet då det saknas personella resurser med samisk kompetens, både språklig och kulturell. Signaler har getts att det förekommer att vårdnadshavare inte väljer det samiska alternativet eller ens efterfrågar det av olika skäl. En anledning kan vara att vårdnadshavarna väljer att nyttja den förskola som ligger närmast hemmet av ekonomiska- eller tidsskäl. I Norge ger det så kallade *barnehagetilbudet* familjer andra förutsättningar genom att erbjuda gratis förskoleplats. I norska Finnmark görs en statlig insats med gratis förskoleplats till samtliga familjer, medan samiska förskoleplatser i övriga delar av Norge finansieras av Sámediggi i Norge.

- Hovedmålet er å øke antallet barn som får et samiskspråklig barnehagetilbud. Dette er fremtidens språkbærere, säger Mikkel Eskil Mikkelsen, sametingsråd i Norge.⁵⁰

En likvärdig satsning på svensk sida av Sápmi skulle innebära att fler samiska vårdnadshavare väljer de samiska alternativen som erbjuds i kommunen. Effekten av en sådan åtgärd skulle högst troligt vara större efterfrågan på samiska förskoleplatser, ge fler barn tillgång till sitt samiska språk och därmed på sikt ge fler samiska talare. Det skulle öka kommunernas intresse av att anställa pedagoger med samisk språk- och kulturkompetens vilket med fortsatta insatser på nationell nivå borde kunna leda till att fler pedagoger med samiskspråklig kompetensen utbildas.

Situationen i samiska förskolor

Under det gångna året fanns samisk förskoleverksamhet på heltid eller några dagar i veckan i bland annat Árjepluovve, Árviesjávrrie, Bïenjedaelie, Julevu, Kråavvan Luspïe, Liksjoe, Máláge, Staare, Stockhoalbmá, Ubmeje, Vuoltjere och Vyöddale. Orrestaares och Suorssás förskoleverksamheter har under året haft inslag av samiska språk och samisk kultur. Det betyder att det alltså saknas samisk förskoleverksamhet i flera kommuner som ingår i förvaltningsområdet för samiska.

I Gárasavvon, Giron, Jiellvárre, Jáhkâmáhkke samt Dearná drivs de samiska förskolorna av Sameskolstyrelsen, efter avtal med kommunerna. Under året har vårdnadshavare till barn vid Giella förskola i Jáhkâmáhkke lämnat en skrivelse till Sameskolstyrelsen där de ifrågasätter att svenska är huvudspråket på förskolan. Skolledningen har svarat att Giella förskola eftersträvar en stark samiskspråklig miljö.⁵¹ Giellaguovddáš noterar att forskningen visar att det kan vara nödvändigt att dela barnen i grupper efter deras språkbakgrund och att samtalsstrategier används⁵². Det är också något som Lägesrapporten: De samiska språken i Sverige 2022 tar upp.

I september 2023 öppnade Stockholms stad en öppen förskola, uppbyggd kring de samiska och tornedalska miljöerna. Den öppna förskolan erbjuder barnen möjlighet att utveckla och bevara samiska och meänkieli. Förskolan är lokalintegrerad i en annan förskola där det finns fyra samiska barn.

Forskning och fortbildning kopplat till förskolan

David Kroik disputerade våren 2023 i språkdidaktik vid Ubmejen universitiähta med avhandlingen *The Construction of Spaces for Saami Language Use – Language Revitalisation in Educational Contexts* där han undersöker sydsamisk språkrevitalisering i en utbildningskontext. Avhandlingen tar

---

⁵⁰ <https://www.nrk.no/sapmi/na-kan-alle-barn-med-samisk-i-barnehagen-fa-gratis-tilbud-1.16203031>

⁵¹ <https://sverigesradio.se/artikel/delade-meninger-om-sprakmiljon-pa-forskolan>

⁵² <https://www.sametinget.se/182146>

bland annat upp hur samiska rum för språkanvändning kan uppstå och hur förutsättningar för samisk språkrevitalisering inom utbildning och i språklandskapet kan skapas. I avhandlingen konstateras att det fanns en skillnad mellan politik och praktik, det vill säga att lokala och nationella styrdokument inte tillämpades i tillräckligt stor utsträckning, vilket är något som Europarådet har kritiserat Sverige för under lång tid.⁵³

Kroiks undersökning av en sydsamisk förskolemiljö visade till exempel att det svenska språket var dominerande. Samiska var synligt i förskolans språklandskap och kunde gynna barnens identitetsskapande, men samiska användes bara symboliskt och var inte kommunikationsspråk mellan lärare och barn respektive föräldrar. Förskolemiljön var därför ingen drivande kraft i revitaliseringen av språket.

Forskningsprojektet *Sámi máná jurddavázzin – Samiska barn som tankevandrare* har drivits av Södertörns högskola och Sámi allaskuvla i samarbete med Giella förskola i Jåhkåmåhkke. I projektet som undersöker hur samiska barn utforskar filosofiska frågor genom berättande har pedagoger, barn och forskare tillsammans genomfört aktiviteter i förskolan under 2020–2023. Aktiviteterna har genomförts utifrån den samiska förskolans årshjul med fokus på samiska traditionella kunskaper och berättartraditioner där samiska språk synliggjorts inom pedagogisk forskning. Projektet avslutades under 2023 och resultatet håller på att sammanställas.

Fortbildning av pedagoger inom förskoleverksamheter, oavsett om de är samiska eller inte, är en väg att både öka intresset för samisk förskola och sprida kunskap om det samiska. Ett sådant initiativ var Vuoltjere och Liksjoe förvaltningskommuners utbildningsdagar om samisk förskoleverksamhet och samisk kultur för förskolepersonal inom hela kommunerna. Dagarna lockade 145 respektive 120 deltagare.

- Att få kännedom om ett renskötselår med dess förflyttningar, ger mig förståelsen för några av de samiska barnens lekar där barnen packar och packar och far i väg till olika platser, konstaterar en av deltagarna efteråt.

Grundskola

I grundskolan lärs samiska ut som modersmål, modernt språk samt inom ramen för tvåspråkig undervisning. Framför allt har samiska kommit att läras ut inom ämnet modersmål. Huvudmannen för skolan är skyldig att anordna modersmålsundervisning om en lämplig lärare finns att tillgå.

I 2023 års lägesrapport inleds kapitlet med två intervjuer för att ge en bättre förståelse för den situation som råder idag inom grundskolan.

Bedömning av läget:

Bedömningen är fortsatt att undervisningen i samiska har sådana brister att det får konsekvenser för möjligheten att stärka de samiska språken. Det finns till exempel stora skillnader i kvalitet och undervisningstid i kommunernas modersmålsundervisning, vilket gör undervisningen ojämlig.

Det är oroande att antalet elever som får modersmålsundervisning i samiska fortsätter att minska och nu är det lägsta sedan 2017. Statistiken visar en nedåtgående trend som måste vändas.

Sameskolornas geografiska placering innebär att de inte är tillgängliga för samiska barn i hela Sápmi. Endast en förskola och skola finns utanför nord- och lulesamiskt språkområde. Etablering

---

⁵³ <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-205392>

av sameskolor på fler orter skulle kunna ha en positiv effekt på de samiska språkens utveckling genom att tydligt stärka utbildningskedjan.

Giellaguovddáš bedömer att ett nybörjarspår i kursplanen för samiska som andra språk inte är en tillräcklig åtgärd för att främja modersmålsundervisningen i samiska.

Från nomadskola till sameskola

Charlotta Svonni disputerade 2023 vid Umeå universitet med avhandlingen *Utbildning för samer: ambitioner och praktiker i nomad- och sameskolan från 1950-tal till 2010-tal*. Svonni har i avhandlingen bland annat analyserat vad myndigheterna haft som mål för undervisningen i nomadskolan och sameskolan och hur det utvecklats från 1950-talet till 2010-talet. Det har skett en stor förändring i utformningen av läroplanerna genom tiderna.

- På 50-talet skulle man i nomadkunskap ha en timme samiska, men detta kunde plockas bort om skolan ansåg det. Eleverna skulle lära sig biologi och ekologi med koppling till renbete och eleverna i sjuan skulle lära sig om renbeteskonventioner, gränser och lagar som rör renbete. Man kan läsa fram att barnen skulle lära sig att hålla sig inom ramarna, berättar Svonni.

1994 hade antalet ämnen i läroplanen för sameskolan reducerats så att bara kursplanen för samiska fanns kvar. Eleverna skulle inom ramen för ämnet samiska lära sig mer på kortare tid.

- Allt som tidigare var samhällskunskap och historia har ändrats till kultur. Att allt samiskt är kultur är en förenkling av vad innehållet kan vara, konstaterar Svonni.

Även om avhandlingen inte beskriver utbildningens kvalitet eller hur utbildningen sett ut från 1950-talet till 2010-talet så ger fastställda läroplaner en fingervisning om utbildningen som gavs samiska barn. Svonni ser ett behov av att forska vidare på utbildningen för samer och vilka konsekvenser det haft och problematiserar hur läroplanen för samiska är och har sett ut.

- Vi har minoritetsspråkslagen, barnkonventionen och UNDRIP [FN:s deklaration om urfolkens rättigheter]. Enligt lag ska inte samer och andra minoriteter assimileras mot egen vilja, men utbildningen är formad så att man per automatik blir assimilerad till det svenska, konstaterar Charlotta Svonni slutligen.

Utmaningar för undervisning i samiska

Undervisningen i samiska har utmaningar, enligt Johan Sandberg McGuinne, förstelärare i samiska och engelska och lärare i tyska vid Liksjo kommun. En av de största utmaningarna är samordningen mellan kommuner på grund av olika lokala regelverk. Andra utmaningar är för lite undervisningstid och att kursplaner inte är anpassade efter samiska förhållanden.

Liksjo har haft en positiv utveckling när det gäller undervisningen i samiska men bristen på samordning begränsar möjligheterna för kommunen att erbjuda fjärrundervisning till andra kommuner.

- De flesta kommuner vill ge minimum, det vill säga en timmes undervisning på gymnasienivå. De nuvarande kursplanerna i modersmål för gymnasiet är dessutom skrivna för elever som kommer från andra länder och förutsätter att de har språket som faktiskt modersmål. Kursplanerna är inte anpassade till samiska förhållanden. Det som passar bäst är att läsa samiska som moderna språk, vilket i sin tur medför meritpoäng beroende på vilken nivå som språket läses, men det blir

oftast en kostnadsfråga för skolorna som därför väljer att enbart erbjuda modersmålsundervisning, säger Sandberg McGuinne.

Det är svårt att samordna lektioner med elever från olika skolor så att de kan närvara samtidigt. Det största problemet uppstår då eleven börjar gymnasiet.

- Det krävs samiska språkkunskaper i det samiska samhället, men de måste valideras av universitetsstudier. För att kunna läsa samiska på universitetet behövs det ett gymnasiebetyg i ämnet modersmål. För elever som läser samiska som moderna språk på nybörjarnivå, och inte erbjuds tillräckligt många steg av sina gymnasieskolor kan detta leda till att de i tillägg måste läsa kvalificerande kurser innan de kan börja på en vanlig A-kurs i samiska, konstaterar Sandberg McGuinne.

Sandberg McGuinne menar vidare att det är ett generellt problem att gymnasieskolor är ovilliga, eller åtminstone i de flesta fall omedvetna om hur de på bästa sätt skulle kunna främja de samiska språken. Det saknas sameskola från årskurs 7 till 9, frågan är om det hade lett till att fler skulle läsa samiska på gymnasiet.

- Hur får man barn utanför det samiska kärnområdet att känna sig som en del av det samiska? Kanske ska det krävas att elever som erbjuds modersmålsundervisning via fjärr också ska få tillgång till språkbad för att stärka sin tillhörighet till det samiska samhället, föreslår Sandberg McGuinne som en väg framåt.

Från och med hösten 2024 är det lättare för elever att läsa samiska i grundskolan, men det kommer då att bli ännu tydligare att gymnasiet släpar efter, då liknande förändringar inte träder i kraft på gymnasiet förrän hösten 2025. På grund av detta riskerar gymnasieskolorna att inte kunna möta de behov som uppstår i grundskolan, avslutar Sandberg McGuinne.

Sameskolan

Sameskolstyrelsen (Sams) har ett särskilt ansvar för att främja samisk kultur och samiska språk och är en statlig förvaltningsmyndighet som styrs av en nämnd med ledamöter utsedda av Sámediggi. Sams har sedan 2023 fått ett förstärkt anslag med 1 200 000 kronor och uppgår numera till närmare 59 700 000 kronor. Myndigheten ansvarar för utbildning i sameskolan samt förskoleklass, fritidshem och förskola i anslutning till sameskolorna. Förskoleverksamheten bedrivs efter avtal med kommun. Sams ska även främja utveckling och produktion av läromedel för samisk undervisning, bedriva fjärrundervisning på entreprenad samt utveckla integrerad samisk undervisning.

Det finns sameskolor från förskoleklass till årskurs 6 på fem orter; Gárasavvon, Giron, Váhtjer/Jiellevárre, Dálvvadis/Jáhkámáhkke och Dearnna (se tabell 2). På samma orter driver Sameskolstyrelsen också samiska förskolor. I Giron finns den största skolan med 86 elever.

Tabell 2. Antal elever per skola vid sameskolorna inklusive förskoleklass (som inte var obligatorisk förrän ht 2021).

Ort	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Gárasavvon	32	29	27	26	19	14
Giron	76	72	79	80	86	93
Váhtjer/Jiellevárre	27	28	26	28	34	37
Dálvvadis/Jáhkámáhkke	55	62	68	70	78	72
Dearnna	9	10	7	7	6	5
Totalt	199	201	207	211	223	221

Källa: Sameskolstyrelsen, årsredovisningar.

Laila Stenberg, rektor vid Sameskolstyrelsen, berättar att Sameskolstyrelsen arbetar med att digitalisera läromedel i nord-, lule- och sydsamiska tillsammans med befintlig personal. Myndigheten tog 2022 även fram en språkplan för perioden 2022–2026 för att ge anställda en gemensam grund för det dagliga arbetet⁵⁴ och ett visionsdokument⁵⁵ för verksamheten.

Stenberg berättar att språkplanen ska bidra till att öka barnens tvåspråkiga kompetens genom att både stärka deras samiska och svenska. Visionen är bland annat att alla barn ska ha möjlighet att utveckla och använda sitt språk och att undervisningen ska ge språkglädje och ske enligt beprövade språkmodeller och forskning.

Sams har under året färdigställt och publicerat regeringsuppdraget med att dokumentera de samiska förskolornas arbete med de samiska språken och den samiska kulturen. Det är ett tydligt steg för att kunna stärka de samiska förskolornas roll i utbildningskedjan.

Ytterligare ett steg vore att på sikt utöka antalet sameskolor. En utökning av sameskolan till fler orter, och framför allt språkområden, skulle tillgängliggöra samisk utbildning för fler samiska barn. I dag finns fyra av fem sameskolor inom nord- och lulesamiskt område, en inom sydsamiskt och inga inom pite- och umesamiskt område. Etablering av sameskola på fler orter bedöms på ett tydligt sätt kunna stärka utbildningskedjan för samiska barn ända upp till årskurs 6.

Kommunal grundskola

I grundskolan kan elever läsa samiska som modersmål, modernt språk eller inom ramen för tvåspråkig undervisning. Det finns fortfarande en stor lärarbrist, vilket också regeringen har uppmärksammat i sitt handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken. Regeringen anser att det är viktigt att fler elever får möjlighet att läsa minoritetsspråk och nämner då möjligheten till fjärrundervisning.

Sameskolstyrelsen rekommenderar att en kommun erbjuder eleven minst 120 minuter per vecka men det är upp till varje kommun hur mycket tid de erbjuder. Undervisningstiden i samiska är ofta lägre (40-60 minuter/vecka) och förläggs ofta utanför skoltid. Giellaguovddáš har uppmärksammat detta och andra hinder för undervisning i samiska i lägesrapporten 2022. Vissa elever läser samiska som modernt språk och kan då få undervisning under ordinarie skoltid. Förutsättningarna för barnet att finna motivation och tillgodose sig undervisningen bedöms bättre när undervisningen är förlagd under skoltid.

Bild 7. Samiskundervisning i grundskola.
Foto: Peter Steggo

Sameskolans kursplaner för ämnet samiska, som också används i ämnet modersmål i kommunala grundskolor, är samiska som första språk respektive samiska som andra språk. Samiska för nybörjare är ett spår inom kursplanen för samiska som andra språk som implementeras hösten 2024.

Under året har Skolverket genomfört samråd med bland annat lärare, Sameskolstyrelsen, Giellaguovddáš och Sámediggis språknämnd i framtagandet av en ett spår för nybörjare inom ramen

⁵⁴ <https://sameskolstyrelsen.se/app/uploads/2022/01/Spr%C3%A5kplan-2022--2026-Sameskolstyrelsen.pdf>

⁵⁵ <https://sameskolstyrelsen.se/app/uploads/2022/01/Sameskolstyrelsens-vision-f%C3%B6r-verksamheterna.pdf>

för kursplanen för samiska som andra språk. Sámediggi har framfört att det i nuläget inte är möjligt för elever att uppfylla målen i kursplanen i kommunala skolor eftersom Sameskolans kursplaner är anpassade till en timplan med mer undervisningstid i ämnet samiska. Ett spår för nybörjare välkomnas, men är inte en tillräcklig åtgärd för de elever som läser samiska som första eller andra språk. Undervisningstiden i ämnet modersmål behöver regleras för att ge alla elever en likvärdig undervisning och förutsättningar att uppfylla kunskapskraven i kursplanen. Det är en åtgärd som Skolverket också uppmärksammat regeringen på.

Antalet elever som enligt Skolverket är berättigade till modersmålsundervisning (tabell 3) respektive deltar i någon form av undervisning i samiska har minskat förra läsåret (tabell 4). Andelen som får modersmålsundervisning har minskat till 55 % vilket är en negativ utveckling. Skolverkets officiella statistik för läsåret 2023/2024 är inte tillgänglig förrän efter att denna lägesrapport publicerats men statistiken ger ändå en bild av utvecklingen.

Tabell 3. Antal elever i åk 1–9 som ansökt om (varit berättigade till) respektive deltagit i modersmålsundervisning i samiska de fem senaste läsåren.

Modersmål samiska	2017/18		2018/19		2019/20		2020/21		2021/22		2022/23	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
”Berättigade”, enligt Skolverket, åk 1–9 (exklusive elever i Sameskolan)	684		760		746		729		745		738	
Elever som deltar i modersmål samiska	445	72 %	484	70 %	443	59 %	458	63 %	499	67 %	409	55 %

Källor: Sameskolstyrelsen, årsredovisningar (kan avvika med någon enstaka elev jämfört med Skolverkets statistik). Skolverket.se. (tabell 8G)

Utvecklingen av antalet som deltar i undervisningen i samiska i årskurs 1–9 visar en nedåtgående trend. Det är tydligt att de insatser som vidtagits är långt ifrån tillräckliga.

Tabell 4. Antal elever som deltar i undervisning i någon form i samiska i åk 1–9 de senaste åren.

Antal elever som deltar i undervisning i samiska i åk 1–9	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Samiska som eget ämne, elever i sameskolor åk 1–6	158	161	173	174	181	186
Modersmål samiska, åk 1–9 (inte sameskolan)	445	484	443	458	499	409
Samiska som moderna språk (språkval), åk 6–9	84	128	128	102	111	102
Totalt antal elever som läser samiska åk 1–9*	687	773	744	734	791	511

Källor: Sameskolstyrelsen, årsredovisningar (kan avvika med någon enstaka elev jämfört med Skolverkets statistik). Skolverket.se.

* Vissa elever som läser samiska som modernt språk (språkval) kan dessutom delta i modersmålsundervisningen, oklart hur många. Giellaguovddáš har inte hittat statistik över elever som läser samiska som moderna språk inom ramen för elevens val för åren 2017/2018 och 2018/2019, så de finns inte med i tabellen.

Ett bra exempel på integrerad samisk undervisning

Enligt skollagen (2010:800) får en kommun efter avtal med Sameskolstyrelsen anordna integrerad samisk undervisning för samiska barn i grundskolan. Integrerad samisk undervisning är ett sätt att erbjuda elever utanför sameskolan möjlighet att få undervisning ur ett samiskt perspektiv och är ett komplement till modersmålsundervisningen som erbjuds elever. Hösten 2023 har 14 kommuner blivit beviljade medel för integrering; Árviesjávrrie, Bierje, Giron, Herjedaelie, Jåhkåmåhkke, Kraapohke, Kråavvan Luspie, Liksjoie, Máláge, Straejmie, Suorssá, Vualtjere, Ååre och Álvdaelie.

Det har skett en ökning över tid av kommuner som vill ha samisk integrering. Skolorna kan tillhandahålla modersmålsundervisning via fjärrundervisning. Flera kommuner har svårt att få tag i lärare som kan undervisa i ytterligare ämnen förutom det samiska språket, säger Laila Stenberg, rektor vid Sameskolstyrelsen. De kommuner som lyckas med integrerad samisk undervisning är de som har en lärare på plats. Liksjoie och Vualtjere är två kommuner som hon lyfter fram som goda exempel. Några av de beviljade kommunerna har inte genomfört någon verksamhet under höstterminen 2023, men Laila hoppas att de kan genomföra aktiviteter under vårterminen 2024.

Liksjoie kommun satsar på samiskt språk och kultur inom för- och grundskola, berättar Samuel Lundström, rektor för samisk undervisning i Liksjoie kommun. Kommunen har ett avtal med Sameskolstyrelsen sedan 2012 om att bedriva integrerad samisk undervisning i grundskolan. Avtalet innebär bland annat att elever med samiskt ursprung erbjuds att läsa samiska 120 minuter per vecka. Kommunen försöker lägga minst en lektion under skoltid men en del ligger före eller efter skoltid. Ibland väljer elever och vårdnadshavare att läsa mindre tid. Det kan handla om praktiska saker exempelvis att skoldagarna blir långa eller att motivationen att läsa samiska hos eleverna är låg.

Integrerad samisk undervisning ska erbjudas i minst ett ämne och Liksjoie har valt slöjd och till viss del hemkunskap. I slöjd har kommunen en samisk slöjdare som deltar på slöjdlektioner i åk 5–9 där det finns elever som omfattas av samisk integrering. Slöjdaren kan ibland arbeta med enskilda elever, grupper av elever samt emellanåt i helklass.

- Hemkunskapen har tidvis fungerat bra då elever som omfattats av samisk integrering getts möjlighet att delta på både styckning och matlagning med en samisk kock, säger Lundström.

Liksjoie har ett undervisningskoncept kring samisk kultur riktat till alla elever oavsett om de har samiskt ursprung eller inte. Det omfattar bland annat samiska utställningar, temadagar om Liksjoes historia och samisk historia. Vartannat år genomför Liksjoie en kompetensutvecklingsdag för lärare för att öka kompetensen kring samisk kultur, historia samt aktuella samhällsfrågor.

- Trots att Lycksele ligger mitt i Sápmi och minst fyra samebyar har sitt renbetesland i kommunen är kunskapsnivån kring samer förhållandevis låg, konstaterar Lundström.

Liksjoie klarar all undervisning med egna lärare förutom när det gäller en elev som läser lulesamiska. Den tjänsten köps från Sameskolstyrelsen. Detta klarar kommunen tack vare att de har nio lärare som till största delen undervisar via fjärrundervisning. Alla lärare arbetar inte heltid utan nio lärare har tillsammans motsvarande cirka sju tjänster.

- Jag är oerhört stolt över det vi gör just nu i Lycksele men vi är inte på något vis fulländade, vi har utvecklingsområden, konstaterar Lundström.

Fjärrundervisning

Bedömning av läget:

Giellaguovddáš noterar att antalet elever med fjärrundervisning i samiska nästan har fördubblats sedan 2018. Fler kommuner hanterar således den lokala lärarbristen genom att köpa undervisning från framför allt Sameskolstyrelsen och Liksjoe kommun. Det är glädjande att fler elever därmed får undervisning i samiska. Fjärrundervisning är däremot inte ett fullvärdigt alternativ till närundervisning, med lärare fysiskt på plats.

Liksjoe kommuns initiativ att erbjuda föräldrar kurs i samiska är positivt, då det ger elever med fjärrundervisning bättre förutsättningar att lyckas med undervisningen.

Det sker fortfarande inte någon fjärrundervisning i pitesamiska. Detta trots att det finns elever som har rätt till modersmålsundervisning i språket. Lärarbristen bedöms vara den avgörande orsaken.

Fjärrundervisning tillgängliggör undervisning i samiska för elever som inte har tillgång till fysisk lärare. Det är ett återkommande sätt för kommuner att kunna erbjuda undervisning i samiska när kommunen själv inte lyckas rekrytera lärare till språktjänster som ofta har låg anställningsgrad.

Under 2023 har Skolverket beviljat statsbidrag till 47 kommuner för att anordna fjärrundervisning i samiska. Statsbidraget ska ge kommuner bättre möjligheter att tillhandahålla undervisning i samiska till elever. Fjärrundervisning har visat sig kunna erbjuda elever gemenskap med andra som läser samiska på andra orter och därmed lättare behålla motivation i ämnet. Fjärrundervisning ställer andra krav på elever, lärare och skolor än närundervisning och ska därför endast erbjudas om undervisning inte kan anordnas med en lärare fysiskt på plats. Det har skett en ökning av elever med fjärrundervisning anordnad från Sverige sedan 2018 (se tabell 5). Sameskolstyrelsen och Liksjoe kommun är de aktörer som tillhandahåller fjärrundervisning i Sverige. Vissa kommuner köper fjärrundervisning från Norge, vilket inte syns i tillgänglig statistik.

Tabell 5. Antalet elever som får fjärrundervisning i samiska från förskoleklass till årskurs 9 under höstterminen.

Huvudman	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sameskolstyrelsen	136	149	166	203	261	278
nordsamiska	82	77	91	97	121	116
lulesamiska	18	31	33	59	66	64
pitesamiska	-	-	-	-	-	-
umesamiska	-	-	-	-	-	-
sydsamiska	36	41	42	47	74	98
Liksjoe kommun	35	48	105*	51	69*	56
nordsamiska				12	13	6
lulesamiska				-	-	-
pitesamiska				-	-	-
umesamiska				16	28	22
sydsamiska				23	28	29
Totalt	171	197	271	254	330	334

*) Antalet kan eventuellt omfatta ett antal elever med undervisning fysiskt på plats samt att elever vid gymnasiet är inräknade i siffrorna. Siffrorna för 2020 omfattar även elever vid Sámiij áhpadusguovdásj.

Sameskolstyrelsen – om utmaningar med fjärrundervisning

Sameskolstyrelsen (Sams) har sedan 2015 byggt upp en organisation för fjärrundervisning. Sams rekommenderar att elever som följer sameskolans kursplan för samiska ska ha minst två 60-minuters lektioner i veckan, men helst lika mycket som elever i sameskolan som läser samiska 230 minuter per vecka. Undervisningstiden varierar i huvudsak mellan 60–180 minuter per vecka beroende på huvudman. Undervisningen är individuellt anpassad efter elevernas språknivå. Sams erbjuder fjärrundervisning i nord-, lule- och sydsamiska, men saknar lärare i ume- och pitesamiska.

Laila Stenberg, rektor för fjärrundervisning i Sameskolstyrelsen, berättar att Sameskolstyrelsen anser att fjärrundervisning är den bästa lösningen på grund av bristen på lärare, men att det krävs goda tekniska och digitala förutsättningar i de mottagande skolorna och goda resurser för eleverna. Det finns enligt Laila exempel på elever som sitter i trapphus eller korridorer då de har undervisning.

Sameskolstyrelsen strävar efter att skapa elevgrupper utifrån språknivå och vill därigenom skapa en språkarena för eleverna.

- Det är en utmaning för lärarna att sätta samman scheman på eftermiddagarna då många elever läser samiska då, berättar Laila. Det är svårt för elever att få ett betyg i samiska genom fjärrundervisning om de läser samiska vid ett tillfälle i veckan. För att lärare ska kunna sätta betyg behövs ett underlag där elever visat vilka mål de uppnått.

Liksjo kommun – om tips för bättre fjärrundervisning

Fjärrundervisning från Liksjo kommun skedde under 2023 till 16 kommuner förutom den egna: Ale, Árjepluovve, Hudiksvall, Järvsö, Kraapohke, Máláge, Piteå, Sjeltie, Sjædtavaellie, Stuehkie/Stockhoalbma/Stockhoalmma, Suorssá, Ubmeje, Uppsala, Vuoltjere, Vyöddale och Vännäs. Liksjo säljer också fjärrundervisning till fem gymnasieskolor omfattande 13 elever.

Samuel Lundström, rektor med ansvar för undervisning i samiska i Liksjo kommun, berättar att Liksjo började utveckla kommunens undervisning i samiska i samband med att kommunen anslöts till förvaltningsområdet för samiska. Kommunen beslutade att erbjuda 120 minuter undervisning i samiska i veckan vilken var den tid som Sameskolstyrelsen hade som rekommendation. I överenskommelse med kommunerna inom region 10 (kommuner i Västerbottens inland samt Árjepluovve och Árviesjávrrie) kunde Liksjo kommun anställa lärare med bra elevunderlag för att kunna erbjuda fjärrundervisning.

- Vi har fått bra skjut med fjärrundervisningen i och med pandemin och vi har idag en del av våra moderna språk via fjärr, berättar Lundström.

Det behöver tas ett beslut i hur mycket undervisning skolorna ska erbjuda.

- Där tycker jag inte Skolverket tar sitt ansvar i deras jobb med de samiska språken, säger Lundström.

Idag kan undervisningstiden variera från 40 minuter till 120 minuter utanför skoltid om eleven inte läser samiska som modernt språk.

- Undervisningen i samiska behöver ske under dagtid, påtalar Lundström. Då behöver en förändring av timplanen ske eller att man tittar på andra ämnen i skolan där likartad verksamhet görs och där samiskan kan lyftas in och kan sambedömas i det ämnet.

Samuel Lundströms tips till kommuner med liknade problematik är att samarbeta med andra kommuner om hur den samiska undervisningen kan anordnas och undersöka om

fjärrundervisningen är ett alternativ. Det är också viktigt att eleverna har ett bra undervisningsrum och att en handledare är kopplad till verksamheten.

- Våra lärare har också testat att ha föräldrakurser samtidigt medan deras barn läser och det ser jag som ett vinnande koncept. De lär sig samtidigt och de har någon att prata med, om de inte har språket från början, avslutar Lundström.

Gymnasieskolan

Bedömning av läget:

Bedömningen är att regeringens ändringar i skollagen och gymnasieförordningen under 2023 ger förutsättningar som kommer att gynna blivande gymnasieelever då det bland annat innebär att kravet på förkunskaper i samiska tas bort.

Regeringen måste vidta fler åtgärder för att säkerställa att det blir attraktivt för fler elever att läsa samiska i gymnasiet.

Såmedigis bedömning är att ett riksrekryterande gymnasieprogram med en tydlig samisk inriktning har stora möjligheter att synliggöra, stärka och bidra till att öka utbudet av samisk språklig kompetens inom flera yrken.

Statistik från Skolverket (tabell 6) visar att det är ytterst få elever som går ut gymnasieskolan med avgångsbetyg i samiska. Statistiken visar att utbildningskedjan är bruten och att det är få elever som är behöriga till högre studier i samiska. Svårigheterna för elever att läsa samiska i gymnasiet lyfts också under rubriken *Utmaningar för undervisning i samiska*.

Tabell 6. Antalet elever med avgångsbetyg i samiska från gymnasieskolan.

Avgångsår	2019	2020	2021	2022	2023
Antal elever	6	9	8	17	10

Källa: Skolverket.

I regeringens handlingsprogram för bevarande och främjande av nationella minoritetsspråk anges förändringar inom gymnasieskolan som bedöms påverka de ungdomar som läser samiska och vill läsa samiska på gymnasiet från läsåret 2024/2025:

- För gymnasieelever tas kravet bort att de måste ha goda kunskaper i språket för att få modersmålsundervisning.⁵⁶
- I gymnasieförordningen 18 § har den tidigare begränsningen på hur länge du får läsa modersmål tagits bort gällande de nationella minoritetsspråken.
- Gymnasieförordningen 17 § har kompletterats med möjligheten att anordna modersmålsundervisning som ersättning för undervisning i andra språkämnen än svenska, svenska som andraspråk och engelska.⁵⁷

Dessa förändringar bedöms kunna underlätta för samiska ungdomar att läsa vidare samiska på gymnasienivå. Fortfarande är inte åtgärderna tillräckliga för att nog många elever kommer att välja att läsa samiska på gymnasienivå. Det behövs åtgärder från regeringens sida så att studier i samiska ger meritpoäng. I dagsläget ser samiska elever sig nödgade att välja bort studier i samiska under

⁵⁶ <https://www.regeringen.se/contentassets/d9f16ee9b2c84fee9e9807f6c163304d/utokad-ratt-for-elever-i-gymnasieskolan-och-anpassade-gymnasieskolan-att-lasa-nationella-minoritetssprak-prop.-202223132.pdf>

⁵⁷ <https://svenskfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2023-11/SFS2023-654.pdf>

gymnasiet eftersom de inte ger meritpoäng, poäng som är eftertraktade vid ansökan till högre studier. Sámediggis förslag på handlingsprogram för de samiska språken innehåller fler förslag på viktiga åtgärder för att öka antalet elever som läser samiska på gymnasienivå, bland annat att samiska borde utgöra ett eget ämne.

Sámediggi har under 2023 yttrat sig positivt gällande Lapplands gymnasiums, i Jáhkámáhkke, ansökan om ett riksrekryterande program. Ett riksrekryterande samiskt program skulle ge samiska elever från hela landet möjlighet att få en fördjupad utbildning inom de samiska språken, slöjd, samisk kultur och historia. Programmet bedöms också kunna medföra att fler elever kan söka till universitetet utan komplettering eftersom programmet är högskoleförberedande. Med ett riksrekryterande program skulle fler samiska ungdomar ges möjlighet att bibehålla en obruten utbildningskedja, vilket är i linje med regeringens handlingsprogram för de nationella minoritetsspråken.

Högre utbildning

Bedömning av läget:

Bedömningen är att regeringens ändring i uppdraget till Ubmejen universitiähta under 2022–2024 att utveckla arbetet med syfte att anpassa utbildningsinsatserna till de nationella minoritetsspråkens utmaningar i dialog med språkbärarna är ett steg i rätt riktning.

Behovet av högre studier i ume- och pitesamiska är akut. Det är positivt med ett ökat antal studenter som påbörjar samiska studier men att det samtidigt är oroande att så få studenter väljer att genomföra kurserna. Detta är en utmaning som bör ingå i Ubmejen universitiähtas utvecklingsarbete.

Gaskeuniversiteetes satsning på forskning och utbildning i det sydsamiska språket med förankring i det samiska samhället som positivt och bedömer att det finns goda förutsättningar för att det kommer att stärka läget för det sydsamiska språket.

Giellaguovddáš bedömer att Skolverkets och Sámi allaskuvlas kompetensutveckling för att få fler behöriga lärare är viktig då den på relativt kort tid kan utbilda fler modersmållärare i samiska. Samtidigt kan en sådan utbildningsväg inte ersätta ordinarie kursutbud utan ska enbart ses som en tillfällig lösning för att hantera den akuta lärarbristen i samiska.

I Sverige finns det högre utbildning i samiska vid Ubmejen universitiähta respektive Uppsala universitet. Ubmejen universitiähta har ett särskilt åtagande som innebär att de har ansvar för högre utbildning i samiska.

Ökat antal studenter

Intresset för högre utbildning i de samiska språken ökar. Uppsala universitet har noterat den största ökningen av sökande någonsin, med 25 % ökning i grundkursen i nordsamiska och 17 % till grundkursen i sydsamiska.⁵⁸

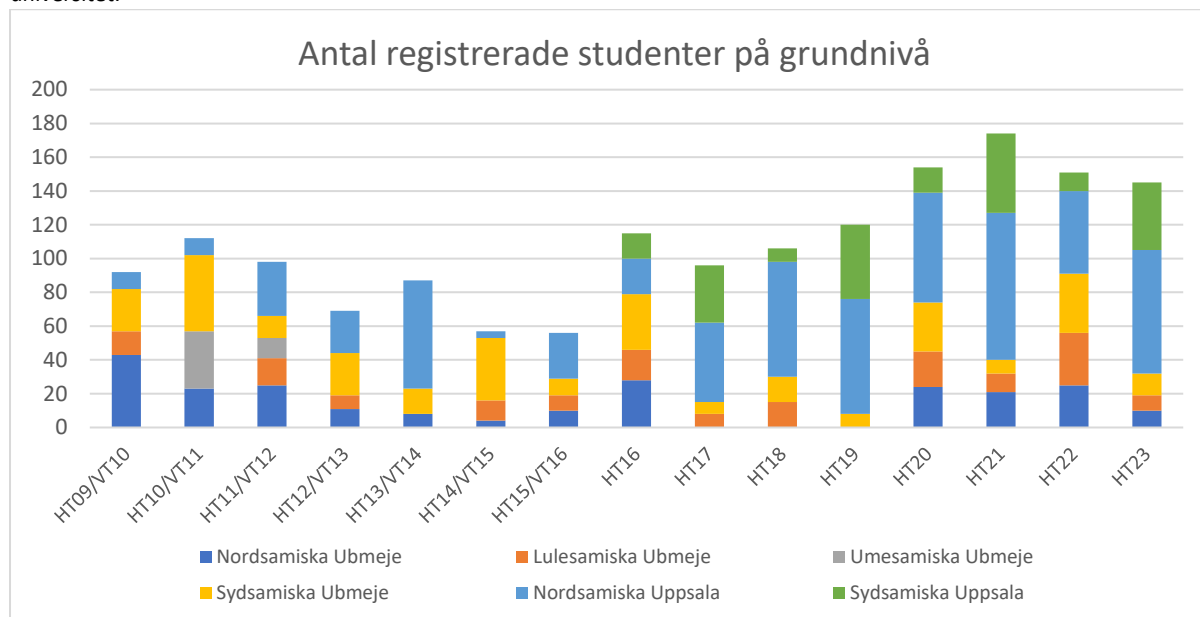
I diagram 1 visas antalet studenter som har registrerats på kurser i samiska språk på grundnivå vid Ubmejen universitiähta respektive Uppsala universitet. Universitetet har olika benämningar på sina kurser utifrån kunskapskrav och kurserna är därför inte direkt jämförbara. Det finns ett ökat intresse

---

⁵⁸ <https://www.svt.se/nyheter/sapmi/kraftig-okning-av-sokande-till-grundkurser-i-samiska>

men det är samtidigt färre än hälften (Lägesrapport 2022) av de registrerade som slutför kurserna. Det behövs en analys av anledningen till det markanta fåtal som slutför kurserna på C-, D-, och E-nivå samt förslag på hur situationen kan förbättras.

Diagram 1. Antal registrerade på kurser i samiska språk upp till och med C-nivå vid Ubmejen universitiähta och Uppsala universitet.

Källor: Ubmejen universitiähta och Uppsala universitet.

Inga kurser i ume- eller pitesamiska

I dag finns det inga möjligheter att studera ume- eller pitesamiska på högre utbildningsnivå. För cirka tio år sedan anordnade Ubmejen universitiähta kurser i umesamiska på universitetsnivå medan det aldrig funnits några kurser i pitesamiska. Enligt uppgifter till Giellaguovddáš finns det behov av universitetskurser i dessa språk men i nuläget finns inga planer på att erbjuda sådana kurser i vare sig Uppsala eller Ubmeje. Som en del av Ubmejen universitiähtas uppdrag 2022–2024 att anpassa utbildningsinsatser vore det dock, i samråd med dessa språkgrupper, möjligt att kartlägga behov och söka lösningar för att möjliggöra uppstart av kurser. Förslagsvis kan det göras genom att behörig vid universitet tillsammans med umesamiska respektive pitesamiska lärare, språkarbetare och talare diskuterar möjligt kursupplägg och praktiskt genomförande.

Gaskeuniversiteete satsar på sydsamiskan

Gaskeuniversiteete (Mittuniversitetet) gjorde i samarbete med stiftelsen Gaaltije⁵⁹ under 2022 en avsiktsförklaring att stärka sydsamiska språkets och samhällets ställning i Sverige och Sápmi.

Under 2023 har Gaskeuniversiteete avsatt 5 000 000 kronor bland annat för en förstudie kring uppbyggnad av ett sydsamiskt språkcentrum i samarbete med Östersunds kommun, för forskning i urfolksstudier, för förstärkt samverkan med samiska organisationer och för samordning av nätverket Båskoos.⁶⁰

⁵⁹ <https://www.miun.se/Forskning/forskargrupper/baskoes/gaskeuniversiteete-som-larosate-i-saepmie/>

⁶⁰ <https://www.miun.se/kontakt/press/nyhetsarkiv/2023-2/gaskeuniversiteete-satsar-ytterligare-fem-miljoner-pa-samisk-utbildning-och-forskning2/>

Kurser för att få fler behöriga lärare i samiska

Sámi allaskuvla har i samarbete med Skolverket sedan 2018 erbjudit kompetensutveckling i samisk didaktik för verksamma lärare som är anställda av en huvudman. Hösten 2023 startades den tredje omgången av kurser, denna gång helt digitalt för att ge fler möjlighet att delta. Kurserna är anpassade till både legitimerade lärare som saknar behörighet i samiska, och till de utan lärarutbildning som arbetar som samiskalärare. Målet med kurserna är att styrka och fördjupa deltagarnas kompetens i samiska och samisk didaktisk kompetens. Kursernas undervisning sker dels på samiska, dels svenska. Hittills har nord-, lule-, ume- och sydsamiska deltagare läst kurserna.

Utbildningsinsatsen består av fyra fristående deltidskurser som genomförs digitalt på 7,5 studiepoäng och efter avslutad utbildningen om 30 studiepoäng erhålls en fördjupad behörighet som modersmåls lärare i samiska.

Livslångt lärande

Varje individ ska ha möjlighet att lära sig sitt samiska språk oavsett var i livet den befinner sig. Det livslånga lärandet påverkas av de möjligheter som finns att utveckla och stärka språket.

Bedömning av läget:

Giellaguovddáš bedömer, i likhet med regeringen, att folkbildningen är avgörande för att kunna erbjuda ett livslångt lärande. Folkbildningen finns tillgänglig i hela Sverige och kan därmed erbjuda en flexibel väg för den som vill lära sig sitt samiska språk i vuxen ålder. Det finns en förväntan om att folkbildningen kommer att spela en större roll att förbättra läget för de samiska framöver.

Sámediggi korttidsstudiebidrag är en möjlighet för vuxna samer som aldrig har fått lära sig läsa och skriva på samiska att bättre kunna stödja och överföra språket till nästa generation. Bristen på lärare är dock ett orosmoment som måste hanteras för att korttidsstudier återigen ska kunna genomföras i samma omfattning som föregående år.

Det finns en stor efterfrågan på behov av utbildning i samiska språk på alla nivåer och inom i stort sett alla områden men att bristen på samiska pedagoger utgör ett hinder för att tillgodose de behov som finns.

Folkbildningen

Folkbildningen har av regeringen identifierats som avgörande för att uppnå handlingsprogrammets mål kring livslångt lärande. Folkbildningen har unika möjligheter att skapa utbildningsvägar och nya sammanhang för användning av språken, till exempel genom att stärka språkbärarnas röster, skapa möten över generationer och bidra till attitydförändringar i samhället.⁶¹

Språkbärarnas situation varierar och det är viktigt att det finns utbildningsvägar som är öppna för individer i olika åldrar och i skilda livssituationer. Folkbildningen är tillgänglig i hela Sverige och kan erbjuda en flexibel väg för den som vill lära sig språk i vuxen ålder. Folkbildningsrådet har utifrån regeringens handlingsplan för främjande och bevarande av de nationella minoritetsspråken fått i uppdrag för att stödja studieförbunden och folkhögskolor som gör insatser med fokus på samiska språk. Sju studieförbund tillsammans med två folkhögskolor har blivit beviljade 5 000 000 kronor för aktiviteter.

---

⁶¹ <https://www.folkbildningsradet.se/folkhogskola/etablering-arbetsmarknadsatgarder-och-manskliga-rattigheter/framjande-av-nationella-minoritetsprak/>

Förstärkning av vuxna samers läs- och skrivkunnighet i de samiska språken

Sámediggis korttidsstudiebidrag är en möjlighet för vuxna samer som aldrig har fått lära sig läsa och skriva på samiska att bättre kunna stödja och överföra språket till nästa generation. Föreskrifter om statsbidrag vid vissa studier i samiska (STFS 2017:1) utgår ifrån förordning (2007:1347) om statsbidrag vid vissa studier i samiska och är fastställda av Sámediggi.

Under 2023 har 476 000 kronor betalats ut i bidrag, vilket är lägre än föregående två år. Det är fler kvinnor (78%) än män (22 %) som ansöker om, och beviljas korttidsstudiebidrag. Antalet beviljade ansökningar för att få bidrag var 32 vilket är den lägsta siffran sedan 2013. Samtliga ansökningar som beviljats studiebidrag har avsett deltagande vid tre kurser som anordnats av Sámiij áhpadusguovdásj.

Antalet ansökningar och utbetalningens storlek av korttidsstudiebidrag har varierat kraftigt under perioden 2013–2023 vilket framgår av nedanstående tabell 7.

Tabell 7. Beviljade ansökningar och utbetalda medel av korttidsstudiebidrag under åren 2013–2023.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Antal beviljade ansökningar	59	49	41	66	119	105	68	45	73	45	32
Totalt utbetalt i tkr	202	131	263	99	649	576	503	517	710	545	476

Sámij áhpadusguovdásj/ Samernas utbildningscentrums språkutbildningar

Sámij áhpadusguovdásj i Jáhkámáhkke har under 2023 genomfört språkkurser med 36 deltagare för helårsstudenter på skolans duodjiutbildningar i språken nordsamiska, sydsamiska, och lulesamiska. På vårens språkkurser var det fyra deltagare i nordsamiska, fem i lulesamiska och sex i sydsamiska. Samtliga deltagare under våren var kvinnor. Under hösten har det genomförts språkkurser med tio deltagare i nordsamiska, fem deltagare i lulesamiska och sex deltagare i sydsamiska. Av dessa deltagare var sju kvinnor och fyra män. Under 2023 har tre lulesamiska kurser (fyra kurser 2022) med totalt 33 deltagare och en umesamisk kurs (två kurser 2022) med totalt sexton deltagare genomförts.

4. Kultur bär språk, språk bär kultur

Renskötsel och duodji är betydelsefulla språkbärande näringar och kulturyttringar inom den samiska kulturen där traditionell kunskap och språk bär varandra. På liknande sätt bedöms tv och radio kunna fungera språkstärkande om språken används på rätt sätt. Nytt för 2023 års lägesrapport är att Giellaguovddáš har valt att undersöka situationen för de samiska språken inom dessa tre områden.

De senaste åren har präglats av en uppåtgående trend i samisk litteratur. Det har tillkommit fler aktörer som verkar för utgivningen av samisk litteratur och det gränsöverskridande samarbetet främjar utgivning av böcker på bland annat pitesamiska. I detta kapitel beskrivs händelser inom kulturområdet som har haft särskilt betydelse för situationen för de samiska språken under 2023.

Bedömning av läget:

Giellaguovddáš gör utifrån sina undersökningar under 2023 bedömningen att användningen av samiska inom renskötseln numera är skör. Endast i några få samebyar kan en positiv språkutveckling skönjas. Bedömningen är att det behövs insatser för att säkerställa språkens plats i renskötselarbetet och för att språken återigen ska bli levande språk mellan olika generationer och i familjer med anknytning till renskötseln.

Densamma bedömning görs gällande språkens situation inom duodji, där det finns ett stort behov av språkstöd och resurser för att bland annat säkra kunskapsöverföring och bevarande av traditionell kunskap.

Samisk språkanvändning inom traditionella starka språkarenor

Språket inom duodji

Duodji är både kulturbärande och identitetsskapande och har en central roll inom den samiska kulturen som näring och binäring.⁶² Slöjdmaterialet hämtas från naturen och alla moment från att materialet hämtas till att det bereds och förädlas har benämningar på samiska. Språket med dess benämningar på slöjdmaterial och tekniker är således en viktig del av kunskapsöverföringen.

Giellaguovddáš har intervjuat Johanna Njaita, verksamhetsledare vid Sámi Duodji/Sameslöjdstiftelsen i Jåhkåmåhkke, om språkets betydelse:

- Det finns otroligt många benämningar på duodji som inte går att direktöversätta till svenska utan där det blir en omformulering av det ordet. Inom alla samiska områden så har varenda alster en benämning och det är något vi ska använda oss av. Förlorar vi språket så förlorar vi också de riktiga benämningarna på vår duodji, säger Njaita.

Bild 8. Härnskor (gálloga) från Arjeplog. Foto: Peter Steggo

⁶² <https://www.samer.se/duodji>

Johanna Njaita påtalar också att språket är otroligt viktigt inom duodji. Slöjden är inte bara ett alster, det är inte bara ett par nuvttahat eller gáfeseahkka. Slöjden är en hel process.

- Det är en respekt gentemot dina förfäder när du har fått den kunskap som man i flera generationer arbetat med, vilket också innefattar språket, säger Njaita.

Det finns en risk att termer inom duodji försvinner med den äldre generationen som i många fall besitter en djup kunskap inom både duodji och språk. Johanna Njaita befarar att det kommer bli färre och färre som besitter den typen av kunskap. På svensk sida ges dessutom få böcker på samiska som handlar om duodji på samiska, till skillnad från på norsk sida.

- Här på Sámi Duodji ser vi att kursbehovet är otroligt stort men däremot är det många inom duodji som inte har språket. Det är något som skulle behöva arbetas med, till exempel att man tar in språkresurser när man har kurser så att det blir rätt benämningar, säger Johanna Njaita.

En positiv händelse under 2023⁶³ är att Sámi Duodji fick tre nya gesäller som alla har samiska som modersmål.

- Det är helt fantastiskt! De är viktiga förebilder. Jag hoppas att det ger ringar på vattnet och att andra kan se att man kan försörja sig på duodji. Även om de inte gör det på heltid så gör de det på deltid och för över kunskap till nästa generation och förser andra samer med vår fantastiska duodji. I och med att de är samisktalande alla tre så är det klart att de har en otroligt viktig roll, avslutar Johanna Njaita.

Vid Sámij åhpadusguovdásj i Jåhkåmåhkke kan elever studera både duodji och språk. Rektor Matilda Burman säger att det finns en stor efterfrågan och behov för utbildning i samiska språk på alla nivåer och områden, inte bara inom duodji.

- Vi behöver utbilda fler språkpedagoger för att få fler språkbrukare och vi behöver rusta våra språkbärare till att kunna föra vidare språken - hand i hand med den traditionella kunskapen, säger Burman.

Utbildningen är i en omställningsfas där Sámij åhpadusguovdásj under kommande år ska utveckla egen kursplan för duodjiutbildningarna. Vad det innebär exakt för de samiska språkens situation kan Matilda Burman inte svara på.

- Terminologin inom duodji är grundläggande för utbildningen redan idag. Duodji går hand i hand med språk och kulturkunskap och det finns ett behov hos studenterna och det samiska samhället för alla tre, säger Matilda Burman.

Språket inom renskötseln

Renskötseln är för det samiska folket traditions- och kulturbärande men även en viktig språkbärande arena. Språket inom renskötseln är förankrat i sådant som renens terminologi, natur- och väderförhållanden, arbetsmoment, platsbeteckningar och har därmed en central roll i kunskapsöverföringen.⁶⁴

Under 2023 har Giellaguovddáš gjort en kvalitativ undersökning där 26 samebyar geografiskt utspridda över Sverige intervjuats om användningen av samiska. Intervjuerna visar att språkanvändningen inom renskötseln generellt går bakåt. Endast i de nordligaste samebyarna samt

---

⁶³ <https://sameslojdstiftelsen.com/elsa-idivuoma-sanna-marja-tuoda-och-sara-labba-blir-de-forsta-gesallerna-i-duodji-skin-och-textil/>

⁶⁴ <https://www.sametinget.se/1030>

enstaka sameby i södra Sápmi är det samiska språket det gemensamma arbetsspråket inom samebyn.

I samebyar där det samiska språket inte längre är huvudsakligt arbetsspråk i renskötselarbetet och där antalet talare är få, finns samiska ord kvar och används för att beskriva betes-, snö-, och väderförhållanden, renens terminologi och geografiska benämningar. Det beror troligen på att motsvarande ord ofta saknas i det svenska språket.

Användningen av språket är dock ofta begränsat.

Bild 9. Kalvmärkning i Malå. Foto: Peter Steggo

I en del samebyar som haft stor minskning av antal talare har den negativa utvecklingen kunnat bromsas. Framför allt har det skett genom föräldrar, som antingen är modersmåltalare eller lärt sig samiska i vuxen ålder, har överfört språket till barnen. Det har inneburit att antalet talare inte fortsätter att minska.

Helena Omma, doktorand i samiska språk vid Sámi Allaskuvla, har undersökt de samiska språkens status i såväl rennaringen som samhället i stort och utvecklar frågan i intervju.

- Språket inom renskötseln existerar inte i ett vakuum utan följer hela samhällets språkutveckling i stort. Om språkutvecklingen i det samiska samhället går bakåt, gör språket inom renskötseln det, men renskötseln är en viktig arena där språket kan behållas bättre eftersom det behövs på ett annat sätt där, säger Helena Omma.

Vissa specifika termer som rör väder- och betesförhållanden, renens terminologi med mera är svåra att översätta till svenska och har på grund av det en tendens att leva kvar längre. När termer översätts kan de förlora sin innebörd och skapa kommunikationssvårigheter och kunskap riskerar därmed också att gå förlorad.

- Språket i renskötseln följer som sagt övriga samhället men språket är också en del av själva renskötseln. Yttre påverkan som hotar renskötselns existens så som klimatförändringar och markintrång hotar inte bara renskötseln som sådan utan även språket som är en oskiljaktig del av den, menar Omma.

Helena Omma betonar att språket behöver människor som behärskar språket i tal och skrift. Människor och särskilt barn behöver språklig input från alla håll för att kunna förvärva språket. De måste höra språket hela tiden och öva sig i att prata.

- Vi behöver starka språkarenor för både barn och vuxna i hela samhället och inte bara i hemmen, och särskilt i samhället för dem som inte får med sig språket hemifrån. Språket måste användas för att finnas, avslutar Helena Omma.

Tv och radio

Fria medier är ett viktigt verktyg för demokratin. Inom tv och radio saknas det fristående samisk media, då de samiska redaktionerna är en del av svenska public service. Public servicebolagen har sändningstillstånd som beslutas av regeringen.⁶⁵ I SVT:s tillstånd står att SVT "ska ta hänsyn till de språkliga behoven hos barn och unga som tillhör språkliga eller etniska minoritetsgrupper".

Bedömning av läget:

Bedömningen är att det finns ett fortsatt behov av fler program på samiska. Giellaguovddáš vill vidare se en bredare representation av de olika samiska språken i programutbudet för att samtliga samiska språk ska höras i public service.

För barn och ungdomar ska det strävas efter att göra program 100% på samiska. Detta då utbudet av samiska program är litet och eftersom det endast är sådana program som faktiskt bidrar till att stärka barnens språkutveckling och därmed bidrar till att revitalisera de samiska språken.

UR:s koncept där program som produceras är helt eller till största del på samiska utgör positiva exempel på språkstärkande program inom public service.

Giellaguovddáš anser att de samiska tv-programmen inom public service ska ha undertext även på samiska.

Av den senast tillgängliga statistiken från SVT från 2022 framgår att totalt 46 timmar (+3 timmar jämfört med 2021) samiska barn- och ungdomsprogram sänds, varav 38 timmar för barn och 8 timmar för ungdomar. För barn innebär detta en ökning med 11 timmar medan timmarna för ungdomarna halverats jämfört med föregående år. Totalt sände SVT 174 timmar samiska program under 2022.⁶⁶ Det finns inga siffror på hur mycket samiska som används i programmen.

Under 2022 sände Sveriges Radio 79 timmar samiska program i marksänd radio för barn och unga (+5 timmar jämfört med 2021), varav 22 timmar för barn och 57 timmar för ungdomar. Totalt sände Sveriges Radio 1447 timmar samiska program i marksänd radio under 2022, vilket även omfattar program för vuxna.⁶⁷

Giellaguovddáš vill lyfta fram nyhetsprogrammet SVT Ođđasat⁶⁸ som ett bra exempel på samiskspråkigt program, i vilket andra språk än samiska dubbas vilket gör att programmet nästintill är helt samiskspråkigt. En större representation av de mindre samiska språken i programmet hade behövts för att bidra till att stärka och synliggöra även dessa språk.

De samiska tv-programmen inom public service ska ha undertext på samiska. Detta hade stärkt och utvecklat de samiska skriftspråken, de samiska talarna och dem som vill lära sig samiska. Det är självklart att samisktalande har rätt och möjlighet att läsa på sitt eget språk.

Undersökning av TV och radio

En undersökning av utbudet i TV och radio avseende de samiska språken i Sverige har genomförts under december 2023 och januari 2024 av Giellaguovddáš. Syftet med undersökningen var att få en uppfattning om vikten av språken för de som tittar och lyssnar på samiska program i svenska

⁶⁵ <https://mediemyndigheten.se/ansokan-och-registrering/regelverk/regler-for-radio--och-tv-sandningar/>

⁶⁶ https://omoss.svt.se/download/18.5c04d9141869c826261787/1677669102421/public_serviceredovisning_2022.pdf

⁶⁷ <https://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/3113/7560e1ff-a902-419c-b498-7b3c4b9d58fb.pdf>

⁶⁸ <https://www.svtplay.se/oddasat>

kanaler. Med samiska program i undersökningen avsågs nyhetsprogram, program med samisk kulturell tematik, barn- och ungdomsprogram där samiska talas eller som dubbats till något av de samiska språken.

Den första delen av undersökningen riktade sig till alla samer och bestod av 7 frågor. Den andra delen riktade sig till vårdnadshavare och bestod av 11 frågor och sista delen med 7 frågor riktade sig till lärare och pedagoger. Undersökningen kunde besvaras digitalt under fyra veckors tid och spreds via Giellaguovddáš sociala mediekkanaler samt på Sámediggis hemsida.⁶⁹ Totalt svarade 105 personer på undersökningen.

Eftersom undersökningen varit öppen och därmed möjlig att besvara flera gånger presenteras resultaten som indikationer, snarare än statistiskt resultat. Svaren visar tydligt att de samiska språken är viktiga för dem som tittar och lyssnar på samiska program. Fler program på samiska och mer samiska i programmen efterfrågas. Dessutom visar svaren att det behövs en bättre balans mellan de samiska språkens representation. Det sistnämnda tolkas som en önskan om fler program på de mindre samiska språken. I flera av svaren framgår att tittarna/lyssnarna vill höra mindre svenska så väl som mindre blandning mellan svenska och samiska i programmen. Det tolkas som att helt samiskspråkiga program efterfrågas i större utsträckning än vad som tillhandahålls i dag. En utveckling i den riktningen skulle enligt Giellaguovddáš fungera språkstärkande för alla åldrar.

Giellaguovddáš bedömer vidare att barn- och ungdomsprogram bör produceras helt på samiska för att fungera språkstärkande för målgruppen. Det är en ståndpunkt som även lyftes i lägesrapporten 2022. Så kallade randiga program, där samiska och svenska blandas, stärker inte de samiska språken på ett tillfredsställande sätt.

Av undersökningen framgår att programspärren som finns mellan länderna i Sápmi utgör ett hinder för tittarna/lyssnarna. Den så kallade geospärren gör att många av de samiskspråkiga programmen bara kan ses/höras i ett av länderna, trots att språkgränserna går över flera länder. Tydliga önskemål uttrycks om att detta hinder ska tas bort för att därigenom tillgängliggöra fler program.

UR

Enligt sändningstillståndet ska UR ta hänsyn till de språkliga behoven hos barn och unga som tillhör språkliga eller etniska minoritetsgrupper eller är teckenspråkiga. Det innebär att UR ska producera program med pedagogiskt kunskapsperspektiv och att programmen ska vara både språkutvecklande och språkförstärkande.⁷⁰

Bedömningen är att UR:s koncept med program som görs helt eller mestadels på samiska för barn och ungdomar är språkstärkande. Programmen finns dessutom tillgängliga på UR Play.⁷¹ UR:s statistik visar att utbudet på samiska har ökat 0,3 timmar år 2023 från året innan, en ökningstakt som bör höjas ordentligt framöver. Enligt uppgift är alla program enbart eller mestadels på samiska, vilket är positivt.

En genomgång av utbudet visar att på de minsta samiska språken har endast ett program på umesamiska (*Jiähtanassan heägga*) och fyra nya avsnitt på pitesamiska om Plupp producerats under 2023. På nordsamiska har sex avsnitt av *Humlán Djojj* och 26 avsnitt av *Sáve Sápmi* tillkommit under samma år. År 2023 var 54 av 137 titlar nya produktioner. Av 23,87 timmar samiskt utbud var mindre än hälften nyproducerat.

---

⁶⁹ <https://www.sametinget.se/startside>

⁷⁰ <https://www.mprt.se/globalassets/dokument/sandningstillstand/public-service/sandningstillstand-ur-2020-2025.pdf>

⁷¹ <https://urplay.se/sok?query=samiska>

Litteratur

Sveriges radios minoritetsredaktioner har undersökt utgivningen av barn- och ungdomslitteratur på de nationella minoritetsspråken och ser att utgivningen har mer än fördubblats under 2000- och 2010-talet.⁷²

För de samiska språken är utgivningen störst på nord-, lule- och sydsamiska. De senaste åren har utgivningen på ume- och pitesamiska ökat, möjligen har godkännandet av språkens ortografier 2016 respektive 2019 bidragit till utvecklingen. Det finns ingen officiell statistik för utgivning av litteratur på samiska men bibliotekskatalogen Libris ger en fingervisning om utgivningen (se tabell 8). Tabellen omfattar inte all litteratur som är utgiven på samiska i Sápmi.

Tabell 8. Utgivna böcker (avhandlingar, barn och ungdom, festskrifter, konferenshandlingar, skolböcker/läroböcker, övrig skönlitteratur m.m) i bibliotekskatalogen Libris registrerade på syd-, ume-, pite-, lule- och nordsamiska åren 2018–2023.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nordsamiska	71	69	62	69	59	38
Lulesamiska	25	29	17	23	18	13
Pitesamiska	0	2	2	4	2	1
Umesamiska	2	1	1	5	3	3
Sydsamiska	40	32	24	37	22	11
Totalt:	138	133	106	138	104	66

Källa: <https://libris.kb.se/>

Bágo Čálliid Siebrie

Bágo Čálliid Siebrie arbetar för samisk litteratur sedan 2014 då föreningen bildades i Jáhkámáhkke. Föreningen lyfter behovet av originalmanus på samiska och översättningar till och från samiska. *Bágo* har under året samarbetat med bland annat med Kungliga biblioteket Sveriges Författarförbund (SFF), vilket har utmynnat i ett 10-stegsprogram för samisk litteratur i SFF:s litteraturpolitiska handlingsprogram.⁷³

Johan Sandberg McGuinne, ordförande i *Bágo*, har berättat för Giellaguovddáš att det sker en ökad utgivning av böcker på samiska men att det främst handlar om litteratur för barn och ungdomar. Det finns ett tomrum inom vuxenlitteraturen, både när det gäller översättningar och originaltexter på samiska, och att det fortfarande i stor utsträckning saknas originallitteratur på samiska.

Tjállegoahte

Tjállegoahte – Författarcentrum Sápmi är en organisation som främjar samisk litteratur genom att stödja författare, sprida kunskap, och främja läsning särskilt bland barn och unga. Målet är att alla samer i Sverige ska ha tillgång till litteratur på sitt eget språk. Genom bland kurser, workshops, seminarier och andra evenemang samt författarstöd, opinionsbildning och kunskapsspridning bidrar *Tjállegoahte* till att skapa fler författare, böcker och läsare inom och utanför Sápmi. 2023 avslutade *Tjállegoahte* ett utbytesprojekt *Belongings* med kurdiska och samiska författare.⁷⁴

⁷² <https://sverigesradio.se/artikel/jatteokning-av-barnbocker-pa-minoritetsprak>

⁷³ <https://www.tjallegoahte.se/>

⁷⁴ <https://www.tjallegoahte.se/>

Maanagærjah jarkoestimmie – Sydsamiska barnboksöversättningar

Tröndelagen fylhkengærjagåetie/Trøndelag fylkesbibliotek har tillsammans med det sydsamiska språkcentret Gielem nastedh i Snåase drivit det sydsamiska barnboksprojektet *Maanagærjah jarkoestimmie* sedan 2013. Projektet har fokus på utgivning av sydsamiska barnböcker, men har bidragit till utgivningen av böcker på ume-, pite-, lule- nord- och skoltsamiska.

Under 2023 har projektet bidragit till utgivningen av 18 böcker, varav 12 på sydsamiska, 3 på pitesamiska, 1 på lulesamiska och 2 på nordsamiska. Litteratur på ume- och pitesamiska ges ut i samarbete med parter på svensk sida.⁷⁵

Julla Májja— 2023 års mobila bibliotek!

Julla Májja har under året uppmärksammats för sitt arbete med att få utmärkelsen årets mobila bibliotek.⁷⁶ Julla Májja bedrivs av projektmedel av Region Västerbotten samt sju av Västerbottens kommuner; Suorssá, Máláge, Lusspie, Vuoltjere, Liksjoe, Kraapohke, Sjeltie. Julla Májja bidrar till dessa kommuners språkarbete och är värdefullt för både barn, unga och äldre genom att stärka samiska språk och kultur samt att synliggöra dessa för alla besökare av bokbussen.

---

⁷⁵ <https://web.trondelagfylke.no/trondelag-fylkesbibliotek/nyhetsarkiv/18-sorsamiske-boker-i-2023/>

⁷⁶ <https://www.biblioteksforeningen.se/nyheter/julla-majja-vinner-priset-arets-mobila-bibliotek/>

5. Synliggörande och statushöjande

Sverige har genom att ratificera Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter åtagit sig att vidta åtgärder som på olika vis bidrar till synliggörande och statushöjning av de samiska språken. Flera av de händelser som beskrivs i lägesrapporten bidrar till att synliggöra språken och verkar statushöjande, några ytterligare delar beskrivs i följande kapitel.

Bedömning av läget:

Den stora bristen på personal med samisk språk- och kulturkompetens och bristen på översättare i de samiska språken utgör två av de största utmaningarna när det gäller att kunna utföra språkstärkande aktiviteter i förvaltningskommunerna för samiska.

Giellaguovddáš bedömer fortsatt att den samiskspråkliga kompetensen är bristfällig inom många yrkeskategorier. För att råda bot på situationen krävs kreativa åtgärder. En sådan, som föreslås i Sámediggi's förslag till handlingsprogram för de samiska språken, är att erbjuda stipendier för studier inom de samiska språken i syfte att locka fler att studera samiska på högre nivå.

Fortsatt samarbete mellan Sámediggi i Sverige, Finland och Norge kring Giellavahkku bedöms vara viktigt för att stärka och synliggöra språken över landsgränserna.

Språkstärkande aktiviteter i förvaltningskommunerna

Under året har Giellaguovddáš genomfört en undersökning av språkstärkande aktiviteter bland de 25 kommuner som ingår i förvaltningsområdet för samiska⁷⁷ och som har ett särskilt ansvar för att skydda och främja samiska som nationella minoritetsspråk.⁷⁸ 24 kommuner valde att delta i undersökningen som genomfördes via mejl under tre veckors tid.

Den största delen av språkstärkande aktiviteter har enligt svaren skett under Giellavahkku, tätt följt av aktiviteter på och i samarbete med bibliotek. Därefter har det genomförts en del aktiviteter i form av språkbad och språkcafé. Även enstaka föreläsning på något av de samiska språken och någon enstaka språkkurs har anordnats under året. Enkätsvaren visar att aktiviteter på bibliotek, språkbad, teater och Barnens Rajd riktades mot barn och unga. Flest aktiviteter har skett på syd- och nordsamiska, därefter umesamiska och endast ett fåtal aktiviteter inriktat mot lule- och pitesamiska. Kommunerna anger att metoden Giellabeassi/språkbad är den mest framgångsrika språkstärkande aktiviteten under året men att även de språkstärkande aktiviteterna på biblioteken har varit värdefulla.

Förvaltningskommunerna har i undersökningen svarat att det är viktigt med samiska språkarenor, så som språkkaféer. I det sammanhanget anges att det är av stor vikt att civilsamhället är engagerat, då det visat sig ge mer framgångsrika aktiviteter. En annan viktig del är att kunna samarbeta med samiska organisationer och föreningar för att få ett engagemang hos den samiska befolkningen.

Den stora bristen på personal med samisk språk- och kulturkompetens och bristen på översättare i de samiska språken anges vara två av de största utmaningarna när det gäller att kunna utföra språkstärkande aktiviteter i kommunerna. Bristerna resulterar i svårigheter att synliggöra de samiska språken. Det finns utmaningar i fråga om att ha tillräcklig ekonomi för att genomföra aktiviteter.

⁷⁷ <https://www.sametinget.se/24399>

⁷⁸ <https://www.notisum.se/rnp/document/?id=20090724>

6. Förbättrat gränsöverskridande samarbete

Sápmi är det samiska området i fyra länder inom vilket de samiska språken används oaktat nationsgränserna. Ett gränsöverskridande samarbete är därmed nödvändigt för att stärka de samiska språken inom hela det samiska området. I detta kapitel beskrivs några gränsöverskridande språkliga samarbeten som skett under året. Ett annat viktigt samarbete som gjort nya framsteg är den fortsatta utvecklingen av Sámi Giellagáldu, som beskrivs i avsnitt 2.

Bedömning av läget:

Sámediggi ser ett starkt språksamarbete över statsgränserna som mycket viktigt och vill gärna att det intensifieras och utökas.

Det gränsöverskridande samarbetet är avgörande för revitaliseringen av ume- och pitesamiska där ländernas resurser kompletterar varandra.

Gränsöverskridande utvecklingsprogram för lulesamiska och sydsamiska

Sámediggi i Norge arbetar med framtagande av utvecklingsprogram för de lulesamiska och sydsamiska språken, därefter finns planer för det nordsamiska språket. Utvecklingsprogrammen är en uppföljning av den norska statliga utredningen *Hjertespråket – Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk* (NOU2016:18)⁷⁹ och utgör en åtgärd inom norska Sámediggis språkstrategi *Gieledutnjeme – Giellaláptim – Giellalokten – Språkløftet*⁸⁰.

Giellaguovddáš har under 2023 och tidigare år deltagit i referensgruppen för framtagande av utvecklingsprogrammen. Tillsammans med myndigheter, organisationer, kommuner, språkcentrum i Norge har möten och workshops genomförts och textförslag för utvecklingsprogrammen bearbetats. Giellaguovddáš har bidragit med språklig kompetens liksom med underlag från lägesrapporter, handlingsprogram och andra underlag från samiska institutioner på svenska sida.

Det är värdefullt att Sámediggi i Norge samarbetat med Sámediggi i Sverige i detta arbete för att på så sätt utarbeta gemensamma språkstrategier och visioner i syfte att bland annat fördubbla antalet talare inom respektive språken. Sámediggi i Norge arbetar framgent på egen hand vidare med utvecklingsprogrammets åtgärder och tidsplan.

Sámediggi bedömer att språksamarbete över statsgränserna är mycket viktigt och vill gärna att det intensifieras och utökas. Samiskans utbredning går tvärs över landsgränserna och därför är det viktigt med gemensamma språkstrategier och visioner för att öka antalet samiska talare. Den största utmaningen är fortsatt att språken påverkas av det omgivande samhällets majoritetsspråk. Gränsöverskridande samarbete är samtidigt ekonomiskt och personellt resurskrävande.

Det gränsöverskridande samarbetet är avgörande för revitaliseringen av ume- och pitesamiska där ländernas resurser kompletterar varandra. Det finns på svensk sida umesamiska respektive pitesamiska språkarbetare och språkbrukare i större utsträckning än på norsk sida. På norsk sida finns ett stort engagemang och större möjligheter för finansiering av språkinsatser, exempelvis bokutgivning.

⁷⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-18/id2515222/>

⁸⁰ <https://sametinget.no/sprak/gieledutnjeme-giellalapptim-giellalokten-sametingets-strategier-for-samiske-sprak/>

Bokutgivning på ume- och pitesamiska över gränsen

Inom det sydsamiska barnboksprojektet *Maanagærjah jarkoestimmie* har Tröndelagen fylhkengærjagåetie/ Trøndelag fylkesbibliotek och det sydsamiska språkcentret Gielem nastedh i Snåase i Norge de senaste fyra åren samarbetat med Árjepluoovve kommun i Sverige om utgivning av barnböcker på pitesamiska.

Under 2023 har samarbetet resulterat i utgivningen av de tre pitesamiska böckerna *Pluppa ja sarrva*, *Muv vuostas tuvsán bágo* och *Alvos giehto – Förskräckliga berättelser från Arjeplog*.

Barnboksprojektet planerar att fortsätta utgivning av böcker på pitesamiska med samarbetsparter på svensk sida och söker framöver samarbetsparter för utgivning av böcker på umesamiska.⁸¹ Läs mer om det sydsamiska barnboksprojektet i avsnitt 4, under rubriken Litteratur.

Bild 10. Pluppböcker på pitesamiska. Foto: Peter Steggo

---

⁸¹ <https://web.trondelagfylke.no/trondelag-fylkesbibliotek/nyhetsarkiv/18-sorsamiske-boker-i-2023/>

Slutord

En samisk vardagshjälte

Mirja Palo Päiviö är den samiska vardagshjälten som Giellaguovddáš vill uppmärksamma i årets lägesrapport.

Mirja är artist, bosatt i Jáhkâmáhkke men ursprungligen från Árviesjávrrie. Mirja, som har lärt sig nordsamiska i vuxen ålder, sjunger på samiska, svenska och finska. Ofta tonsatt med kantele, ett folkmusikinstrument från Finland.

Mirja Palo Päiviö har inte samisk bakgrund men är gift med en same och bestämde sig för att lära sig samiska, för att hennes barn skulle få med sig språket från hemmet. Med engagemang och driv har Mirja börjat använda samiska i vardagen, hemma med barnen och på scenen som artist. Hennes engagemang visar att samiska språket är värt att lägga tid och kraft på.

Mirja började sin språkresa på Sámiij áhpadusguovdásj i Jáhkâmáhkke. Hon är tacksam för att det finns möjlighet att gå nybörjarkurs och fortsättningskurser där.

- Samiska har gett mig mycket, ett nytt perspektiv. Hela ens värld förändras av att bli förälder och att lära sig ett nytt språk tillsammans med barnen har gjort min värld större och rikare, säger Mirja Palo Päiviö.

Mirja har i samarbete med svenska kyrkan lett en barnkör som sjunger på samiska och svenska. Då Mirja saknar fler samiska barnsånger som passar barnkörer, funderar hon på om nästa musikprojekt ska vara att skriva just samiska barnsånger.

- Det finns psalmer översatt till samiska, men barn vill gärna sjunga lite gladare toner och det är svårt att hitta sånger att välja mellan, konstaterar Mirja.

Inför 2024 önskar sig Mirja att skolan blir en starkare språkmiljö för barnen.

- Vi, jag och min man pratar så mycket samiska vi kan hemma, men vi kan inte allt och har ett behov av att barnen har en bra samisk språkmiljö även utanför hemmet. Att de får uppleva att samiska är deras språk, det är viktigt, avslutar Mirja Palo Päiviö.

Bild 11. Mirja Palo Päiviö. Foto: Sami Maldonado

Bilaga 1. Förklaringar till begrepp inom utbildningskedjan

Samiska i förskolan

Förskolan har en nyckelroll när det gäller att lägga grunden för funktionell tvåspråkighet i samiska. Enligt skollagen (2010:800) ska kommuner i förvaltningsområdet för samiska erbjuda plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på samiska, om en vårdnadshavare begär det.

Gievrras giellamodeallat/ Starka språkmodeller

Samiskspråkiga färdigheter hos barn förutsätter en enspråkig, samiskspråkig miljö. Eftersom målet i samisk förskola och skola är att barnen ska prata och skriva samiska är det oomtvistligt att starka språkmodeller ska användas. Att skapa en enspråkig förskoleverksamhet i ett flerspråkigt samhälle kräver medvetenhet och resurser. Vardaglig språkpraxis och normer måste även motarbetas för att verksamheten ska lyckas.

I SÁMOS-rapporten⁸² framgår bland annat att det kan vara nödvändigt att dela barnen i grupper efter deras språkbakgrund och att samtalsstrategier kan användas för att styra barnens språkval. Rapporten understryker vidare att de samiskspråkiga förskole- och skolutbudet ska planeras, koordineras och utvärderas på institutionell och strukturell nivå. Helhetligt ansvar ska inte ligga på enskilda anställda eller föräldrar, det ska ligga på den ansvariga verksamhetsutövaren.

Rapporten avslutas med att understryka att kunskapen i Saepmie om språkutövande och språköverföring är större än någon gång tidigare. Därför finns bättre möjligheter att lyckas idag än vad tidigare generationer haft. Runt om i världen finns dessutom exempel som visar att hotade språk kan bli funktionella språk för barnen genom att använda starka språkmodeller.

För att uppnå starka samiska språk är språkforskare eniga om att barnen måste prata samiska för att bli funktionellt samiskspråkiga. För att lyckas med det ska starka språkmodeller användas. Begreppen starka och svaga språkmodeller har sin grund i forskning av Colin Baker.⁸³

Samisk pedagogik

Samisk pedagogik handlar om att ta tillvara på samisk filosofi, kultur och språk. I undervisningen lyfts traditionerna fram och gamla samiska inlärnings- och arbetsmetoder analyseras och förnyas. Samisk pedagogik handlar om en successiv läroprocess för barnen genom aktivt deltagande. Pedagogiken uppmuntrar barnen/ eleverna att bli självständiga, vilket innebär att pedagogerna godtar resultat även om det inte alltid blir som avsett vid första tillfället.⁸⁴ I pedagogiken är viktigt med arenor där flera generationer samverkar, inte minst för att stärka elevernas känsla av tillhörighet till sin omgivning, natur, traditioner, näringar och levnadssätt.⁸⁵

---

⁸² Rapporten finns på nordsamiska och norska, <https://sametinget.no/oddasat/raporta-darogillii-gievrras-giellamodeallaid-birra.21389.aspx>

⁸³ Baker, Colin. (2011) Foundation of Bilingual Education and Bilingualism. McNaughton & Gunn Ltd.

⁸⁴ Balto, Asta. (1997): Sámi mánáid bajásgeassin nuppástuvvá. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS./ Balto, Asta. (1997): Samisk barneopdragelse i endring. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

⁸⁵ Sara, Mikkel Nils. (2003) Árbevirolaš sámi dieđut ja máhtut sámi vuodđoskuvllas. Hirvonen, Vuokko. (doaim.) Sámi skuvla plánain ja praktihkas. Mo dustet hástalusaid? Reforppma 97 evalueren. ČálliidLágádus./ Sara, Mikkel Nils 2004: Samisk kunnskap i undervisning og læremidler. Hirvonen, Vuokko (red.) Samisk skole i teori og praksis. Kárašjohka: ČálliidLágádus

Sameskola

På fem orter i Sverige finns sameskolor som drivs av myndigheten Sameskolstyrelsen. De har ett särskilt ansvar för att främja samisk kultur och samiska språk. Sameskolornas undervisning sträcker sig från förskoleklass till sjätte klass, och i anslutning till sameskolorna bedrivs även förskoleverksamhet efter avtal med berörd kommun.

Former för undervisning i samiska

I kommunala grundskolan undervisas samiska som modersmål, modernt språk samt inom ramen för tvåspråkig undervisning. Huvudmannen för skolan är skyldig att anordna modersmålsundervisning om en lämplig lärare finns att tillgå. Framför allt har samiska kommit att läras ut inom ämnet modersmål. Modersmålsundervisningen kan anordnas antingen som språkval, elevens val, inom ramen för skolans val eller utanför den garanterade undervisningstiden. Den vanligaste formen är att modersmålsundervisningen förläggs utanför timplanebunden tid om cirka 40–60 minuter per vecka. Det finns kursplaner och språken kan läsas antingen som förstaspråk, som andraspråk eller samiska för nybörjare (från och med hösten 2024). Däremot finns det ingen fastställd timplan för samiska.

Samisk integrering

Enligt skollagen (2010:800) får en kommun efter avtal med Sameskolstyrelsen anordna integrerad samisk undervisning för samiska barn i grundskolan. Skolorna väljer vilka ämnen som barnen ska få fördjupade samiska kunskaper i.

Fjärrundervisning

Fjärrundervisning är ett sätt att lösa undervisning på om huvudmannen inte har en lärare att tillgå på plats i ett språk. Fjärrundervisning är interaktiv och sker i realtid genom att använda informations- och kommunikationsteknik. I grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska det finnas en handledare fysiskt närvarande med eleverna under fjärrundervisnings lektionerna. Utvecklingen av fjärrteknik har gett möjlighet för elever att få undervisning i samiska oberoende av var läraren och eleven befinner sig.

Korttidsstudiebidrag

Genom det korttidsstudiebidrag som Sámediggi erbjuder (STFS 2008:1) kan samer som inte har fått möjlighet att lära sig läsa och skriva samiska få bidrag för att delta vid kortare studier i samiska.

Bilaga 2. Ortnamn på samiska

Att de samiska ortnamnen används och är synliga är en viktig del i den språkliga revitaliseringen. Även i år används de befintliga samiska ortnamnen i rapporten. Deras motsvarighet på svenska och norska visas i tabellen nedan.

Platser är förbundna både fysiskt i landskapet och mentalt genom berättelser, det vill säga genom språket. En plats har en mening, en historia och inte minst ett namn. Ortnamn är viktiga för identiteten och vårt behov av att känna hemmahörighet och trygghet. Ortnamnen bekräftar att det samiska språket är viktigt i samhället. Då de används sänder de en viktig signal om språkets status, och inte minst är det betydelsefullt för de uppväxande generationerna. Platsmärken och andra skyltar på samiska utgör för barn "den första samiska läseboken".

Tabell över samiska ortnamn som används i rapporten:

<i>Ortnamn på samiska (syd-/ume-/pite-/lule-/nord-/enaresamiska, beroende på ort)</i>	<i>Motsvarande benämningar, i förekommande fall, på svenska eller norska</i>
Anár	Enare, Finland
Árjepluovve	Arjeplog
Árviesjávrrie	Arvidsjaur
Bienjedaelie	Funäsdalen
Bierje	Berg (Bergs kommun)
Čuonjávággi	Lappporten (turistisk benämning)
Dearna	Tärnaby
Divtasvuodna	Tysfjord, Norge
Gárasavvon	Karesuando
Gávtjávrrie	Ammarnäs
Giron	Kiruna
Guovdageaidnu	Kautokeino, Norge
Herjedaelie	Härjedalen
Julevu	Luleå
Dálvvadis/Jáhkámáhkke	Jokkmokk
Kraapohke	Dorotea
Krâavvan Luspie	Krokom
Lievenge	Levanger, Norge
Liksjoe	Lycksele
Lusspie	Storuman
Máláge	Malå
Orrestaare	Örnsköldsvik
Plassje	Røros, Norge

Romsa	Tromsø, Norge
Sjeltie	Åsele
Sjædtavaellie	Sundsvall
Snåase	Snåsa
Staare	Östersund
Stihkenjohke	Stekenjokk
Straejmie	Strömsund
Stuehkie/Stockhoalbma/Stockhoalmma	Stockholm
Suorssá	Sorsele
Ubmeje	Umeå
Váhtjer/Jiellevárre	Gällivare
Vuoltjere	Vilhelmina
Vyöddale	Vindeln
Ååre	Åre
Älvdaelie	Älvdalen